

Norsk bistand i fokus

Utviklingspolitisk redegjørelse 2001
Rapport om norsk utviklingssamarbeid i 2000

UTENRIKSDEPARTEMENTET

4 Utviklingspolitisk redegjørelse
Stortinget 24. april 2001

16 Rapport om norsk utviklingssamarbeid i 2000

17 Rammer for norsk utviklingssamarbeid

22 Rammer for fattige lands utviklingsbestrebelse

29 Partnere i utviklingssamarbeidet

40 Resultatområder

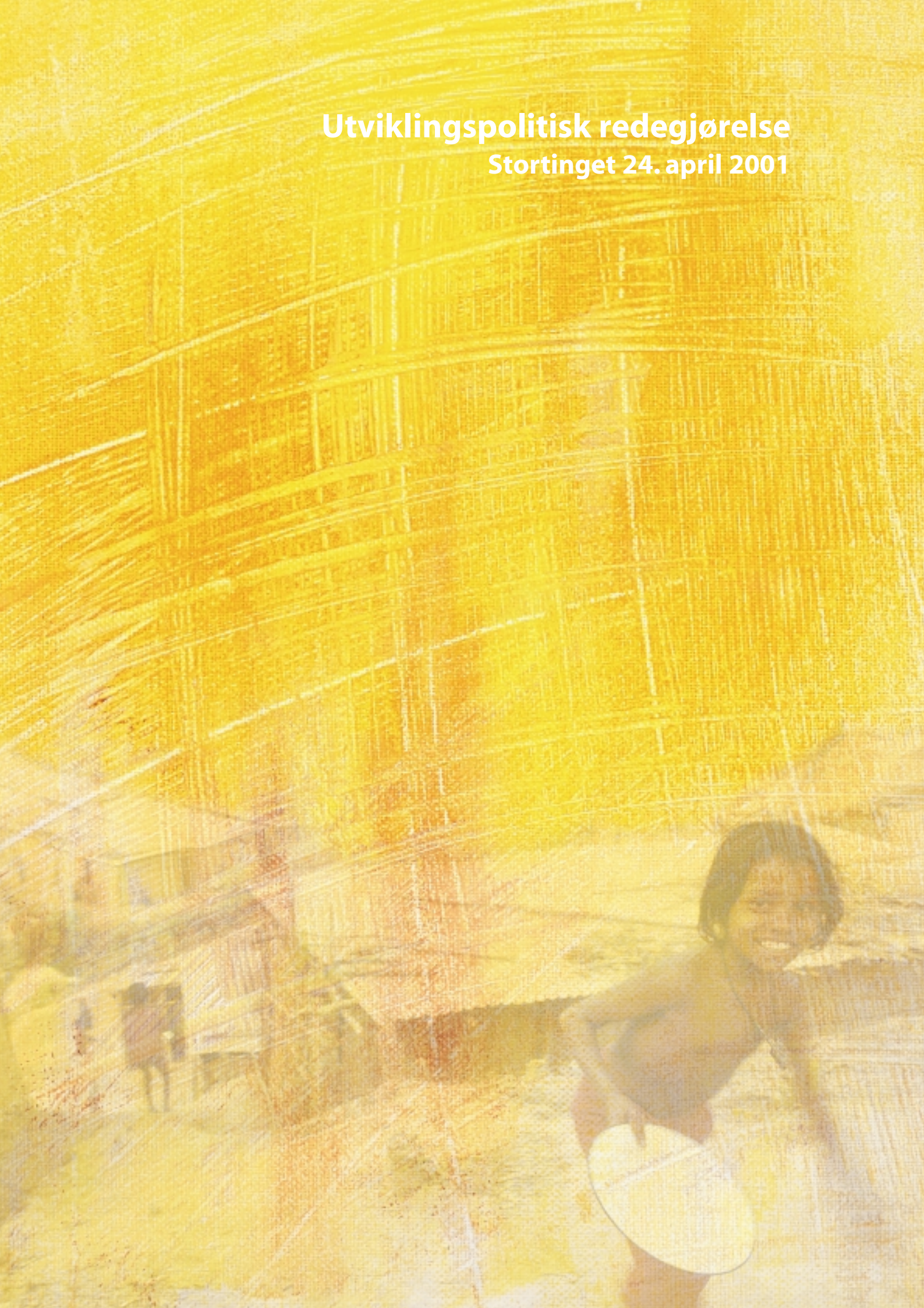
59 Evaluering, forskning, informasjon og forvaltning av bistanden

64 Statistikk og kart 2000

82 Land og territorier som er berettiget til å motta bistand

83 Samarbeidsregioner

Utviklingspolitisk redegjørelse
Stortinget 24. april 2001

Anne Kristin Sydnes
Utviklingsminister 17.03.2000-19.10.2001

Anne Kristin Sydnes

Fattigdomsutfordringen: våre mål, våre valg og våre politiske signaler

I år 2001 lever omlag en fjerdedel av jordens befolkning i den ytterste fattigdom. I år 2015 skal andelen av fattige i verden være halvert.

Dette er verdenssamfunnets viktigste omforente utviklingsmålsetting. Vedtatt i FN. Og vedtatt i OECD. Skal vi nå dette målet, må det tas nasjonale krafttak i utviklingslandene selv. Understøttet av gunstige internasjonale rammebetingelser. Og understøttet av bistand fra den rike verden.

Mer enn noen gang før har vi i dag kunnskap om den virkelighet verdens fattige lever i. Vi vet mer om forutsetningene for bærekraftig utvikling og rettferdig fordeling. Vi vet mer om sammenhengene mellom konflikt og fattigdom. Vi vet mer om ernæringens betydning for barns ve og vel. Vi vet mer om globaliseringens iboende muligheter – og farer.

Norge er et lite land, men en betydelig utviklingspolitisk aktør. Og vi er rikere enn noensinne. Mindre enn noen gang før kan vi nå tillate oss å bli innadvendte – å være oss selv nok. Våre ressurser, vår kunnskap og vårt verdigrunnlag gir oss et moralsk ansvar; å dele av vår egen rikdom for å bidra til vekst og utvikling i fattige land. Om ikke vår egen samvittighet vil spørre oss, så vil våre barn gjøre det: Hva visste dere? Hva gjorde dere? Hvorfor gjorde dere ikke mer?

Nedgangen i de rike landenes bistand i 1990-årene falt sammen med den mest ambisiøse reformbølgen i utviklingslandene noensinne. Land som reformerte sitt styresett og sine økonomier i tråd med våre anbefalinger, ble – av alle ting – premiert med mindre bistand enn før. Verdensbankens president, gjengitt i Vårt Land 2. april i år, framholder at dette har vært et fullstendig galt signal fra giverlandenes side. Det er jeg helt enig i. Norge, som et av verdens rikeste land, har et soleklart ansvar for å øke bistanden og bidra til at andre rike land gjør det samme.

Utviklingspolitikken: mer enn bistand alene!

Samtidig må vi ikke glemme at ansvaret strekker seg ut over bistanden alene. Utviklingspolitikken dreier seg om mye mer – om gjeld, om finanstransaksjoner, om investeringer. Den dreier seg, ikke minst, om næringsutvikling, handel og markedsadgang.

For å skape vekst og derigjennom et grunnlag for fattigdomsreduksjon, er utviklingslandene - som alle andre land - helt avhengige av et robust næringsliv. Utvikling og næringsutvikling er to sider av samme sak. Derfor har Regjeringen plassert støtte til næringsutvikling helt sentralt i utviklingspolitikken.

Med fjorårets opprydding i og forenkling av virkemiddelapparatet og med satsingen på NORFUND, mener Regjeringen å ha funnet en formel som er bra for både bistand og *business*. NORFUNDs utvidete samarbeid med sin britiske motpart - Commonwealth Development Corporation Capital Partners (CDC) -, som muliggjør en bred og aktiv deltakelse i forvaltningen av lokale investeringsfond, er i så måte en vesentlig nyvinning.

Satsing på næringsutvikling gir liten mening dersom utviklingslandene ikke kan finne avsetning for sine eksportprodukter. Derfor foreslår Regjeringen å gi de minst utviklede landene toll- og kvotefri markedsadgang for alle produkter, unntatt våpen. EU har gjort det samme, men med overgangsordninger fram til år 2009. Vårt system vil være fullt ut iverksatt fra 1. juli 2002.

La meg her skyte inn at EU på det utviklingspolitiske området er en meget viktig aktør som vi har god dialog med, blant annet om kvaliteten i bistanden. Jeg vil gjerne nevne at jeg i går og i dag har hatt samtaler med EUs bistandskommisjonær, Poul Nielson, som også er til stede her i dag.

Med satsingen på næringsutvikling og markedsadgang for de fattigste landene styrker Regjeringen to viktige pilarer i norsk utviklingspolitikk, slik at de ulike deler av politikken støtter bedre opp om hverandre og virker bedre sammen. På gjeldsområdet ligger vi allerede helt i forkant internasjonalt. Vi var de første som iverksatte hundre prosent ensidig gjeldslette til de fattigste landene – noe enkelte andre kreditorland som Storbritannia og USA senere har fulgt opp. I den senere tid har Norge vært en drivende kraft bak etableringen av forpliktende forhandlinger om finansiering av den omfattende gjeldsletteordning Verdensbanken og IMF har tatt initiativet til (HIPC-ordningen). Hva bistand angår, har Norge i en årrekke vært i første rekke blant giverlandene.

Det skal vi fortsette å være! Regjeringen har som målsetting å øke den norske bistanden til en prosent av bruttonasjonalinntekten. Regjeringen er også i gang med å vurdere muligheten for å etablere et Utviklingsfond.

Men bistandsdebatten må ikke bli en debatt som ensidig dreier seg om volum og prosenter. Det politiske ordskiftet rundt norsk bistand er for ofte blitt redusert til et spørsmål om hvor stor andel av bruttonasjonalinntekten vi ser oss i stand til å bruke på bistanden.

Vi må bli flinkere til å debattere kvalitet og effektivitet. I dag ligger norsk bistand riktig nok helt i fremste rekke hva effektiv fattigdomsbekjempelse angår. Ifølge Verdensbanken er vi betydelig bedre enn gjennomsnittet i OECD. Den karakterboka skal vi ikke skamme oss over! Men vi må heller

ikke hvile på våre laurbær. Vi må bli enda mer effektive. Våre bidrag må løfte enda flere mennesker ut av fattigdommen.

Bunnplankene i utviklingspolitikken: samarbeid, likeverdige partnerskap og legitime krav

La meg redegjøre for noen av de viktigste premissene for Regjeringens utviklingspolitikk:

For det første: bistand handler om samarbeid. Bistanden skal støtte opp om landenes egen kamp mot fattigdommen.

For det andre: utviklingssamarbeid handler om aktive og mest mulig likeverdige partnerskap. I et større perspektiv er utviklingssamarbeidet et hovedkapittel i "den globale kontrakten" for fattigdomsbekjempelse, slik den kom til uttrykk på FNs Tusenårsforsamling i fjor: Gjennom godt styresett må landene selv legge til rette for effektiv fattigdomsreduksjon, understøttet av gode internasjonale rammebetingelser og betydelige bistandsoverføringer.

For det tredje: partnerskap handler om å stille krav. - Krav til oss selv, men også krav til våre samarbeidspartnere, både hjemme og ute. En del miljøer lar seg fortsatt opprøre av at vi stiller krav, enten det nå gjelder i utviklingssamarbeidet generelt eller i forhold til gjeldslette, mer spesielt. Som oftest synes jeg denne kritikken er meningsløs.

For det fjerde: utviklingspolitikk handler om å ville mye - men ikke for mye på en gang! Her mener jeg, med hånden på hjertet, at norsk bistandspolitikk i noen grad har "forstrukket" seg. Vi har blitt for opptatt av å gjøre alle gode ting, hele tiden, og over alt. Vi har hatt en tendens til å legge for mange politiske målsettinger oppå hverandre. Våre faktiske politiske prioriteringer framstår ikke alltid som like tydelige.

Såpass selvkritikk bør vi – det kollektive "bistands-Norge" – kunne ta i år 2001. Såpass selvransakelse ønsker jeg – som ansvarlig statsråd – å vise at vi tåler. For dette både kan og vil vi gjøre noe med!

Derfor vil Regjeringen foreta en kritisk gjennomgang av

- hvilke og hvor mange land vi bør samarbeide med
- hva vi særlig bør samarbeide med dem om, og
- hvordan vi kan forbedre noen av våre mest sentrale virkemidler.

Det overordnede målet: mer fokusert, konsentrert og effektiv bistand

Bistand har liten positiv effekt i land med dårlig styresett. Dette tok Regjeringen konsekvensen av i fjor, da Zimbabwe ble avvirket som prioritert samarbeidsland.

Da krigen raste mellom Etiopia og Eritrea våren og sommeren i fjor, innstilte vi stat-til-stat-samarbeidet med begge land. I lys av den etterfølgende fredsprosessen har vi redefinert vårt samarbeid med de to landene, med sterkt fokus på fred og forsoning, demokrati, menneskerettigheter og godt styresett. Hva betyr godt styresett? - Det betyr blant annet demokratisering, rettferdig fordeling, respekt for menneskerettighetene, korrupsjonsbekjempelse og ansvarlig ressursforvaltning. Og det betyr likestilling! Dette er nødvendige betingelser for varig fattigdomsreduksjon. Vi kan knapt forvente at våre

INDIA © Jayanta Shaw/Reuters/Scanpix

Bistanden skal støtte opp om landenes egen kamp mot fattigdom.

samarbeidsland skal greie å oppnå alt dette på en gang; vi vet av erfaring fra vårt eget samfunn at dette er prosesser som tar tid. Men vi skal definitivt forvente at de strekker seg etter disse målene.

I Statsbudsjettet for 2001 signaliserte Regjeringen at den som et ledd i ytterligere effektivisering av den bilaterale bistanden vil foreta en gjennomgang av gruppen av prioriterte samarbeidsland og land som mottar støtte over regionbevilgningene. Regjeringen vil komme tilbake med sine forslag i statsbudsjettet for 2002. Målet er mer fokusert, konsentrert og effektiv tosidig bistand. La meg få understreke at prinsippet om fattigdomsorientering skal ligge fast.

TANZANIA © All Over Press

Samarbeidet for utvikling bygger på gjensidig tillit mellom Norge og mottakerlandene.

Behov for å samle ressursene: færre hovedsamarbeidsland

Vi har i dag 11 prioriterte samarbeidsland. I tillegg kommer et tredvetalls land som mottar støtte over regionbevilgningene. Vi vil konsentrere oss om en mindre gruppe land som Norge kan ha et langsiktig og omfattende samarbeid med. Regjeringen ønsker med dette å bringe betegnelsen hovedsamarbeidsland til heder og verdighet igjen.

Proessen med å definere gruppen av hovedsamarbeidsland er igangsatt. I utvelgelsen av land vil Regjeringen blant annet legge vekt på følgende:

- Landene skal være blant verdens minst utviklede land (MUL). Vi snakker med andre ord om høy grad av fattigdom; om samarbeid med dem som trenger det mest.
- Landene må vise klar politisk vilje til selv å løse viktige nasjonale utfordringer. Vi ønsker å samarbeide med dem som selv tar grep og fremmer godt styresett.
- Vi, som en av landenes utviklingspartnere, må legge vekt på hva vi kan bidra med i forhold til mottakerlandets behov. Samarbeidet med Norge må gi vedkommende land en merverdi i forhold til multilateral bistand eller bilateralt samarbeid med andre giverland.

De fleste fattige land i verden i dag har skjøre samfunnsstrukturer. De er sårbare for både internasjonale økonomiske konjunktursvingninger, politisk uro og konflikt. Hovedsamarbeidslandene må vite at Norge gjennom sitt utviklingssamarbeid også er rede til å være med i perioder preget av motgang.

Samtidig som vårt langsiktige utviklingssamarbeid skal være robust, forutsigbart og bygd på gjensidig tillit, må vi være rede til omlegginger dersom grunnlaget for samarbeidet endres vesentlig.

I dette stat-til-stat-samarbeidet med våre hovedsamarbeidsland må det være landenes egne strategier for å redusere fattigdom, koplet til de behovene de har, som er avgjørende for hva norske bistandsmidler skal støtte.

Andre samarbeidsland: smalere og mindre omfattende samarbeid

Vi må også ha en gruppe av andre samarbeidsland. Samarbeidet med disse landene bør som hovedregel være tematisk smalere og mindre omfattende enn med hovedsamarbeidslandene, samtidig som at samarbeidet ikke

nødvendigvis vil ha like langsiktig karakter.

- I flere land og områder er vårt viktigste bidrag å støtte opp om fredsprosesser, direkte og indirekte. I slike sammenhenger vil ofte supplerende kortsiktig og langsiktig bistand ha en positiv effekt.
- Mange land kan spille en sterk og konstruktiv regional rolle. Jeg er overbevist om at regionalt samarbeid mellom landene i sør bærer i seg store muligheter. Dette potensialet må vi i enda sterkere grad enn tidligere bidra til å realisere. I valg av samarbeidspartnere må vi også ta slike hensyn.
- I enkelte land eller regioner kan det være aktuelt for Norge å konsentrere seg sterkere om utvalgte innsatsområder, som bedring av barns oppvekstvilkår, helse, utdanning, miljø, energi, godt styresett eller bekjempelse av korrupsjon.

Arbeidet for en mer fokusert, konsentrert og effektiv tosidig bistand vil få konsekvenser for strukturen i bistandsbudsjettet. Regjeringen vil endre resultatrapporteringen til Stortinget slik at denne primært vil ta utgangspunkt i de internasjonale utviklingsmålene og landenes utvikling i forhold til disse, snarere enn særnorske "resultatområder". Rapporteringen vil naturligvis fortsatt skje i samsvar med gjeldende retningslinjer, for å sikre at bevilgningene blir brukt som de skal.

Multilateral bistand: sterkere fokus på effektivitet

Regjeringen vil videreføre arbeidet med å styrke FN – og i økende grad trekke på FN og det multilaterale systemets kompetanse i det praktiske bistandsarbeidet. Og la det være sagt: med Kofi Annan ved roret er FN på rett vei. Generalsekretæren fortjener honnør for sitt kontinuerlige reformarbeid, herunder viktige organisatoriske grep og systematisk arbeid for å sikre kvalitet og kompetanse i verdensorganisasjonen. Vi ser nå konturene av et tettere samarbeid mellom FN- og banksystemet. Vi må bli bedre til å støtte opp om slikt samarbeid, både mellom de multilaterale institusjonene selv og mellom deres "eiere", dvs. medlemslandene. Vi må også støtte opp om bedre koordinering gjennom våre egne prioriteringer på landnivå.

Det betyr at vi også vil målrette vår multilaterale bistand sterkere. Vi vil videreføre Norges betydelige bidrag til grunnfinansieringen av viktige internasjonale institusjoner. Pengene skal følges opp med en mer aktiv og bevisst politisk strategi for vårt samarbeid med disse, der vi i stadig sterkere grad vil fokusere på institusjonenes effektivitet.

I tillegg vil vi konsentrere vårt samarbeid med de multilaterale organisasjonene inn mot noen prioriterte satsingsområder. De viktigste prioriteringene i norsk utviklingspolitikk – helse, utdanning, godt styresett og bærekraftig utvikling – skal tydeligere fram også i den multilaterale bistanden. Innsatsen skal bli mer slagkraftig, også ved at samspillet mellom bilateral og multilateral innsats styrkes på landnivå.

De frivillige organisasjonene: bedre samordning og resultatrapportering

Cirka en fjerdedel av hele bistandsbudsjettet er de siste årene brukt i samarbeid med frivillige organisasjoner, i overveiende grad norske. Her er vi i Norge helt i verdenstoppen. Grunnen er at vi har en rekke meget dyktige organisasjoner som har vist at de kan levere. I dag stiller vi økte krav om

SØR-AFRIKA © Eric Miller/Phoenix

I fattige land er mange frarøvet retten til å velge sin framtid. Utvikling er å utvide menneskets valgmuligheter.

effektivitet til alle parter vi samarbeider med; mer utvikling for hver krone, mindre byråkrati og mer kvalitet. Dette har vi også tatt opp med organisasjonene.

Mye er oppnådd gjennom bedre koordinering av statlig og multilateral bistand på landnivå. Frivillige organisasjoners virksomhet er derimot fortsatt ofte spredt som punktinsatser. På tross av gjennomgående gode resultater for hvert enkelt prosjekt, blir den bredere utviklingseffekten dermed begrenset. I noen tilfeller svekkes også nasjonale myndigheters muligheter til å ivareta sine oppgaver på en rasjonell måte.

Det er av stor betydning at de frivillige organisasjonene selv tar tak i disse utfordringene. Våre ordninger for tilskudd må også legge til rette for at organisasjonenes fortrinn og muligheter utnyttes optimalt i en samordnet innsats for å nå utviklingsmålene.

Det er viktig for de frivillige organisasjonene å ha forutsigbare rammebetingelser. Det er viktig for bevilgende myndigheter å ha gode styringsmuligheter. Vi har hatt samråd med et bredt spekter av norske organisasjoner om dette.

For å sikre forutsigbarhet og organisasjonenes handlefrihet vil vi nå rendyrke tilskuddsordningen til frivillige organisasjoner – også kjent som "frivorg-bevilgningen" – for tiltak som styrker det sivile samfunn. Støtten vil være basert på organisasjonenes egne premisser og muligheter for slik innsats. I land med godt styresett kan de frivillige organisasjonene være et nyttig supplement til annen innsats. I land med dårlig styresett kan de være et nyttig korrektiv.

Organisasjonene vil dessuten kunne søke om ytterligere tilskudd til sitt arbeid innenfor prioriterte geografiske og tematiske innsatsområder for norsk bistand. Aktuelle oppgaver vil her omfatte tjenesteproduksjon, institusjons- og fredsbyggende innsats, der organisasjonene har kompetanse og kan gi merverdi i gjennomføringen av utviklingssamarbeidet. For slike innsatser vil det gjøres gjeldende særlige krav til koordinering og samsvar med norske utviklingspolitiske og utviklingsfaglige føringer.

Vi har i nye retningslinjer forenklet ordningene så langt som mulig, samtidig som vi har presisert kravene til rapportering om relasjoner og resultater.

Stortinget har bedt om en evaluering av effekten av utviklingssamarbeidet gjennom frivillige organisasjoner. Denne evalueringen vil legges opp slik at den ser framover. Den skal ta utgangspunkt i de roller og retningslinjer for samarbeidet som vi nå har lagt fram. Formålet er å avdekke i hvor stor grad organisasjonene rent faktisk bidrar til kapasitetsbygging i det sivile samfunn, og hvilken effekt og merverdi de frivillige organisasjoner tilfører det utviklingssamarbeidet som finansieres over regionale og tematiske bevilgninger.

De politiske partiene: en egen bevilgning til demokratistøtte

Jeg ønsker også å trekke de politiske partiene på Stortinget mer med i utviklingssamarbeidet. Partiene sikrer utviklingspolitikkenes folkelige forankring, og har dessuten kompetanse på demokratibyggning. De politiske partiene representert på Stortinget kan i større grad bidra til utviklingen av velfungerende og pluralistiske partisystemer og demokratiske forhold i

utviklingsland. Ved å samarbeide om langsiktig, demokratisk organisasjonsbygging gjennom kunnskapsoverføring, rådgivning og internasjonal utveksling, styrker vi mulighetene for å redusere fattigdommen.

I forslaget til statsbudsjett for neste år vil jeg derfor komme tilbake med et konkret forslag om en bevilgning som kan bidra til slik demokratistøtte.

Noe må komme først: vi velger oss barna

Dette bringer meg til våre prioriterte innsatsområder. Og barna - barns oppvekstvilkår og barns rettigheter - må komme først!

Noen investeringer er helt avgjørende for ethvert lands utvikling og framtid. Verdens fattigste land makter ikke en gang den minimumsinvesteringen som er nødvendig for å sikre barns elementære rettigheter. Når velferden er så skjevt fordelt som den er, frarøves barn i fattige land retten til å velge sin framtid. Utvidelse av menneskets valgmuligheter er selve essensen i begrepet utvikling.

FNs spesialsesjon om barn i september i år blir en anledning til å vurdere hva vi har oppnådd siden barnetoppmøtet i 1990. Men viktigere: spesialsesjonen må benyttes til å etablere mål og strategier for det neste tiåret. Fra norsk side vil vi særlig legge vekt på barns rett til deltakelse, barn som ofre for utnyttelse og krig, barn rammet av hiv/aids og barn med funksjonshemninger. Vi vil legge særlig vekt på å bedre jenters situasjon.

Barn har rett til et grunnleggende helsetilbud. Regjeringen har gjennom det globale vaksineinitiativet GAVI vist at det nytter å gå foran på nye måter. Vi har fått andre med og satt fokus på hvordan resultatene av vaksinearbeidet skal kunne opprettholdes over tid. GAVI har satt ny fart på det internasjonale vaksinearbeidet. Med de GAVI-midlene som er tildelt så langt regner man med å kunne forhindre halvannen million dødsfall blant barn hvert år. Dette er god bruk av bistandspenger. Fra norsk side satser vi en milliard kroner over en femårsperiode.

Grunnutdanning for alle - men særlig for jenter og kvinner - er et viktig satsningsområde for Regjeringen. For å skape vekstkraftige samfunn er det knapt noe som er viktigere enn investering i "menneskelig kapital".

Regjeringen ønsker å bidra enda sterkere til beskyttelse og rehabilitering av barn med krigstraumer. Vi tar opp barn i krig i FNs sikkerhetsråd, blant annet gjennom vårt fokus på Afrika. Norge har undertegnet tilleggsprotokollen til Barnekonvensjonen om minstealder for deltakelse i væpnede styrker. Prosessen for å ratifisere denne er i gang. Vi håper at dette blir gjort innen spesialsesjonen, slik UNICEF har oppfordret til.

For et halvt år siden ratifiserte Norge ILO-konvensjonen mot de verste former for barnarbeid. Konvensjonen danner et forpliktende rammeverk for vårt samarbeid med en rekke utviklingsland. Regjeringen vil fortsatt ha kampen mot barnarbeid høyt på dagsordenen. I dette arbeidet vil vi søke brede allianser med forskningsmiljøene, organisasjonene og det private næringsliv.

Kjønnslemlestelse av jenter og unge kvinner har vært mye omtalt i media den siste tiden. Regjeringens handlingsplan mot kjønnslemlestelse, framlagt

MOSAMBIK © Trygve Belstad/Samfoto

Barns oppvekstvilkår er et av de sentrale innsatsområdene i bistanden. Her vaksineres et barn på helsestasjonen.

i desember i fjor, er et viktig bidrag i vårt videre arbeid med denne problematikken, både nasjonalt og internasjonalt. Problemet må behandles med en viss sensitivitet, men ingen skal være i tvil om vår holdning til denne formen for mishandling av unge jenter.

Som ett av sine første politiske utspill gjenopplivet Bush-administrasjonen den såkalte "Mexico City-politikken" fra Ronald Reagans tid. Hovedbudskapet var – og er nå igjen - at skattebetalernes penger ikke skal brukes til formål som fremmer kvinners rett til selvbestemt abort. Dette er et stort tilbakeslag for likestilling og kan bli et slag mot det internasjonale arbeidet for seksuell og reprodktiv helse.

Kampen mot hiv/aids: en formidabel utfordring til oss alle

Den globale hiv/aids-katastrofen vi nå står midt oppe i truer med å undergrave resultatene av mange års utviklingssamarbeid. Det er investeringene i menneskelig kapital som rammes. 36 millioner mennesker er i dag smittet. Over 13 millioner barn har mistet sine foreldre. 6000 afrikanere dør av aids hver dag. Asia rammes med økende kraft. Derfor er kampen mot denne epidemien blitt så sentral i norsk utviklingspolitikk. Og derfor står hiv/aids løpende på sakslisten i de multilaterale finansinstitusjonene, i FN og i Verdens Handelsorganisasjon.

For di aids-epidemien er ekstraordinær krever den ekstraordinære svar. Alle gode krefter må samarbeide. Nå!

På embetsnivå møtes ledelsen i Utenriksdepartementet og NORAD regelmessig som et aidsteam, med ansvar for å samhandle på bred front. Gjennom Aidsforum - med representanter for næringslivet, fagbevegelsen, de frivillige organisasjonene, kirken, idrettsorganisasjonene, kulturlivet og mediene - bidrar sentrale norske samfunnsaktører til lederskap, tyngde, kreativitet og synlighet i aidsarbeidet. Forums deltakere er godt i gang med å mobilisere sine egne nettverk hjemme og ute, med fokus på de særlige utfordringer de står overfor og de virkemidler de rår over. Et godt eksempel er uttalelsen om den globale aidskatastrofen fra vårens Bispemøte, der kirkens eget ansvar holdes klart fram.

Rundt 50 ulike norske frivillige organisasjoner og fagmiljøer som er involvert i kampen mot hiv/aids har sagt ja til å delta i en felles innsats sammen med NORAD og UD gjennom Aidsnett. Resultater av dette er større idétilfang, mer samarbeid på tvers av organisasjonsgrenser, dypere innsikt i de komplekse utfordringene vi står overfor og ny substans i vår utviklingspolitiske dialog på ulike arenaer.

Hovedfokuset i Regjeringens aids-arbeid er forebygging, med særlig vekt på ungdom og barn og tiltak som kan bidra til å redusere risikoatferd, spesielt blant menn. I tillegg har vi gått aktivt inn i to spesialområder, det ene knyttet til legemidler, det andre til fredsbevarende operasjoner.

Behandlingen av aids har gjort store framskritt de senere år. Men prisen for behandling er fortsatt utenfor rekkevidde for de fleste i utviklingslandene. I tillegg til prisproblemet handler dette også om utilstrekkelige og dårlig fungerende helsetjenester med svakt finansieringsgrunnlag. Norge var tidligere denne måneden vertskap for en internasjonal konferanse om prising av og tilgang på viktige legemidler, i regi av WHO og WTO. Her ble

det gjort et viktig kartleggingsarbeid i samhandling mellom ulike interessegrupper for å avklare sentrale problemstillinger. De ulike aktørene vil nå måtte bearbeide resultatet fra konferansen. Problemstillingene vil blant annet bli drøftet i WHO's Helseforsamling og i WTO's TRIPS-råd før sommeren.

Norge har påtatt seg ansvaret for å arrangere neste møte i styringskomiteen for oppfølging av Sikkerhetsrådets resolusjon om hiv/aids i freds-operasjoner. Hiv/aids blir et tema under øvelsen Nordic Peace 2001. Vi er også en pådriver i forhold til UNHCRs arbeid med flyktninger og hiv/aids.

Regjeringen har i år doblet den multilaterale bistanden øremerket hiv/aids-formål - til 130 millioner kroner. Det tverrsektorielle samarbeidet innen UNAIDS er selve bærebjelken i dette arbeidet, mens WHO står helt sentralt på helsesiden. FNs spesialsesjon om aids denne sommeren vil være et viktig stoppested for å analysere situasjonen og eventuelt tilpasse våre virkemidler ytterligere.

Kultursamarbeid bidrar til å skape engasjement og pågangsmot i kampen mot fattigdommen. Kulturelle uttrykk er ofte den beste formen for kommunikasjon rundt sensitive spørsmål. Dette ser vi mange eksempler på, ikke minst i våre afrikanske samarbeidsland. Dette skal vi også ta med oss i kampen mot aids.

Nytt satsingsområde i helsebistanden: kampen mot tuberkulose

Vi satser i kampen mot aids og vi satser på vaksine. Gjennom betydelige tilleggsmidler på bistandsbudsjettet og med aktiv internasjonal deltakelse, utviklingspolitisk og utviklingsfaglig. Dette gir resultater og god utviklings-effekt for pengene.

Nå vil vi ta ett skritt videre og styrke vår innsats mot folkesykdommen tuberkulose. Den er tett knyttet opp til fattigdom. Den er tett koblet mot aids. Fortsatt husker vår eldre generasjon tuberkulosens ansikt. Nå øker sykdommen i omfang globalt; i utviklingslandene så vel som i vårt store naboland i øst. Vi har erfaringer i Norge å trekke på. Internasjonalt har mange krefter gått sammen i et Stop TB initiativ. Vi vil markere at det norske folk går med og tar et løft. Vi vil foreslå å øke innsatsen neste år med 100 millioner kroner.

Tilgang på energi: en grunnleggende forutsetning for utvikling

Tilgang på energi er en grunnleggende forutsetning for utvikling og fattigdomsbekjempelse. Bærekraftig økonomisk vekst forutsetter tilgang på energi til akseptable priser, basert på en forsvarlig ressurs-forvaltning. Energi berører alle vesentlige utfordringer i utviklingssamarbeidet. Det er en kilde til oppvarming og matlaging. Vi trenger energi til feltsykehus, til skoler og til næringsutvikling. Mangelfull eller forurensende energiforsyning er kilde til alt fra helseplager, miljøskader og forørkning til klimaproblemer og konflikt. Vi må løfte fram sammenhengene mellom energi, miljø og utvikling.

Norge er en viktig energinasjon, regionalt som globalt. Dette betyr forventninger om en fokusert og konsistent energipolitikk - også på utviklingsområdet. Jeg vil styrke vår innsats for energi, miljø og utvikling, og tar sikte på en

Kampen mot hiv/aids er helt sentral i norsk utviklingspolitikk.

betydelig opptrapping av midlene til dette neste år. En bærekraftig og miljøvennlig energipolitikk i forhold til de fattigste landene forener Norges beste faglige forutsetninger med en sentral utfordring i innsatsen mot fattigdom. Høye miljøstandarder, framtidens teknologi og bistandsmidler må forenes i et felles krafttak for å sikre en mer bærekraftig energiforsyning.

Dette var et viktig budskap under Statsministerens besøk til India, der man ble enige om å nedsette en norsk-indisk kommisjon for tettere samarbeid. India er det eneste land i verden med en egen statsråd for alternative energikilder. Landet er verdens femte største leverandør av vindkraft. India har betydelig kunnskap om bioenergi, for mange i de fattigste landene den aller viktigste energikilden. Her ønsker vi å lære av deres erfaringer og kunnskaper. Som understreket av Statsministeren, vil et samarbeid om bioenergi og fornybare energikilder være en naturlig forlengelse av det miljøsam arbeidet Norge allerede har med India. Dette vil kunne omfatte både næringslivet, forskningsmiljøene og de frivillige organisasjonene. India vil kunne bli en strategisk partner i arbeidet med å utvikle en bærekraftig energiforsyning i andre utviklingsland.

Jeg har nedsatt en arbeidsgruppe som skal lage en plan for hvordan Norge skal styrke satsingen på fornybar energi i bistanden. Ett av siktemålene er å finne fram til områder hvor norsk kompetanse kan være til særlig nytte for utviklingslandene. Vi må bidra til en energidialog med våre samarbeidsland som setter bærekraftig energiforsyning til de fattige i sentrum. Fornybare energikilder vil stå helt sentralt i denne dialogen. Vi vil også arbeide for at energi- og miljøspørsmål får en sentral plass på dagsordenen for FNs toppmøte om bærekraftig utvikling i Johannesburg i 2002 (Rio+10-konferansen).

Jeg har registrert Bush-administrasjonens syn på internasjonalt klimasamarbeid under Kyoto-protokollen. Dersom dette virkelig blir framtidig amerikansk politikk, er dette intet mindre enn dramatisk. Vi må velge en annen vei; Norge må velge forpliktende internasjonalt samarbeid, bygget på Kyoto-protokollen. I vår nasjonale politikk, i det internasjonale miljøsam arbeidet og i vårt samarbeid med de fattigste landene velger Regjeringen å styrke politikken for en bærekraftig utvikling.

Utvikling som fredsbygging: en egen "gap"-bevilgning

Utvikling og fred henger nært sammen. For samarbeidspartnere som Uganda, Tanzania og Zambia utgjør konfliktene i nabolandene en trussel mot deres egen stabilitet og utvikling. En hovedutfordring er å bidra til å sikre langsiktig utvikling og stabilitet i disse landene, samtidig som vi er engasjert i konfliktløsning og humanitære punktinnsatser i nabolandene.

FNs Sikkerhetsråd bruker mer enn halvparten av sin tid på konflikter i Afrika. FN har bare i begrenset grad lyktes i å håndtere disse konfliktene. I oppfølgingen av Brahimi-rapporten er fredsbygging i, og gjenreiseing av, konfliktrammede samfunn blitt løftet fram.

Dette har viktige konsekvenser for norsk utviklingspolitikk. Utviklingsarbeidet må inngå i en samordnet politisk innsats. Vår politikk må ikke hemmes av et "gap" mellom de humanitære innsatser, den politiske oppfølging og den mer langsiktige utviklingsbistanden. I konfliktområder er det viktig at man raskt kommer igang med bistand til forsoningsarbeid, demokratibygging og

økonomisk og sosial utvikling. Vi vil derfor styrke og tydeliggjøre sammenhengen mellom - på den ene siden - den målrettede og ofte punktvis støtten Norge gir til konfliktrammede land og områder og - på den annen side - den langsiktige utviklingshjelpen. I budsjettet for neste år vil jeg foreslå en egen "gap"-bevilgning for å styrke denne innsatsen. Vi kaller dette utvikling som fredsbygging.

Gode skussmål til tross: vi styrker evalueringen

Det er ikke nok å kunne rapportere om at vår bistand generelt får gode karakterer i Verdensbanken og OECD. Jeg tar sikte på å opprette et eksternt utvalg for å styrke evalueringsfunksjonen i Utenriksdepartementet, med deltakelse av ungdom, næringsliv, fagmiljøer og organisasjoner. Utvalget skal bistå departementet i å vurdere resultatene av norsk utviklingspolitikk på nærmere utvalgte områder. Gjennom dette vil jeg øke innsynet i og skape mer dialog om utviklingspolitikken, med sikte på ytterligere fornyelse og effektivisering.

Bistanden: et verdivalg – og derfor et politisk valg

Bistand er politikk. Dette var et hovedpunkt i fjorårets utviklingspolitiske redegjørelse – og det er et hovedpunkt i denne.

Bistand er politikk fordi noen partier ønsker å redusere den. Hvert år fremmer Høyre og Fremskrittspartiet forslag om dramatiske kutt i vår støtte til de aller fattigste. Bistanden er et verdivalg vi tar - men ikke noe vi kan ta for gitt.

Bistand er politikk fordi den forutsetter nasjonale veivalg. Dårlig styresett, korrupsjon og mangel på demokrati undergraver bistanden og opprettholder fattigdom. Derfor er utviklingssamarbeid et verdivalg også for våre samarbeidsland.

Bistand er politikk fordi den forutsetter forpliktende og likeverdig internasjonalt samarbeid. I disse dager forberedes en rekke viktige internasjonale konferanser, herunder FNs tredje Konferanse om de minst utviklede land (MUL) i Brussel i neste måned, høynivåmøtet om Finansiering for utvikling i Mexico i mars neste år og den tidligere nevnte Rio+10-konferansen i Johannesburg i september 2002. Samtidig arbeides det med sikte på en ny forhandlingsrunde i WTO.

Vi skal bruke disse prosessene og konferansene til å bygge partnerskap mellom nord og sør. Alle land, ikke minst utviklingslandene, må bruke sin stemme og bli hørt internasjonalt. Vi trenger flere samarbeidspartnere og allierte fra sør i viktige internasjonale prosesser og i vår utviklingspolitikk. For lenge har det gjensidige samarbeidet vært i nord, mens det ensidige bistandsfokuset har vært rettet mot sør. Dette må og skal vi endre.

Vi må i større grad konsentrere vårt langsiktige samarbeid til de land som viser politisk vilje og evne til å gjøre noe med fattigdom og urettferdighet.

- Vi må øke vår innsats – for å bidra til å stimulere deres evne.
- Derfor satser vi på barna og deres oppvekstvilkår.
- Derfor satser vi på helse og utdanning.
- Og derfor satser vi på kampen mot korrupsjon, på godt styresett og på demokratiutvikling.

The background of the cover is a painting. It depicts a fisherman in a small boat on a vast, blue sea. The fisherman is in the lower-left quadrant, leaning forward. The sea is rendered with various shades of blue and green, with a prominent green patch in the upper-middle section. The overall style is expressive and textured, with visible brushstrokes.

Rapport om norsk utviklingssamarbeid i 2000

Rammer for norsk utviklingssamarbeid

Denne rapporten handler om Norges rolle i det internasjonale utviklingssamarbeidet. Rapporten viser hvordan Norge arbeider for å bidra til å bekjempe fattigdom og fremme demokrati og menneskerettigheter. Den beskriver mål, prioriteringer og prinsipper som er satt for utviklingssamarbeidet, strategier som er utarbeidet og virkemidler og kanaler som brukes for å nå målene. Rapporten omtaler også viktige samarbeidspartnere og gir eksempler på prosjekter og programmer som Norge støtter.

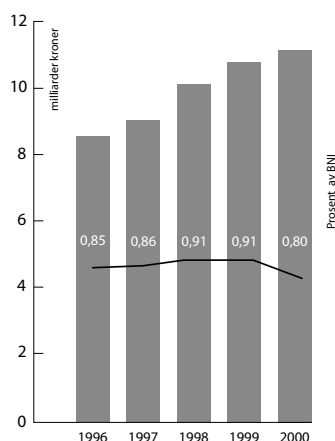
Norges utviklingssamarbeid utgjør imidlertid bare en liten del av det totale utviklingsbildet. Derfor beskriver rapporten også de problemer og utfordringer utviklingslandene står overfor i arbeidet med å skape utvikling og bekjempe fattigdommen i egne land. Særlig i de fattigste landene representerer mangfoldet av givere og deres prioriteringer og egeninteresser en fare for at landene selv ikke settes i stand til å utvikle planer og fatte beslutninger på egne premisser. Rapporten omtaler derfor også internasjonale prosesser for å bidra til mer samarbeid og bedre koordinering av innsatsen innenfor ulike felt, og Norges rolle i disse prosessene.

Fattigdomsreduksjon som overordnet mål – prinsipper og forutsetninger for norsk utviklingssamarbeid

Fattigdommen er den største utfordringen i vår tid. Hvert land må ha et ansvar for å føre en nasjonal politikk som skaper et grunnlag for å overkomme fattigdom. I den utviklingspolitiske redegjørelsen til Stortinget i 2000 understreket regjeringen at utviklingssamarbeidet aldri kan komme til erstatning for landenes egne bestrebelser, men være et tilbud om partnerskap med land som har satt seg ambisiøse mål om reduksjon av fattigdommen.

Det overordnede målet for norsk utviklingssamarbeid er å bidra til varige forbedringer i økonomiske, sosiale og politiske kår for befolkningen i utviklingslandene, med særlig vekt på at bistanden skal komme de fattige til gode. Dette innebærer at *reduksjon av fattigdommen* står helt sentralt i alt norsk utviklingssamarbeid. Dette medfører at en vesentlig del av norsk bistand forventes å gå til de minst utviklede land og andre lavinntektsland, påvirker valget av prioriterte samarbeidsland for langsiktig utviklingssamarbeid, gjenspeiles i dialogen om innrettingen av samarbeidet med disse landene og legger rammene for oppfølgingen av fattigdomsspørsmålene overfor multilaterale organisasjoner og i internasjonale prosesser.

Forbruk til bistand 1996-2000

Gjennom innsatsen for fattigdomsreduksjon, valgte regjeringen i 2000 å legge stor tyngde bak arbeidet med å sikre fattige mennesker tilgang til helse og utdanning. Beslutningen om et betydelig norsk bidrag til vaksinasjon av barn i utviklingsland er et eksempel på en slik satsning.

For å sikre grunnleggende sosiale tjenester og en mer rettferdig fordeling av godene, må det skapes verdier. Det norske virkemiddelapparatet for støtte til næringsutvikling i sør har ikke fungert effektivt nok. Regjeringen startet i 2000 derfor arbeidet med å forenkle og styrke næringslivsordningene.

Regjeringen har lagt vekt på at bistanden skal gi endringskreftene i samfunnet en sjanse. Det må skapes muligheter til å "velge bort" fattigdom. Et seriøst partnerskap for fattigdomsreduksjon kan best oppnås i samarbeid med land styrt etter demokratiske prinsipper. Regjeringen var i 2000 tvunget til å ta konsekvensene av slikt sviktende grunnlag for samarbeid. Man valgte å fryse deler av stat-til-stat-bistanden til Zimbabwe, i en situasjon hvor de politiske forhold i landet raskt beveget seg i en negativ retning. Bidrag til godt styresett og fattigdomsbekjempelse er på mange måter to sider av samme sak. Det ble i 2000 derfor nedlagt et betydelig arbeid i å styrke bestrebelsene for fred, demokrati og menneskerettigheter gjennom utviklingssamarbeidet.

Norge har sluttet seg til de internasjonale utviklingsmålene som er utformet av FN. I likhet med det overordnede målet for norsk utviklingssamarbeid legges det til grunn at fattigdom ikke bare dreier seg om mangel på inntekt, men også om en rekke andre aspekter ved livssituasjonen.

De internasjonale utviklingsmålene, som tar utgangspunkt i situasjonen i 1990, er:

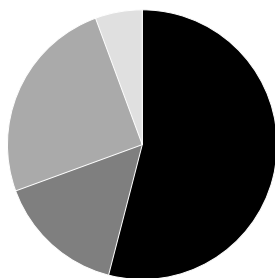
- Halvering av andelen av befolkningen i utviklingslandene som lever i absolutt fattigdom innen 2015
- Grunnutdanning for alle i alle land innen 2015
- Likestilling mellom kjønnene i form av lik andel av jenter og gutter i grunnutdanning og videregående utdanning innen 2015
- Reduksjon av spebarnsdødelighet og barnedødelighet med to tredjedeler innen 2015
- Reduksjon av dødelighet blant gravide og fødende kvinner med minst tre fjerdedeler innen 2015
- Tilgang til prevensjon for alle gjennom primærhelsetjenesten innen 2015
- Iverksetting av nasjonale strategier for bærekraftig utvikling innen 2005 slik at miljøødeleggelser på globalt og nasjonalt nivå er reversert innen 2015.

De internasjonale utviklingsmålene står sentralt i erklæringen fra FNs Tusenårsforsamling høsten 2000, og kalles derfor også tusenårsmålene. Medlemslandene sluttet seg også til nye mål:

- Spredningen av hiv/aids, malaria og andre sykdommer som truer menneskeheten skal stoppes innen 2015.
- Det skal innen 2020 oppnås en betydelig bedring i levekårene til de mer enn 100 millioner mennesker som bor i slumområder.

Også som medlem av Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling (OECD) har Norge forpliktet seg til å bistå utviklingslandene i deres bestrebelse på å oppfylle de internasjonale utviklingsmålene. Arbeidet i

Fordeling av forbruk til bistand i 2000

■ Bilateral bistand	6 217 mill. kroner	55,7%
■ Multi-bi-bistand	1 487 mill. kroner	13,3%
■ Multilateral bistand	2 901 mill. kroner	26,0%
■ Administrasjon	563 mill. kroner	5,0%

OECDs utviklingskomité (DAC), som består av de viktigste giverlandene, kom et viktig skritt videre da retningslinjer for medlemslandenes bidrag til fattigdomsreduksjon ble ferdigstilt våren 2001. Disse retningslinjer slår fast at fattigdomsreduksjon er den viktigste utviklingspolitiske oppgaven. I tillegg har OECD/DAC vedtatt en sjekklister for samordning av ulike politikkområder - eller "koherens" -, som medlemmene anbefales å bruke for å sikre at den politikken de fører også på andre områder enn utviklingspolitikken bidrar til fattigdomsreduksjon. Norge og andre OECD-medlemmer vil regelmessig bli stilt til regnskap for bidragene til fattigdomsreduksjon under de regelmessige eksaminasjoner av medlemslandenes utviklingspolitikk. I henhold til OECDs sjekklister vil det da bli satt søkelys ikke bare på utviklingspolitikken, men også på andre deler av givernes forhold til fattige utviklingsland.

OECD/DAC retningslinjene ligger til grunn for den norske strategien for fattigdomsreduksjon, som legges fram høsten 2001. Omfattende og vedvarende reduksjon av fattigdommen kan ikke skje uten at *kvinnenes situasjon* i utviklingslandene bedres. Ikke minst etter FNs kvinnekonferanse i Beijing har utviklingslandene såvel som giversamfunnet forpliktet seg til å integrere likestillingshensyn i alle relevante deler av utviklingsarbeidet. Også OECD/DACs retningslinjer slår fast dette. På norsk side legges det vekt på å integrere kvinne- og likestillingshensyn i det langsiktige bilaterale utviklingssamarbeidet, og dette er også spørsmål som tas opp i dialogen med de multilaterale organisasjonene.

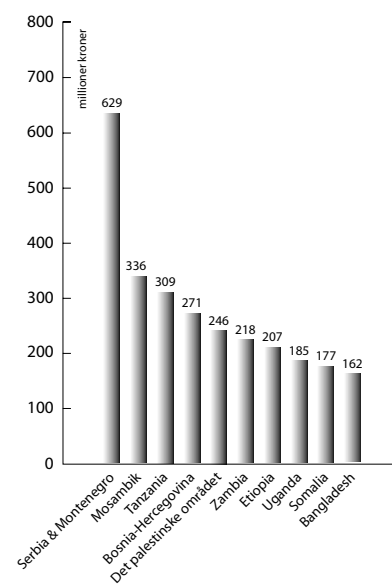
Det er en økende forståelse både blant utviklingslandene og blant bilaterale og multilaterale givere av at *bedre koordinering* innenfor et felles rammeverk er nødvendig for at bistanden skal bli mest mulig effektiv. Stadig flere utviklingsland utarbeider helhetlige fattigdomsstrategier. Det har også vært en økende erkjennelse av at koordineringen må skje under det enkelte utviklingslands ledelse; landene må selv ha ansvar for egen utvikling.

Norsk utviklingssamarbeid er basert på *prinsippet om mottakeransvar*. Dette prinsippet er bygget på den grunnleggende idé at enhver suveren stat har ansvar for egen utvikling. Prinsippet om mottakeransvar innebærer at samarbeidspartner har ansvaret for planlegging, gjennomføring og oppfølging av programmene og prosjektene. Samtidig må imidlertid kapasiteten til å ivareta ansvaret styrkes, og kompetanse-, kapasitets- og institusjonsutvikling inngår derfor i økende grad som en integrert del av utviklingssamarbeidet. Det samme gjelder bekjempelse av korrupsjon, som er et prioritert satsningsområde i det norske utviklingssamarbeidet. Mottakeransvar innebærer ikke at Norge som giver fraskriver seg ansvar.

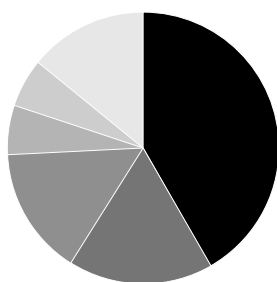
Tvert imot har kvalitetssikring på alle stadier og bedre forvaltningsrutiner blitt stadig viktigere. Det stilles store krav til dialogen med samarbeidspartnere før en beslutning om norsk støtte fattes. Like viktig er det å videreføre dialogen både under gjennomføringen og i forbindelse med oppfølging og kontroll fra norsk side. Prinsippet om mottakeransvar skal sikre at myndighetene i utviklingslandene blir gitt muligheten til å ta ansvaret for koordineringen av samarbeidet med giverne. Mottakeransvaret er det bærende prinsippet for Norges deltakelse i internasjonale prosesser.

En kraftinnsats må til for å støtte opp om de tiltak utviklingslandene setter i verk som er direkte knyttet opp mot de internasjonale utviklingsmålene. Bedring i rammebetingelsene for fattigdomsreduksjon er imidlertid også en betydelig utfordring. Godt styresett og en utviklingsrettet økonomisk

Bilateral bistand til de 10 største mottakerne i 2000

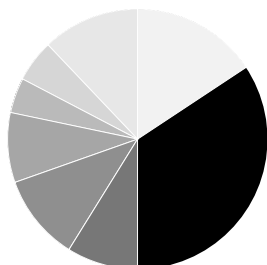

Bilateral bistand fordelt på regioner i 2000

Afrika	2 978 mill. kroner	38,9%
Asia & Oceania	1 307 mill. kroner	17,1%
Europa	1 251 mill. kroner	16,4%
Latin Amerika	522 mill. kroner	6,8%
Midtøsten	509 mill. kroner	6,7%
Globalt uspesifisert	1 083 mill. kroner	14,2%

Generelle bidrag til multilaterale organisasjoner i 2000

Utviklingsbanker og tilknyttede fond	952 mill. kroner
Verdens matvareprogram (WFP)	189 mill. kroner
FNs internasjonale barnefond (UNICEF)	280 mill. kroner
FNs befolkningsfond (UNFPA)	200 mill. kroner
Verdens Helseorganisasjon (WHO)	157 mill. kroner
FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)	170 mill. kroner
Andre multilaterale organisasjoner	379 mill. kroner
FNs utviklingsprogram (UNDP)	575 mill. kroner

politikk med sosial profil, økonomisk vekst, en håndterbar gjeldssituasjon, tilgang til internasjonale markeder, fred og forebygging og håndtering av naturkatastrofer er viktige stikkord i denne sammenheng. Det er avgjørende at det internasjonale samfunn bestreber seg ytterligere på å oppnå enighet om hvordan utfordringene best kan gripes an og øker bistandsoverføringene. Dessuten hviler det et stort ansvar på utviklingslandene i form av politisk vilje til samfunnsmessig endring og en målrettet politikk for fattigdomsreduksjon. Kampen mot fattigdom forutsetter også fred og stabilitet. På norsk side satses det derfor på å bidra aktivt til fred og forsoning i land rammet av konflikt og gjenoppbygging etter humanitære katastrofer.

Bistandsoverføringer

Man får et bilde av giverlandenes vilje og evne til internasjonal solidaritet ved å sammenlikne omfanget av bistanden med de respektive lands totale verdiskapning. I internasjonale sammenlikninger av hvor mye ulike land satser på bistand, brukes derfor bistandens andel av giverlandenes bruttonasjonalinntekt (BNI) som målestokk. OECD/DAC har utarbeidet regler for hva slags type støtte som regnes som offisiell utviklingsbistand (ODA) og oppdaterer regelmessig listen over land som kan motta slik bistand.

Norge var i en årrekke det land innenfor OECD som ga mest bistand i forhold til BNI, men har i de senere år måttet overlate denne plassen til Danmark som nå er det eneste land som gir over 1 prosent av BNI. I 2000 var Norge på en fjerdeplass blant OECD-landene, såvidt passert av Nederland og Sverige. I tillegg til Danmark, Nederland, Norge og Sverige imøtekom i 2000 også Luxembourg FNs mål om at industrilandene skal gi minst 0,7 prosent av BNI i offisiell utviklingsbistand.

Den samlede årlige bistanden fra OECD-landene har over tid blitt gradvis redusert. Som andel av BNI var fallet særlig dramatisk utover 1990-tallet. Etter at bistanden fra OECD-landene for første gang på mange år viste en økning i 1998 og 1999, falt det samlede bistandsnivået igjen i 2000, fra 56,4 milliarder dollar i 1999 til 53,1 milliarder dollar. Målt i prosent av den samlede verdiskapningen i OECD-landene tilsvarer dette en reduksjon fra 0,24 prosent i 1999 til 0,22 prosent i 2000. Det er således svært langt igjen til OECD som helhet har imøtekommet FNs mål. Medlemmene av OECDs utviklingskomité står nå likevel for omlag 95 prosent av den samlede ODA-bistanden i verden.

Bistanden fra Norge utgjorde 2,4 prosent av den samlede ODA-godkjente bistanden fra OECD-landene i 2000, tilsvarende nærmere 11,2 milliarder kroner. Dette utgjorde en økning på nesten 450 millioner kroner, tilsvarende vel 4 prosent, i forhold til 1999. I henhold til OECDs utviklingskomité's beregninger falt imidlertid den norske ODA-godkjente bistanden fra 0,91 prosent av BNI i 1999 til 0,80 prosent i 2000. Dette skyldes i hovedsak at den samlede verdiskapningen i 2000 ble langt høyere enn antatt på grunn av høyere oljepriser og fordi dollarkursen steg i løpet av året. Ved utgangen av året var det totale mindreforbruket som ble overført til 2001 94 millioner kroner, det klart minste noensinne.

Utgifter til flyktningers første års opphold i Norge er etter retningslinjer utarbeidet av OECDs utviklingskomité godkjent som offisiell utviklingsbistand og belastes bistandsbudsjettet. I 2000 utgjorde disse utgiftene 864 millioner kroner. Tilsvarende beløp i 1999 var 433 millioner kroner. Fordelingen av Norges bistand gjennom bilaterale og multilaterale kanaler

har holdt seg relativt stabil gjennom flere år, men med en svakt nedadgående andel for bistand gjennom multilaterale organisasjoner. I 2000 ble nærmere 56 prosent av den samlede ODA-godkjente bistanden kanalisert gjennom bilaterale kanaler og vel 39 prosent gjennom multilaterale organisasjoner. Tilsvarende fordeling i 1999 var nærmere 53 prosent gjennom bilaterale kanaler og vel 42 prosent gjennom multilaterale organisasjoner. Den betydelige økningen i utgifter til flyktninger i Norge forklarer i noen grad denne endringen.

Øremerkede tilskudd som kanaliseres gjennom multilaterale kanaler (såkalt multi-bi-bistand) klassifiseres av OECDs utviklingskomité som bilateral bistand. Fordelingen av multilateral og bilateral bistand, her under multi-bi-bistand, er nærmere omtalt i neste avsnitt.

Bistand til land og regioner

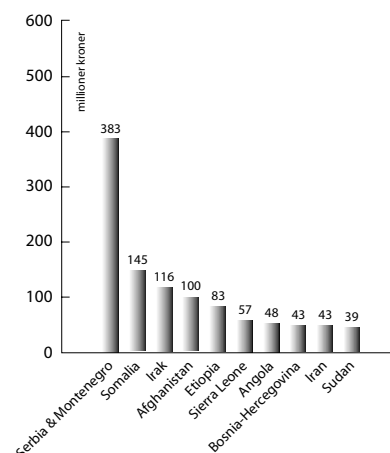
De minst utviklede landene (MUL) er en gruppe på 49 av verdens fattigste land som har fått en særskilt status av FN (se kart bak i heftet). Disse landene har størst behov for langsiktig utviklingsbistand, og flere av landene er på grunn av krig og konflikter også mottakere av betydelig humanitær bistand. FN har som mål at de rike landene skal gi minst 0,15 prosent av sin bruttonasjonalinntekt til MUL. OECDs utviklingskomité har imidlertid beregnet at medlemslandenes bistand til MUL bare utgjorde 0,05 prosent av deres totale verdiskapning i 1999, en nedgang fra 0,08 prosent i løpet av en tiårsperiode. OECD har videre beregnet at andelen av den samlede norske bistanden (inkludert anslag over andelen av de generelle bidragene til multilaterale organisasjoner) som gikk til MUL utgjorde 0,30 prosent av BNI i 1999, en nedgang fra 0,42 prosent i løpet av ti år.

Av Norges totale ODA-godkjente bilaterale bistand, inkludert øremerket bistand gjennom multilaterale organisasjoner (multi-bi-bistand) på omlag 7,7 milliarder kroner i 2000, gikk 2,7 milliarder eller 35 prosent til MUL. Dette var samme andel som året før, men en nedgang i forhold til 1998 da andelen av den samlede bilaterale bistanden som gikk til MUL var på 41 prosent. Denne nedgangen skyldes i stor grad økt bistand til land i Sørøst-Europa som ikke tilhører MUL. Til MUL og andre lavinntektsland gikk det i 2000 til sammen nærmere 3,5 milliarder kroner, tilsvarende 45 prosent av den totale bilaterale bistanden. Dette er en nedgang fra 1999, da bistanden til disse landene utgjorde 3,7 milliarder kroner eller 50 prosent av den totale bilaterale bistanden.

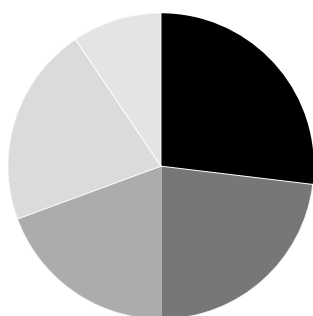
Andelen av norsk bistand til Afrika falt fra 46,2 prosent (3,1 milliarder kroner) i 1998 til 39,2 prosent i 1999 (2,9 milliarder kroner). I 2000 utgjorde denne andelen 38,2 prosent, eller nærmere 3 milliarder kroner.

Norges langsiktige stat-til-stat-bistand var i 2000 som i de foregående år begrenset til 12 prioriterte samarbeidsland. De fleste av disse befinner seg sør for Sahara og på Afrikas Horn: Eritrea, Etiopia, Malawi, Mosambik, Tanzania, Uganda, Zambia og Zimbabwe. Zimbabwes status som prioritert samarbeidsland ble imidlertid avvirket fra og med 2001 som følge av den politiske utviklingen i landet. I Asia har Bangladesh, Nepal og Sri Lanka status som prioritert samarbeidsland, og tilsvarende Nicaragua i Latin-Amerika. Til sammen mottok de 12 prioriterte samarbeidslandene vel 1,9 milliarder kroner i 2000 eller 25,4 prosent av den samlede bilaterale bistanden. Til sammenligning utgjorde bistanden til de prioriterte samarbeidslandene 28,6 prosent i 1999.

De 10 største mottakerne av humanitær bistand i 2000

Fordeling av den bilaterale bistanden på resultatområder i 2000

- Sosial utvikling
2 168 mill. kroner
- Økonomisk utvikling
1 612 mill. kroner
- Fred, demokrati og menneskerettigheter
1 234 mill. kroner
- Humanitær innsats
1 790 mill. kroner
- Annet
845 mill. kroner

BOSNIA-HERCEGOVINA © Jens Olof Lashen/Mira /Samfoto

Bosnia-Hercegovina var den fjerde største mottaker av norsk bistand i 2000.

Norge har et omfattende samarbeid også med andre land. Dette dreier seg oftest om samarbeid som er særskilt begrunnet i behovet for å bygge opp eller sikre en demokratisk utvikling og respekt for menneskerettighetene og i ønsket om å bidra til konfliktløsning og videreføring av fredsprosesser. Innsatsen kombineres ofte med humanitær bistand, herunder støtte til flyktninger med opphold i Norge. Dette gjelder blant annet det samarbeidet Norge har med Angola, Sudan og Sør-Afrika samt støtten til land i det tidligere Jugoslavia og Norges engasjement i Det palestinske området.

Retningslinjene for den norske bistanden til landene i Sørøst-Europa er nedfelt i Stortingsmelding nr 13 (1999-2000) Hovedtrekk i framtidig norsk bistand til landene i Sørøst-Europa. Den føderale republikken Jugoslavia (Serbia, inkludert Kosovo, og Montenegro) var i 2000, som i det foregående år, desidert største mottaker av norsk bistand, med en samlet overføring på nærmere 629 millioner kroner. Bosnia-Hercegovina var med en samlet støtte på nærmere 271 millioner kroner fjerde største mottaker av norsk bistand dette året, etter Den føderale republikken Jugoslavia og de to prioriterte samarbeidslandene Mosambik og Tanzania. Det palestinske området mottok nærmere 246 millioner kroner i støtte og var femte største mottaker av norsk bistand i 2000.

Tabell 5 i statistikkdelen gir en oversikt over samlet norsk bistand til ulike land de siste tre år.

Bistand gjennom multilaterale organisasjoner

Til sammen ble nærmere 4,4 milliarder kroner kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner i 2000, mot vel 4,5 milliarder i 1999. I 2000 utgjorde generelle bidrag og annen bistand som klassifiseres som multilateral bistand 2,9 milliarder kroner eller 26,0 prosent av den samlede ODA-godkjente bistanden. Til sammenligning utgjorde den multilaterale bistanden vel 2,8 milliarder kroner eller 26,4 prosent av den samlede bistanden i 1999. Øremerkede bidrag, såkalt multi-bi-bistand, gikk ned fra 1,7 milliarder kroner, tilsvarende 15,8 prosent av den samlede ODA-godkjente bistanden i 1999, til 1,5 milliard kroner, tilsvarende 13,3 prosent, i 2000.

Rammer for fattige lands utviklingsbestrebelsler

Bistandsoverføringer er selvfølgelig ikke nok for å skape tilstrekkelig økonomisk vekst til en omfattende reduksjon av fattigdommen. Både gjeldssituasjon og spørsmål knyttet til handel og investeringer påvirker i sterk grad landenes utvikling og evne til effektiv fattigdomsreduksjon. Svært mange fattige lands utvikling hindres også av voldelig konflikt, hiv/aids-epidemien og dårlig styresett.

Gjeld

Gjeldskrisen som rammet både mellominntektslandene og de fattigste landene i begynnelsen av 1980-årene, ble møtt med en rekke tiltak fra det internasjonale samfunn, blant annet restruktureringer og gjeldsavskrivninger i Parisklubben. Dette bidro til å lette gjeldsproblemene for mange av mellominntektslandene, men for mange av de fattigste landene ble gjeldskrisen bare verre utover på 1990-tallet. Årsakene til de økte gjeldsproblemene for de fattigste landene er sammensatte. Noen av årsakene er dårlig makroøkonomisk styring og manglende gjeldsstyring, men også naturkata-

trofer og sviktende priser på eksportvarer. Noe skyld kan også legges på långiverne, særlig på de som har gitt lån på kommersielle vilkår og med kort tilbakebetaling. Det er store forskjeller både i gjeldsgrad og gjeldsbetjening blant de ulike landene. Et element som er felles for de fattigste landene, er den store andel av den samlede gjelden som er gjeld til offisielle kreditorer, både bilaterale og multilaterale.

En nøkkel til å løse utviklingslandenes gjeldsproblemer ligger hos de internasjonale finansinstitusjonene og i de internasjonale fora som legger premissene for håndteringen av gjeldsproblemene.

Krisen i det internasjonale finansvesenet i 1998 og press fra opinionen bidro til at de fattigste utviklingslandenes gjeldsproblemer sto sentralt på den internasjonale utviklingsagendaen i 1999. Både i Verdensbanken og i Det internasjonale valutafondet (IMF) var det bred enighet om at utviklingslandenes u håndterbare gjeldsbyrde begrenser muligheten til å drive en nasjonal utviklingspolitikk og at gjeldende gjeldsletteordninger derfor må forbedres. Med dette som utgangspunkt iverksatte IMF og Verdensbanken et arbeid for å revidere gjeldsletteordningen for de fattigste utviklingslandene, den såkalte HIPC-mekanismen (Heavily Indebted Poor Countries). Dette er en gjeldsletteordning for de 41 fattigste og mest gjeldstyngede utviklingslandene. Mekanismen inkluderer alle typer gjeld og forutsetter at alle kreditorer må ta sin del av den gjeldsletten som må til for at vedkommende land skal få en håndterbar gjeldsbyrde. Endringer i HIPC-mekanismen ble besluttet under årsmøtene til Verdensbanken og IMF høsten 1999. Gjeldsletten som gis under det reviderte HIPC-initiativet, vil være større, komme flere land til gode og skje vesentlig raskere enn før og vil dermed bidra til å fjerne den barrieren mot utvikling som disse landenes gjeldsbyrde har utgjort.

Etter vedvarende politisk press fra de nordiske landene ble det under Verdensbank-møtet i Lisboa i juni 2000 besluttet at det skulle iverksettes periodiske drøftelser av finansieringsbehovet i HIPC Trust Fund. Dette skal skje i tilknytning til, men separat fra påfyllingsforhandlingene i Det internasjonale utviklingsfondet (IDA). Med denne beslutningen har de nordiske landene lyktes i sine bestrebelser med å få på plass en løsning som tar sikte på å forhindre at gjeldsletten fra de multilaterale bankene går ut over bankenes øvrige bistand til fattige land. Fortsatt står flere milliarder dollar udekket, men de første års forpliktelser ser ut til å være dekket under forutsetning av at alle lovede bidrag faktisk innbetales.

Ved utgangen av 2000 var 22 land kvalifisert for HIPC-behandling. Av Norges prioriterte samarbeidsland gjaldt dette Malawi, Mosambik, Nicaragua, Tanzania, Uganda og Zambia. Norge bidro med omlag 186 millioner kroner til HIPC Trust Fund i 2000.

Et annet viktig forum er den såkalte Parisklubben, som er en uformell sammenslutning av kreditorland med viktigste funksjon å koordinere kreditorlandenes behandling av utviklingslandenes gjeld. Norge deltok aktivt i Parisklubben også i 2000, herunder Parisklubbens HIPC-forhandlinger for Tanzania, Benin og Senegal. Disse avtalene vil danne basis for at Norge gir full gjeldslette til disse landene.

Under Verdensbanken er det en ordning for subsidiering av fattige lands betjening av gamle markedslån fra banken (den såkalte 5. dimensjon).

MOSAMBIK © Haldur Neocny/Phoenix

Gjeldsletteordningen (HIPC) for de fattigste utviklingslandene omfattet i 2000 22 land, blant dem Mosambik, der mye av infrastrukturen er lammet etter flomskade.

Ordningen, som ble opprettet på nordisk initiativ på slutten av 1980-tallet, innebærer at rentene på de gamle markedslånene subsidieres ned til svært gunstige vilkår (IDA-vilkår). De norske bidragene til 5. dimensjonen har gått til nedbetaling av hovedstolen av de gamle markedslånene, dvs. en gjeldslette. Norge bidro med nærmere 57 millioner kroner til 5. dimensjonen i 2000, fordelt med 25 millioner, 20 millioner og 12 millioner kroner til henholdsvis Ghana, Guyana og Senegal. Innenfor det bilaterale utviklingssamarbeidet ble det i 2000 utbetalt vel 22 millioner kroner i gjeldslette til Malawi. Støtten gikk hovedsakelig til nedbetaling av innenlandsk gjeld.

FNs organisasjon for handel og utvikling (UNCTAD) har utarbeidet et gjeldsstyringsverktøy, Debt Management and Financial Analysis System (DMFAS), som utgjør en av organisasjonens viktigste mekanismer for faglig bistand. Den første versjonen av programmet ble utviklet under gjeldskrisen på 1980-tallet. I dag benytter over 50 utviklingsland dette gjeldsstyringsverktøyet. Gevinsten ved å bruke et slikt system kan være stor, for eksempel i form av reduserte forsinkelsesgebyrer og morarenter samt bedre lånevilkår på nye lån. Flere land ønsker nå å motta DMFAS-tjenester. Norge bidro med 2,7 millioner kroner til DMFAS i 2000.

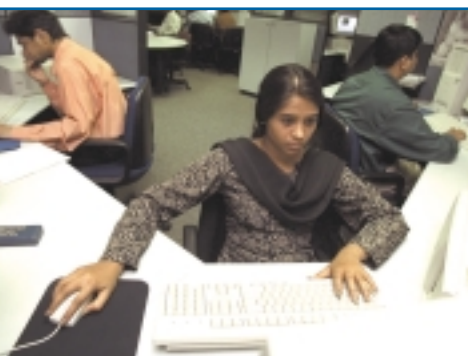
Handel

Utviklingslandenes deltakelse i internasjonal handel har økt betydelig de siste 10 årene. Den såkalte sør-sør-handelen, dvs. handelen mellom utviklingsland, har økt og utgjør nå omtrent 40 prosent av samlet vareeksport fra utviklingsland. Det er også en tendens til at utviklingsland i økende grad går inn i regionale samarbeid om liberalisering av handel og investeringer. Utviklingslandene er imidlertid en uensartet gruppe, og det er stor forskjell i graden av deltakelse i internasjonal handel mellom de ulike land og regioner.

Den sterke veksten de siste 10 årene har funnet sted i Sørøst-Asia, som til tross for alvorlige strukturelle problemer, også har opplevd stor framgang etter Asia-krisen i 1998. I flere land i Afrika, og da særlig land sør for Sahara, samt i Midtøsten og enkelte øst-europeiske land, har veksten derimot vært svak eller stagnerende og langt under prognosene fra før Asia-krisen. Sett under ett økte utviklingslandenes deltakelse i verdenshandelen med 2,7 prosent i 1999, en svak oppgang i forhold til de foregående år. MUL har imidlertid i de siste årene opplevd negativ vekst, og deres andel av verdenshandelen utgjør i dag bare ca. 0,5 prosent. De minst utviklede landenes manglende integrering i verdenshandelen er et alvorlig problem.

MUL baserer sin handel i stor grad på eksport av råvarer. Råvaremarkedet er ustabil og med store prissvingninger. Det er også den delen av internasjonal handel som har de laveste vekstratene. For utviklingslandene som helhet har imidlertid innslaget av bearbejdede produkter vært økende og utgjør nå hoveddelen av utviklingslandenes samlede eksport.

Erfaring har vist at de utviklingsland som har åpnet sin økonomi og deltatt i internasjonal handel, har opplevd størst økonomisk vekst. Den positive sammenhengen mellom handel og økonomisk vekst skyldes bl.a. at internasjonal handel fører til økt konkurranse og dermed bedre utnyttelse av landets komparative fortrinn og ressurser samt at handel åpner for muligheter for teknologi- og kunnskapsoverføringer. Det er derfor av stor betydning at utviklingslandene integreres i internasjonal handel og utvikler en mer variert og stabil eksportstruktur. Handel alene kan imidlertid ikke garantere

INDIA © Fredrik Naumann/Samfoto

Land som deltar i internasjonal handel har størst økonomisk vekst, men handel og eksport alene garanterer ikke en rettferdig fordeling av godene.

økonomisk vekst, langt mindre rettferdig fordeling av godene og fattigdomsbekjempelse. Handel som virkemiddel for fattigdomsbekjempelse henger sammen med andre grunnleggende faktorer for bærekraftig vekst som godt styresett, makroøkonomiske forhold samt sosial og institusjonell infrastruktur.

Utviklingslandenes varierende deltakelse på verdensmarkedet reflekterer flere forhold. De interne forhold i landet har avgjørende betydning. Lav produksjonskapasitet og kompetanse, svake offentlige og private institusjoner, politisk ustabilitet og en dårlig utbygd infrastruktur er blant de forhold som begrenser et lands muligheter for integrering i verdensmarkedet. Utviklingslandene opplever også ulike former for handelshindringer fra andre land. Mange industrialiserte land opererer med til dels høye tollbarrierer på typiske produkter fra utviklingsland, slik som tekstiler. Tollsatsene overfor utviklingslandene er generelt høyere enn mellom industriland på grunn av industrilandenenes regionale frihandelsavtaler. Utviklingslandene har derfor mye å vinne på ytterligere global liberalisering.

Gjennom Verdens handelsorganisasjon (WTO) har man etablert et internasjonalt regelverk for regulering av handel mellom land. I tillegg har man fått et verktøy for å bygge ned eksisterende handelsbarrierer. Et sterkt, åpent og regelbasert internasjonalt handelssystem er en forutsetning for integrering av utviklingslandene i den globale økonomien. Rammeverket inneholder særlige bestemmelser for utviklingslandene, og det legges vekt på å yte faglig bistand for å legge til rette for at utviklingslandene skal kunne delta i, og dra nytte av regelverket.

I WTO forhandles det nå om landbruk, tjenester og enkelte aspekter ved avtalen om immaterielle rettigheter. Som ledd i bestrebelsene for å videreutvikle og styrke det internasjonale handelsregelverket søker WTOs medlemsland å igangsette en ny multilateral forhandlingsrunde. Tilslutning fra utviklingslandene er imidlertid en forutsetning for å oppnå enighet om forhandlingsmandat for en ny runde. Det er derfor en klar oppfatning at en ny bred runde må ha en utviklingsprofil.

På norsk side støttes arbeidet for å sikre forhandlingsmandat for en ny bred, utviklingsfokuset runde ut fra en vurdering om at en bred forhandlingsrunde vil bidra til å ivareta utviklingslandenes legitime interesser. Det forhold at utviklingslandene nå står samlet om sentrale krav styrker deres forhandlingsevne. Utviklingslandene krever at deres behov først og fremst skal ivaretas gjennom økt markedsadgang og en bedre tilpasning av regelverket. Positiv særbehandling og faglig bistand fra de industrialiserte land er andre elementer som kan bedre utviklingslandenes muligheter til å hevde seg på det internasjonale markedet. Spesielt er det behov for å bistå de minst utviklede landene slik at de blir satt i stand til å delta aktivt i forhandlingene og i utviklingen av regelverket.

Norges eksport til utviklingsland var i 2000 på 24,7 milliarder kroner, tilsvarende nærmere 5 prosent av Norges totale eksport. Eksporten har vært svakt økende de siste 10 årene. Importen fra utviklingsland til Norge har variert noe fra år til år og økte fra 30,6 milliarder kroner i 1999 til 40,6 milliarder i 2000. Utviklingslandenes andel av total import til Norge er nå på 10 prosent. Importen fra MUL er imidlertid liten, omlag 0,5 prosent av Norges totale import.

En viktig forutsetning for økt import fra utviklingsland er bedre markeds-

adgang. Norge reviderte i 1995 sitt tollpreferansesystem for import fra utviklingsland (GSP) for å legge forholdene bedre til rette for import fra disse landene. Særlig vekt er blitt lagt på å bedre markedsadgangen for MUL. I mars 2001 vedtok regjeringen å innføre kvote- og tollfrihet for alle produkter (unntatt våpen) som importeres til Norge fra MUL fra og med 2002. MULs faktiske eksportmuligheter avhenger imidlertid av at de har produkter å selge og at produktene tilfredsstiller de krav til kvalitet og sikkerhet som vi stiller. En annen viktig forutsetning for å kunne øke MULs eksport til Norge og andre markeder er således at landene ved faglig og finansiell bistand settes i stand til å utnytte de nye markedsmuligheter som nå er gitt.

Investeringer

Økonomisk vekst og næringsutvikling er avgjørende for omfattende og varig reduksjon av fattigdommen. De fleste utviklingslandene legger nå stor vekt på markedsløsninger og utvikling av privat sektor. Utvikling av næringsliv og en dynamisk privat sektor forutsetter økte innenlandske og utenlandske investeringer. Hovedproblemet er ikke mangel på kapital, men at innenlandsk kapital i begrenset grad går til investeringer i produktiv virksomhet og at utenlandsk kapital i liten grad tilflyter utviklingslandene og særlig de fattigste landene.

Det innenlandske investeringsnivået har utviklet seg forskjellig i ulike land og regioner. I løpet av 1990-tallet økte for eksempel spare- og investeringsratene i Asia sett under ett, mens de falt i Afrika. For mange utviklingslands vedkommende er det en strøm av ressurser ut av landet, noe som bidrar til at det innenlandske investeringsnivået har forblitt lavt og for enkelte utviklingsland har vært fallende.

Til tross for at en på 1990-tallet har vært vitne til en økt strøm av utenlandske investeringer, nyter bare et fåtall av de minst utviklede landene godt av denne tiltakende strømmen av privat kapital. For MUL som helhet har de langsiktige utenlandske investeringene gått ned med 25 prosent i nominell verdi siden 1990. Disse landenes andel av de totale langsiktige utenlandske investeringene i utviklingsland har derfor sunket kraftig, fra 18 prosent i 1987 til mindre enn 4 prosent ved utgangen av 1990-tallet. Av de samlede utenlandske overføringene til MUL, er fortsatt hele 90 prosent bistand. Verst ut kommer Afrika sør for Sahara med unntak av Sør-Afrika. Det meste av de langsiktige utenlandske investeringene i MUL var på 1990-tallet konsentrert om noen få land, særlig Kambodsja, Laos, Tanzania og Uganda som mottok omlag tre femtedeler av de samlede langsiktige utenlandske investeringene.

Viktige årsaker til det lave nivået på private investeringer er manglende tillit til landets økonomi, utilstrekkelig lovverk og mangelfullt utviklede finansinstitusjoner, dårlig utbygd fysisk infrastruktur, tungvinte byråkratiske prosedyrer, uforutsigbarhet i skattesystemet og korrupsjon. Disse forholdene er det først og fremst utviklingslandene selv som må endre på. Viktigheten av økonomiske og administrative reformer står derfor sentralt i diskusjonene om hvordan rammebetingelsene for økonomisk vekst og utvikling av privat sektor kan bedres. Hiv/aids-epidemien bidrar også til å forverre investeringsklimaet i de utviklingslandene som er hardest rammet, blant annet fordi bedriftene mister nøkkelpersonell. I mange land bidrar også krig og konflikter til å øke risikoen og dermed til å dempe investeringslysten. Også på disse områdene er det derfor viktig at det internasjonale samfunn støtter opp om utviklingslandenes egne bestrebelse.

Denne plakaten brukes i Mali og handler om hiv/aids. Epidemien rammer svært hardt i Afrika og har en rekke alvorlige følger, også når det gjelder graden av investering.

Korrupsjon

Bekjempelse av korrupsjon er blant forutsetningene for varig fattigdomsreduksjon. Korrupsjon har vært et økende problem i mange utviklingsland. "Transparency International" er den ledende internasjonale, frivillige organisasjonen med fokus på godt styresett og anti-korrupsjon. Organisasjonen utarbeider en rangering av de mest korrupte landene. De fattigste landene, og i særdeleshet en rekke land i Afrika, antas å være blant disse. Flere av Norges prioriterte samarbeidsland har satt korrupsjon på den politiske dagsorden. Å styrke innsatsen mot korrupsjon er en viktig del av utviklingssamarbeidet med disse landene.

Korrupsjon hindrer effektiv styring og utnyttelse av statens midler. Det er de fattigste som taper mest på korrupsjon, både ved at de ikke får tilgang til de offentlige tjenester de har krav på og ved manglende politisk innflytelse. Korrupsjon undergraver grunnleggende verdier i samfunnet ved at tilliten til det offentlige rolle og kapasitet svekkes fordi prosedyrer fravikes, ressurser kommer på avveie og ansettelser og forfremmelser skjer utfra andre hensyn enn kompetanse og kvalifikasjoner. Andre konsekvenser av korrupsjon i forvaltningen er kapitalflukt og reduserte investeringer.

Administrative reformer med mer åpenhet og ansvarlighet, herunder innføring av regelverk og prosedyrer som gir mulighet for innsyn, er viktig. Uavhengige kontrollorgan som riksrevisjon og domstoler er likeså en forutsetning for å bekjempe korrupsjon. Demokratiske spilleregler må etterleves. Media må få tilgang til informasjon og klageadgang, og dette må skje uten frykt for represalier.

Tiltak mot korrupsjon som ledd i å fremme godt styresett inngår som en viktig del av internasjonalt utviklingssamarbeid. Sentrale elementer er styrking av offentlige institusjoner og demokratiske prinsipper. Fra norsk side tillegges kampen mot korrupsjon stor vekt, både i bilaterale fora og i diskusjonene i multilaterale fora som UNDP, OECDs utviklingskomité og Verdensbanken. Innen egen forvaltning legges det vekt på opplæring og kompetansesbygging for å redusere muligheten for korrupsjon i planleggingsstadiet av programmer og prosjekter. Også i samarbeidet med norsk næringsliv, frivillige organisasjoner og forskningsmiljøer understrekes det at man fra norsk side ikke kan akseptere korrupsjon.

Menneskelig kapital

Ved midten av 2000 passerte ifølge FNs beregninger folketallet i verden 6,1 milliarder. Veksten er nå beregnet til 77 millioner mennesker i året, dvs. en økning på 1,2 prosent per år, som er den laveste vekstraten etter 2. verdenskrig.

FN har nylig publisert et nytt sett med befolkningsframskrivninger for alle land i verden, som viser et beregnet samlet folketall i 2050 på mellom 7,9 og 10,8 milliarder. Mellomalternativet gir 9,3 milliarder, som er 413 millioner mer enn i de forrige framskrivningene fra 1998. Grunnen til denne økningen er at fruktbarhetsnedgangen i mange utviklingsland har vist seg å bli langsommere enn tidligere antatt - eller ikke har begynt i det hele tatt. Særlig gjelder dette de 49 minst utviklede land, som forventes å tredoble folketallet de neste femti år, fra i dag 658 millioner mennesker til 1,8 milliarder. Befolkningen i utviklingslandene ventes å øke fra 4,9 milliarder i 2000 til 8,2 milliarder i 2050. Folketallet i de utviklede land vil endres lite. FN regner med at folketallet vil synke i 39 industrialiserte land fram til 2050. Norge er ikke blant disse landene.

Hiv/aids-epidemien blir stadig mer omfattende, særlig i det sørlige Afrika, men også i Asia og Øst-Europa. I følge FN var over 36 millioner mennesker smittet med hiv/aids ved utgangen av 2000. 95 prosent av de smittede lever i utviklingsland, og flertallet av disse i Afrika. I de mest berørte landene har epidemien en dramatisk virkning på dødelighet og sykelighet og på antall foreldreløse barn.

I FNs nye framskrivninger av befolkningstallene er det tatt hensyn til hiv/aids i de 45 hardest rammede land. Det regnes med at 15,5 millioner vil dø av aids i disse landene i de neste fem årene. På tross av dette forventes det ikke at folketallet vil synke de neste femti år. Årsaken til dette er det høye fruktbarhetsnivået. Selv i Botswana, der 36 prosent av den voksne befolkningen er hiv-positiv, regnes det med at folketallet vil fortsette å øke - men selvsagt langsommere enn før. Det eneste unntaket er Sør-Afrika, som har et lavere fruktbarhetsnivå enn 2,9 barn per kvinne. Der antas folketallet å avta i perioden 2010-2025, for deretter å øke igjen.

For de 45 hardest rammede land har forventet levealder allerede gått ned med 3 år på grunn av epidemien. For Botswana regner FN med at forventet levealder nå er omtrent 44 år, mens den uten hiv/aids er anslått til å ville ha vært 67 år, dvs. at epidemien har redusert levealderen med mellom 20 og 30 år. For flere land i det sørlige Afrika er det en sannsynlighet for at 2 av 3 15-årige gutter skal dø av hiv/aids før de fyller 60.

Selv om epidemien sprer seg raskt, er det også enkelte positive tegn. Blant annet i har andel smittede gått ned i Uganda og Thailand. I Ugandas hovedstad Kampala har andelen av gravide kvinner som er hiv-positive sunket fra over 25 prosent på slutten av 1980-tallet til 15 prosent på slutten av 1990-tallet. Også i Zambia har forekomsten av hiv sunket blant unge kvinner i alderen 15-24 år, spesielt blant de best utdannede.

Det er de siste årene kommet medisiner for behandling av hiv-relaterte sykdommer, men disse er for dyre for fattige land. Mange utviklingsland ønsker å produsere eller importere slike medisiner selv, men har møtt stor motstand fra farmasøytiske selskaper. Forliket i en rettssak om dette i Sør-Afrika er et lovende tegn.

Utdanning er sentralt for utvikling. Den raske økonomiske utviklingen i mange land i det østlige Asia skyldes i stor grad satsing på utdanning. I løpet av 1990-årene er det generelt fokusert betydelig på grunntdanning, men framstegene har vært ujevne og generelt altfor små. Selv om de fleste av verdens barn får noe skolegang, er det 113 millioner barn som ikke får grunnskoleutdanning. Av disse er mer enn 60 prosent jenter, og de fleste bor på landsbygda. Utdanningsnivået er særlig lavt i Sør-Asia og i Afrika sør for Sahara. Der barn får grunntdanning, er denne ofte av dårlig kvalitet, og mange barn går om igjen eller slutter for tidlig. Ofte er utdanningen irrelevant for deres framtidige yrkesmuligheter og bidrar derfor ikke til en bedre framtid. 880 millioner voksne er analfabeter, hvorav de fleste er kvinner.

Det er en god investering å satse på jenters og kvinners utdanning. Det bidrar til høyere giftemålsalder, færre barnefødsler, bedre helse og ernæring for familien, bedre utdanning for barna og større inntekt for familien. Begrenset og lite tilpasset utdanning innebærer også at de fleste utviklingsland ikke fullt ut kan dra nytte av det arbeidskraftspotensialet som befolkningen representerer.

ETIOPIA © Ame Knudsen/Knudsen Fotoseenter

Utdanning må til for å utvikle et samfunn.
880 millioner voksne er analfabeter og mange av dem er kvinner.

Konflikter og fredsbygging

Mesteparten av de 20 fattigste land i verden har gjennomgått konflikter de senere år og Afrika er det kontinent som er hardest rammet. Konfliktene påvirker livet til hver 5. afrikaner. På verdensbasis anslås det å være hele 12 millioner flyktninger, mange av disse i Afrika. Stabilitet og sikkerhet er en forutsetning for å kunne bekjempe fattigdommen, samtidig som fattigdomsbekjempelse er et viktig bidrag til konfliktforebygging og fred.

Konfliktene rammer de fattige hardt samtidig som fattigdom øker faren for voldelig konflikt. Svake myndigheter er sårbare for grupper som ser muligheter for å tilrane seg naturressurser og profitt. Fattige samfunn er fattige på sosial kapital – på sosial og økonomisk organisering, på tillit og gjensidighet - som kan skape samhold om felles løsninger.

De konflikter som har rammet Afrika de senere år er kompliserte og krever sammensatte og langsiktige svar, hvor bistand kan spille en viktig rolle. Det langsiktige utviklingsarbeidet må sette et klart fokus på å utvikle demokrati, godt styresett og avhjelpe urett slik at samfunnene styrker sin evne til å håndtere konflikter på fredelig vis. Konkrete resultater i kampen mot fattigdommen – økt velferd, utdanning, helse og personlig sikkerhet for det brede lag av befolkningen – er det beste forsvar mot voldelig konflikt.

Bistand alene har begrenset positiv påvirkningskraft. Det er konfliktens egen dynamikk og lokale politiske forutsetninger som åpner muligheter for at bistanden kan bidra til en positiv utvikling. Bistanden må inngå i en koordinert og helhetlig internasjonal diplomatisk og politisk oppfølging. Våpeneksport, tilgang på håndvåpen, regionale forhold og økonomiske og handelsmessige faktorer som livnærer konflikten er blant de spørsmål som må trekkes inn.

Viktigheten av en helhetlig og integrert tilnærming til *fredsbygging* står sentralt i FNs arbeid med å styrke de fredsbevarende operasjonene og forebygge konflikter. Dette stiller norsk utviklingspolitikk overfor nye utfordringer. Det er blitt lagt stor vekt på å forbedre samvirket mellom diplomatiske virkemidler, humanitær innsats, støtte til det sivile samfunn og langsiktig bistand.

Partnere i utviklingssamarbeidet

Samarbeid med myndighetene i utviklingslandene

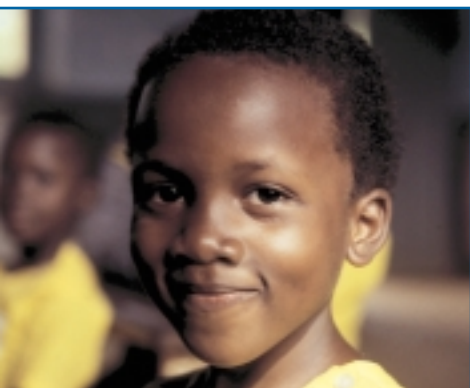
Myndighetene er den sentrale partner i samarbeidet med de prioriterte samarbeidslandene. Også for flere andre land som mottar norsk bistand, er selvfølgelig myndighetene en viktig partner. En fungerende stat basert på et demokratisk og ansvarlig politisk system er en forutsetning for å kunne bygge et samfunn som fremmer næringsutvikling og sikrer den fattige delen av befolkningen trygge kår og tilgang til utdanning og helsetjenester. Samarbeidet med myndighetene må være tuftet på prinsippet om mottakeransvar dersom den norske bistanden skal kunne bidra til at offentlige myndigheter tar ledelsen i bestrebelsene for å bekjempe fattigdom.

"Comprehensive Development Framework" (CDF) representerer en visjon om et helhetlig rammeverk for utviklingssamarbeid på landnivå. Initiativet til CDF ble tatt av Verdensbanken i 1999 og arbeidet er blitt videreført i 2000. Intensjonen med CDF er å skape et forum for dialog som omfatter alle rele-

ERITREA © Boris Grdanoski/AP/Scanpix

12 millioner mennesker verden over er på flukt. Fattigdomsbekjempelse forebygger konfliktsituasjoner.

UGANDA © Sean Sprague/Phoenix

Denne jenta har fått plass i
grunnskolen i Uganda

vante aktører: bilaterale og multilaterale givere, privat sektor, det sivile samfunn og ikke minst landets myndigheter. Dersom intensjonene i CDF-initiativet blir realisert, vil det ha dyptgripende konsekvenser for organiseringen av samarbeidet mellom myndigheter og givere. Mosambik, Tanzania, Uganda og Vietnam er blant de land som har kommet relativt langt i å utvikle en nasjonal strategi for utvikling og å definere en ramme for samordning av all bistand. Det blir derfor lagt vekt på å arbeide for å tilpasse organiseringen av Norges samarbeid slik at en i størst mulig grad kan støtte opp om disse bestrebelsene.

I Norges dialog med myndighetene i samarbeidslandene blir det lagt vekt på tiltak for å styrke mottakerlandenes kapasitet, og som et ledd i dette blir omleggingen fra prosjektstøtte til sektorprogrammer videreført. Det har blitt truffet beslutninger om å forenkle landstrategiene slik at en fra norsk side i størst mulig grad kan støtte opp under de nasjonale strategiene som utarbeides. Dette innebærer at den norske innsatsen bidrar til gjennomføringen av nasjonale utviklingsprogrammer innenfor en ramme hvor det er en klarere arbeidsdeling mellom giverne og hvor ansvaret for ledelse og gjennomføring ligger hos mottakerlandets myndigheter.

Myndighetene i våre samarbeidsland trenger bistand for å utvikle offentlige institusjoner og forbedre forvaltningen i mottakerlandene når det gjelder kapasitet og kompetanse for å planlegge, gjennomføre og rapportere om bistandsprosjekter og andre utviklingstiltak. I dette arbeidet spiller norske institusjoner en viktig rolle. En rekke direktorater, departementer og forsknings- og utdanningsinstitusjoner har inngått samarbeid med institusjoner i Norges samarbeidsland.

I dialogen med myndighetene om innrettingen av samarbeidet legges det fra norsk side særlig vekt på sammenhengen mellom demokrati, godt styresett, menneskerettigheter, bærekraftig utvikling og fattigdomsreduksjon. Den pågående omleggingen av utviklingssamarbeidet i retning av større mottakeransvar og et mer likeverdig partnerskap har også vært medvirkende til at det har blitt lagt økt vekt på arbeidet for å bekjempe korrupsjon og skape en mer åpen og ansvarlig forvaltning. En fattigdomsorientert utvikling bidrar til å realisere de økonomiske, sosiale og kulturelle rettighetene til befolkningen samtidig som den styrker grunnlaget for sivile og politiske rettigheter. Økt respekt for sivile og politiske rettigheter reduserer indre motsetninger og kan bidra til å mobilisere samfunnet for utvikling og økonomisk vekst. Mange av Norges samarbeidsland befinner seg i randsonen av regionale konflikter og noen av dem er direkte involvert i slike konflikter. Mange av samarbeidslandene er selv rammet av dyptgående indre konflikt. Den politiske dialogen om slike spørsmål og tiltak for å bidra til å forebygge og løse konflikter er derfor en viktig del av samarbeidet med de prioriterte samarbeidslandene.

Krigen mellom *Etiopia* og *Eritrea* ble avsluttet gjennom en avtale om våpenhvile i juni 2000 og en endelig fredsavtale i desember. Konflikten førte til store menneskelige lidelser med anslagsvis rundt 100 000 drepte og med alvorlige økonomiske konsekvenser for utviklingen i begge land. Regjeringen frøs utviklingssamarbeidet med begge land i mai 2000, og innretningen på utviklingssamarbeidet ble endret. Norges innsats i de to landene rettes nå inn på å bidra til fred, forsoning og stabilitet, samt støtte til demokrati, menneskerettigheter og godt styresett. Et begrenset langsiktig utviklingssamarbeid med fokus på matvaresikkerhet, hiv/aids og regionalt

ERITREA © Heldur Natocny/Phoenix

Fred og forsoning er sentralt i Norges innsats
for Etiopia og Eritrea

samarbeid bygger opp under disse hovedmålene.

Konflikten i *Kongo* har svært alvorlige konsekvenser for situasjonen i hele det sentrale Afrika. Flere land hvor Norge har et samarbeidsprogram, er direkte involvert i konflikten. Dette gjelder i første rekke Angola, Namibia, Uganda og Zimbabwe. I tillegg er naboland som Tanzania og Zambia sterkt berørt av konflikten. Norge støtter de pågående meklingsforsøkene i regi av det regionale samarbeidsorganet SADC (Southern African Development Community).

Forholdet til *Uganda* kompliseres av landets involvering i konflikten i Kongo. Det ble ved årsskiftet inngått en ny samarbeidsavtale, der hovedmålet er å hjelpe landet til å redusere fattigdommen gjennom økonomisk vekst og sosial utvikling. I dag legges det også i økende grad vekt på tiltak for å utvikle godt styresett og demokrati. Næringsutvikling står sentralt, ettersom Uganda er et av pilotlandene i oppfølgingen av *Strategi for støtte til næringsutvikling i Sør*. Det blir fortsatt lagt betydelig vekt på kampen mot hiv/aids. Uganda kom tidlig i gang med forebyggende tiltak, og antallet hiv-smittede i landet er synkende, fra rundt 14 prosent i 1991 til omtrent 8 prosent i 2000.

I *Tanzania* førte president- og parlamentsvalget høsten 2000 til en mer spent politisk situasjon, særlig på Zanzibar. Reaksjonene på valget og myndighetenes voldsbruk mot opposisjonelle på Zanzibar vinteren 2000/2001 førte til et behov for å se nærmere på grunnlaget for samarbeidet med Tanzania før en fornyelse av samarbeidsavtalen kunne finne sted. I mellomtiden har samarbeidet fortsatt, med vekt på fattigdomsreduksjon basert på Tanzanias egne prioriteringer og med støtte til reformer sentralt og lokalt som vil legge et grunnlag for et mer demokratisk samfunn.

I *Zimbabwe* har de politiske motsetningene mellom regjeringen og opposisjonen skapt en alvorlig situasjon, og landet har mistet sin status som et prioritert samarbeidsland for Norge. Den tiltagende politiske volden mot opposisjonen foran parlamentsvalget i juni 2000, og de regjeringsstøttede okkupasjonene av store landeiendommer, førte til at Norge besluttet å fryse deler av stat-til-stat-bistanden. (I august 2001 ble løpende stat-til-stat-samarbeid stoppet på grunn av en ytterligere forverring av forholdene.) Øvrig bistand tar sikte på å styrke innsatsen for demokrati, godt styresett og menneskerettigheter. Bistandsprogrammer hvor målet var å beskytte spesielle fattige grupper og bekjempe hiv/aids-epidemien er også videreført.

Som en følge av at *India og Pakistan* i mai 1998 gjennomførte kjernefysiske prøvesprengninger, besluttet Norge inntil videre å fryse stat-til-stat-bistanden til begge land, med unntak for programmer som var fattigdomsorienterte eller fremmet respekten for menneskerettigheter. Høsten 2000 ble frysvedtaket opphevet for Indias vedkommende. Samtidig ble det gjenåpnet for kultur- og utdanningsrelatert samarbeid med Pakistan. Hæren i Pakistan grep makten høsten 1999 og avsatte statsministeren. Fra norsk side påpekte man at demokrati må gjeninnføres snarest mulig. Lokalvalg er nå gjennomført og valg til provinsforsamlinger og nasjonalforsamling er lovet høsten 2002.

Den langvarige konflikten mellom myndighetene og den tamilske organisasjonen "Liberation Tigers of Tamil Eelam" (LTTE) blir betegnet både av regjeringen og det internasjonale giversamfunn som det største hinderet for utvikling i Sri Lanka. På bakgrunn av dette ble retningslinjene for

UGANDA © TRIP/David Pluth/GV-pres

Sosial utvikling og økonomisk vekst er målet for utviklingssamarbeidet med Uganda.

utviklingssamarbeidet fra 1998 rettet spesielt inn mot prosjekter som bygger opp under fred og forsoning, samt rehabilitering og økonomisk utvikling. Norge har siden 1999 vært involvert som tredjepart i en prosess som har som siktemål å framforhandle en politisk løsning mellom partene. Prosessen har i løpet av året beveget seg i positiv retning og fra norsk side tror man det er mulig å få til en direkte forhandlings situasjon dersom tilstrekkelig tillit mellom partene blir gjenoppbygget. Dette er imidlertid en prosess som vil ta lang tid og kreve stor innsats og tålmodighet fra alle involverte aktører.

Folkeavstemningen om framtidig status for *Øst-Timor* 30. august 1999 resulterte i uavhengighet. Norge har etablert gode relasjoner med landet og den humanitære bistanden vil gradvis fases ut til fordel for mer langsiktige tiltak. Målet er å medvirke til at landet utvikler en stabil og selvstendig statsdannelse basert på demokratiske prinsipper. På *Øst-Timor* hadde Norge et nært samarbeid med andre bilaterale givere, FN, Verdensbanken og Asiabanken.

I *Nicaragua* har den tidligere positive utviklingen etter at diktatoren Somoza ble styrtet på slutten av 1970-tallet, stoppet opp. Den sittende regjeringen har riktignok oppfylt mange av kravene stilt av internasjonale finansinstitusjoner og til dels av bilaterale givere. Fattigdommen blant befolkningen og analfabetismen er imidlertid økende. Også den demokratiske utviklingen er bekymringsfull. I 1999 ble det inngått en pakt mellom regjeringspartiet og sandinistene som innebærer at disse partiene kan sikre sin posisjon på ubestemt tid. Pakten har medført at grunnloven og valgloven har blitt mindre demokratiske og at riksrevisorembetet og høyesterett har blitt mindre uavhengige. Fremme av godt styresett er derfor blitt et sentralt tema i Norges og andre lands samarbeid med nicaraguanske myndigheter. Arbeidet med en ny struktur for utviklingssamarbeidet mellom Nicaragua og Norge, som var planlagt som en oppfølging av evalueringen av utviklingssamarbeidet i perioden 1993-97, er utsatt i påvente av den videre utviklingen i Nicaragua.

Samarbeid med andre givere

Med utgangspunkt i at fattigdomsreduksjon er det overgripende felles målet for utviklingssamarbeidet, var det internasjonale samarbeidet i 2000 preget av videreføring av en rekke initiativ for sterkere partnerskap, større mottakeransvar og bedre koordinering. Givernes vilje til å samordne innsatsen og til å la mottakerlandene ta ansvar for å gjennomføre utviklingsarbeidet, har stor betydning for at bistanden blir brukt effektivt og gir resultater. Målsetningen må være å sørge for at de samlede administrative kostnadene forbundet med utviklingssamarbeidet, både for givere og mottakere, blir redusert. Det er stor enighet om behovet for samordning, men fortsatt er det mange givere som ikke er villige til å gi slipp på særegne forvaltningsrutiner og krav om rapportering.

Koordinering på landnivå

I de fattigste landene kan mangfoldet av givere, deres egeninteresser og ulike krav til gjennomføring og rapportering undergrave forutsetningene for at utviklingssamarbeidet skal kunne bidra til å bedre levekårene for befolkningen. Mottakerlandenes myndigheter framhever viktigheten av harmonisering av givernes politikk og forenkling av prosedyrer. Dette er det også stor grad av internasjonal enighet om, både blant bilaterale og multilaterale givere. Verdensbankens og FNs Utviklingsprogram (UNDP) evalueringer av koordinering på landnivå viser at det fortsatt er rom for vesentlig forbedring.

Evalueringene viste også bred enighet om behovet for å bygge opp den nasjonale kapasiteten for finansiell styring og kontroll. De multilaterale bistandsorganisasjonene har innledet et nært samarbeid om harmonisering av prosedyrer og operative retningslinjer.

I noen land har det vært gjort vesentlige forbedringer med hensyn til å samordne givernes opplegg for landstrategier, for på det viset å få til en klarere arbeidsdeling og forenkling av prosedyrer. I 2000 ble diskusjonene av disse spørsmålene i økende grad knyttet til arbeidet med å formulere nasjonale strategier for kampen mot fattigdom (PRSP - "Poverty Reduction Papers").

Norge arbeider aktivt for å redusere belastningen på mottakerlandenes forvaltning ved å støtte nasjonale sektorprogrammer. Det legges stor vekt på dialog med andre givere for å bidra til praktisk oppfølging av intensjonene i CDF-initiativet om bedre arbeidsdeling innen rammen av en overordnet nasjonal strategi for fattigdomsreduksjon og utvikling. Det nære samarbeidet med de nordiske land og med Nederland, Tyskland og Storbritannia (Utstein-samarbeidet) har vist seg å ha stor betydning i arbeidet både med å bygge allianser for å støtte myndighetenes reformarbeid og for å komme fram til praktiske avtaler om samarbeid og arbeidsdeling. Norge og Sverige har for eksempel innledet et samarbeid hvor NORAD eller Sida i noen utvalgte mottakerland kan administrere begge lands bistandsinnsats.

FN har en viktig rolle i koordineringsarbeidet. FN har troverdighet i diskusjoner med mottakerland omkring spørsmål som godt styresett, fattigdomsbekjempelse, menneskerettigheter, demokratiutvikling og befolkningspolitikk. Norge støtter reformer som FN gjennomfører blant annet for å sikre bedre samordning mellom FNs ulike fond og programmer. På hovedkvarternivå har samarbeidet mellom FNs fond og programmer blitt styrket ved at UNDP, FNs barnefond (UNICEF), FNs befolkningsfond (UNFPA) og Verdens matvareprogram (WFP) har gått sammen i FNs utviklingsgruppe (UNDG). På landnivå finner en styrking av samarbeidet mellom FN-organisasjonene sted gjennom UNDAF-prosessen, hvor en i samråd med styresmaktene i mottakerlandene utarbeider et felles rammeverk for FNs samlede bistand. Utprøvingen har gitt mye nyttig erfaring, og modellen vil bli utvidet til å gjelde FNs bistandsvirksomhet i alle utviklingsland. Reformene i FNs arbeid på landnivå samordnes med oppfølgingen av Verdensbankens CDF-initiativ. En evalueringen av UNDAF-prosessen skal etter planen legges fram sommeren 2001.

OECDs utviklingskomité DAC

Norge er aktivt medlem av OECD's utviklingskomité DAC "Development Assistance Committee", som er det sentrale samarbeidsorgan for land som gir utviklingsbistand. DAC har ansvaret for den internasjonale bistandsstatistikken, foretar regelmessige kritiske gjennomganger av medlemslandenes utviklingspolitikk og utarbeider retningslinjer for ulike sider av utviklingssamarbeidet. Rammen for komitéens arbeid, og for medlemslandenes bistandsvirksomhet, er DACs utviklingspolitiske strategi som ble vedtatt i 1996. Denne har som overordnet mål at den andel av jordens befolkning som lever i absolutt fattigdom skal halveres innen 2015.

Arbeidet med å utforme praktiske retningslinjer for fattigdomsreduksjon har stått sentralt i komiteens virksomhet i 2000. Retningslinjene ble vedtatt på DACs høynivåmøte (dvs. på politisk nivå) i april 2001. Gjennom 2000 ble

INDIA © Gunilla Lundström/Samfoto

Norge støtter reformer for bedre samordning mellom FNs ulike fond og programmer. Samordning blant enkelte giverland har også betydd lettelse for mottakerapparatet.

OECDs utviklingskomité DAC har som mål å halvere antallet av mennesker som lever i absolutt fattigdom innen 2015.

det også arbeidet med å utforme retningslinjer for tema som støtte til utviklingslandenes arbeid med å utvikle kapasitet for å drive handel, konfliktforebygging og strategier for bærekraftig utvikling. Også disse tre retningslinjene ble vedtatt på høynivåmøtet i 2001.

En vanskelig sak for DAC i 2000 har vært å komme til enighet om en anbefaling til medlemslandene om avbinding av bistanden til de minst utviklede land, det vil si å gjøre bistanden fra det enkelte giverland minst mulig betinget av leveranser av varer og tjenester fra landet selv. En slik anbefaling ble vedtatt på høynivåmøtet i 2001. Forøvrig ble det i 2000 opprettet en arbeidsgruppe for harmonisering ("Task Force on Donor Practices"), for å finne ut hvordan man kan forenkle og samordne samarbeidsprosedyrene mellom givere og mottakere av bistand. Siktemålet er å effektivisere utviklingssamarbeidet, blant annet ved å redusere belastningen på mottakerlandenes administrasjon.

Det nordiske samarbeidet

Som ledd i nyordningen av det nordiske samarbeidet opphørte utviklingssamarbeidet i 1994 å være en del av det formelle nordiske samarbeidet. De utviklingspolitiske ansvarlige ministrene og statssekretærene holder imidlertid regelmessig kontakt og møtes fast henholdsvis en og to ganger i året. Formannskapet for møtene går på omgang mellom landene. Med Danmark som vert ble utviklingsministermøtet avviklet på Grønland i 2000. Ettersom de nordiske land har et i det vesentlige sammenfallende syn i utviklingsspørsmål og felles interesser i utviklingssamarbeidet, fortsetter et omfattende uformelt nordisk samarbeid på dette området.

Et viktig instrument i det nordiske utviklingssamarbeidet er Det nordiske utviklingsfondet (NDF) som finansieres over de nordiske lands bistandsbudsjetter og gir lån på myke vilkår til de fattigste utviklingslandene. Fondet er rettet inn mot høyt prioriterte prosjekter som fremmer økonomisk og sosial utvikling, med særlig vekt på prosjekter med positive miljøvirkninger. I 2000 ble det undertegnet 14 nye låneavtaler til en samlet verdi av 685 millioner kroner. Fondets samlede prosjektportefølje fordeler seg med omtrent 46 prosent på Afrika, 34 prosent på Asia og 20 prosent på Latin-Amerika og Det karibiske området.

I alle multilaterale organisasjoner hvor de nordiske land er representert, er det etablert et nordisk samarbeid med sikte på felles stillingstaken til utviklingspolitiske spørsmål og for koordinering av nordiske interesser. Dette samarbeidet er særlig utviklet i forbindelse med styrearbeidet i Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene, der det blir utarbeidet felles nordiske instruksjoner til saker som kommer opp til behandling.

Samarbeidet med andre bilaterale givere

Blant nye nettverk for å effektivisere utviklingssamarbeidet, er samarbeidet med Nederland, Tyskland og Storbritannia (Utstein-samarbeidet). Nederland var vertskap for det årlige møtet mellom ministrene i 2000. Formålet med samarbeidet er å styrke nødvendige prosesser som internasjonal giverkoordinering, avbinding, gjeldslette for utviklingslandene og kampen mot korrupsjon. Siden de tre landene er viktige aktører i EU, gir dette samarbeidet, sammen med det nordiske, en enda bredere innfallsport til det europeiske felleskapet.

Norges samarbeid med det multilaterale systemet

Samarbeidet med det multilaterale systemet prioriteres høyt. Norge er blant de største giverne til flere av FNs organisasjoner og er også en viktig medspiller i Verdensbanken og de regionale utviklingsbankene. Norge deltar aktivt i internasjonale fora som FNs generalforsamling og på toppmøter og internasjonale konferanser. I slike institusjoner og fora arbeider Norge målbevisst med å:

- fremme norske synspunkter som fastsetter prinsipper, prioriteringer og samarbeidsvilkår for utviklingssamarbeid generelt
- fremme og vektlegge norske bistandspolitiske hovedprioriteringer
- bidra til økt effektivitet i det multilaterale systemet
- bruke organisasjonene som kanal for norsk bistand til støtte for reduksjon av fattigdom.

I de siste årene er det gjennomført viktige endringer og reformer innenfor FN-systemets bistandsvirksomhet og i Verdensbanken. Samtidig har forholdet mellom FN og Bretton Woods-institusjonene (Verdensbanken og IMF) endret seg. Bretton Woods-institusjonene har opparbeidet kapasitet og fått økt innflytelse innenfor flere områder hvor FN også har kompetanse, ikke minst innenfor sosial sektor og temaer som miljø og kvinner. Dette har økt behovet for en bedre og hyppigere dialog mellom de store multilaterale aktørene. Det er derfor blitt opprettet egne jevnlig konsultasjoner mellom Bretton Woods-institusjonene og FNs økonomiske og sosiale råd (ECOSOC).

Det har skjedd betydelige endringer og forbedringer i *FN-systemet* som følge av reformene som ble vedtatt av medlemslandene på Generalforsamlingen i 1997. Administrativt framstår FN-sekretariatet slankere og mer effektivt enn før. Samarbeidet mellom FNs fond og programmer har blitt styrket gjennom opprettelsen av FNs utviklingsgruppe (UNDG). Både i FNs Generalforsamling, i ECOSOC og i Sikkerhetsrådet er det større oppmerksomhet om sammenhengene mellom sikkerhet og konflikt på den ene siden og økonomiske og sosiale utviklingsspørsmål på den andre siden.

Arbeidet med å styrke integrasjonen av FNs virksomhet på landnivå har blitt intensivert gjennom UNDAF-prosessen, som er FN-systemets eget initiativ for å få til et felles rammeverk for de ulike FN-organisasjonenes bistandsvirksomhet på landnivå. Mange FN-organisasjoner, som for eksempel UNDP, WHO og Verdens arbeidsorganisasjon (ILO), har gjennomført et omfattende reformarbeid for å effektivisere sin interne administrasjon og foreta nødvendige organisatoriske endringer for å gjøre dem bedre i stand til å møte nye utfordringer.

Utviklingslandene er imidlertid skeptiske til reformarbeidet i FN. De mener at reformer og effektivisering av arbeidet i FN ikke har ført til økt ressursoverføring til FNs operative bistandsarbeid i utviklingslandene, og de frykter at en videre rasjonalisering vil føre til reduserte bidrag til FN fra giverlandene, og til en nedbygging av FN-systemets betydning.

Verdensbankens arbeid bar i 2000 preg av en konsolidering for å bekjempe fattigdom. I denne forbindelse var lanseringen av World Development Report 2000/2001, "Attacking Poverty", viktig for institusjonens videre arbeid med fattigdomsreduksjon. Rapporten skisserer tre hovedpilarer i arbeidet for å bekjempe fattigdom: De fattige må gis bedre sikkerhet for å

forhindre at situasjon deres forverrer seg ytterligere; de må gis bedre mulighet for inntektsskapende arbeid; og de må gis større mulighet til deltakelse og kunne gi uttrykk for sine ønsker og behov i utviklingsprosessen.

Arbeidet med "Comprehensive Development Framework" (CDF) og "Poverty Reduction Strategy Paper" (PRSP) ble videreført i 2000. I løpet av året ble det utarbeidet interim-PRSPer som gjorde at 22 land kvalifiserte for gjeldslette under HIPC - mekanismen (jfr. omtale s. 23). Utviklingen av PRSP som et koordinerende og overordnet planleggingsinstrument på landnivå ble styrket. Arbeidet med disse nasjonale fattigdomsstrategiene er på mange måter blitt en operasjonalisering av CDF-prinsippene om gradvis oppbygging av en felles forståelse av angjeldende lands utfordringer og hvordan de ulike nasjonale og internasjonale aktører kan bidra til at disse møtes. Regjeringens eget leder- og eierskap til disse prosessene må legges til grunn. Landene må gis tid til å utvikle eierskap og styring av disse prosessene. I tiden framover vil økt samarbeid med FN-systemet og bilaterale givere på landnivå være viktig for å oppnå dette.

Arbeidet i *de regionale utviklingsbankene* har også vært preget av at fattigdomsbekjempelse har fått en mer sentral rolle. Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB) vedtok i 1999 at fattigdomsreduksjon skal være bankens hovedmål. Arbeidet i AfDB i 2000 ble i hovedsak konsentrert om å konsolidere fattigdomsreduksjon som bankens hovedmål. Styret i AfDB har godkjent flere delstrategier for fattigdomsreduksjon og det er satt igang tiltak for å tilpasse organisasjonsstrukturen til dette.

Forhandlingene om den 7. påfylling av Det asiatiske utviklingsfondet (AsDF), som er det myke utlåsvinduet i Den asiatiske utviklingsbanken (AsDB) ble fullført i 2000. Midlene i fondet lånes ut på svært gunstige vilkår til de fattigste landene i regionen. Norge økte, i likhet med enkelte andre likesinnede land, sin andel i byrdefordelingen for å bidra til dekning av et mulig finansieringsgap og sørge for en så høy påfylling som mulig. Asiabanken jobbet i 2000 videre med gjennomføringen av sin nye fattigdomsstrategi, og dette arbeidet ble også trukket inn i utarbeidelsen av bankens langtidsstrategi.

Norge fikk innvilget sin søknad om medlemskap i "Inter-American Investment Corporation" (IIC) i 2000 og spørsmålet om norsk medlemskap i IIC blir lagt fram for Stortinget i 2001. IIC er en selvstendig søsterorganisasjon av Den inter-amerikanske utviklingsbanken (IDB) med formål å fremme privat sektors rolle i utviklingsprosessen ved å tilby finansiering og rådgivning primært til små og mellomstore bedrifter i regionen.

Samarbeid med privat sektor

Utvikling av næringsliv i sør bidrar til inntekter og sysselsetting for fattige grupper og bidrar også til at det skapes et nødvendig økonomisk grunnlag for landenes egen satsing på for eksempel helse og utdanning. Et livskraftig næringsliv er derfor en forutsetning for å motvirke bistandsavhengighet og økt gjeldsbyrde. Dette er lagt til grunn for *Strategi for støtte til næringsutvikling i Sør*. Viktige partnere i dette arbeidet er bedrifter og organisasjonene innen privat sektor i samarbeidslandene og i Norge.

Et minimum av hensiktsmessige legale, institusjonelle og politiske rammevilkår må være på plass for at næringslivet skal kunne fungere. Stikkord som i dag går igjen når det gjelder investerings- og etableringsklimaet i mange

NEPAL © David Trood/BAM/Smifoto

Midler fra Det asiatiske utviklingsfondet lånes ut til de fattigste landene i regionen. Norge har økt sitt bidrag til fondet.

utviklingsland er uforutsigbarhet, unødig byråkrati, korrupsjon og mangelfullt utviklede finansinstitusjoner. Det er overfor samarbeidslandene lagt vekt på å overkomme slike barrierer for å skape næringsvirksomhet.

Som samarbeidspartnere besitter norsk næringsliv kompetanse og erfaring som gjør det egnet til å bistå samarbeidslandene i utviklingen av næringslivet. Gjennom støtteordninger over bistandsbudsjettet er norsk næringsliv engasjert i utviklingssamarbeidet ved å investere i og eksportere varer og tjenester til utviklingsland. Som ledd i arbeidet med å trekke privat sektor og det sivile samfunn mer med i bistand til utviklingslandene, er næringslivet, næringslivets organisasjoner og landbrukets organisasjoner involvert i nasjonal planlegging i flere av Norges samarbeidsland.

Forum for næringsutvikling i sør er etablert under strategien for næringsutvikling og skal bidra til økt medvirkning fra norsk næringsliv i utviklingssamarbeidet. Forumet fortsatte sitt arbeid i 2000. Forumet møtes i utgangspunktet én gang i halvåret. I tillegg er det møter i de underliggende arbeidsgruppene. Arbeidsgruppen for utvikling av virkemiddelapparatet la i februar 2000 fram studien *Norske investeringsordninger*. Studien ble lagt til grunn for arbeidet med å legge om og forenkle næringslivsordningene på bistandsbudsjettet, herunder å klargjøre ansvars- og rolledelingen mellom NORAD og Statens investeringsfond for næringsutvikling i utviklingsland (NORFUND). Arbeidsgruppen for handelsrelaterte tiltak presenterte høsten 2000 rapporten *Utviklingslandene og det globale handelssystemet*, som på et bredt grunnlag utreder problemstillinger knyttet til utviklingslandenes deltakelse i internasjonal handel.

Samarbeid med det sivile samfunn

Aktørene i det sivile samfunn i utviklingslandene spiller en betydelig rolle i arbeidet med å bekjempe fattigdom, bidra til en utvikling i demokratisk retning og fremme menneskerettigheter. Gjennom utviklingssamarbeidet er det derfor viktig å bidra til at frivillige organisasjoner, ikke-statlige institusjoner og ulike grupper i samfunnslivet blir trukket med i arbeidet med å bygge opp velfungerende samfunn. Av den grunn kanaliseres en stor del av den norske bistanden gjennom norske frivillige aktører og institusjoner i samarbeid med tilsvarende partnere i utviklingslandene. Størstedelen av innsatsen går til helse og utdanning. Det er en erkjennelse av at frivillige krefter, interessegrupper og organisasjoner er nødvendige pådrivere, veivisere, korrektiv og partnere i ethvert land, og tiltak for menneskerettigheter og demokratiutvikling har fått økt støtte i de senere år. Eksempel på den rolle som norske frivillige organisasjoner kan spille, er deres medvirkning i fredsarbeid blant annet i Midtøsten, Mellom-Amerika og det tidligere Jugoslavia. Mange organisasjoner bidrar også til fremme av lokalt næringsliv blant annet gjennom støtte til mikrofinansprogrammer.

Norske organisasjoner har først og fremst en rådgivende rolle i forhold til lokale samarbeidspartnere. På denne måten bidrar organisasjonene til økt ansvar hos mottaker og til at det bygges opp lokal kapasitet for planlegging og administrasjon. Dermed styrkes det lokale organisasjonslivet.

Norske myndigheters samarbeid med organisasjonene bygger på tillit til at organisasjonene kan vise til gode resultater. Støtten underlegges de samme krav som øvrig norsk bistand, med vekt på mottakeransvar, bidrag til nasjonal kompetansebygging, bærekraft og lokal forankring. Det stilles stadig større krav til organisasjonene om kvalitet i det arbeidet som utføres og til doku-

LIBANON © Norsk Folkehjelp

Norske frivillige organisasjoner har vesentlige roller blant annet i fredsarbeid og med styrking av lokalt næringsliv. Dette er fra et prosjekt i Midtøsten med støtte fra Norsk Folkehjelp.

mentasjon av resultatene av innsatsen, også i en nasjonal sammenheng.

Arbeidet med å revidere retningslinjene for støtten til frivillige organisasjoner blir fullført i 2001. Særlig tre forhold har vært gjenstand for drøfting: ordningens innretning mot styrking av det sivile samfunn, finansieringsform og forenkling av forvaltnings- og samarbeidsrutiner.

108 norske organisasjoner mottok støtte til sine aktiviteter over bistandsbudsjettet i 2000. Dette omfatter humanitær bistand så vel som langsiktig utviklingsbistand. 18 organisasjoner har rammeavtaler med NORAD, mens to organisasjoner, Kirkens Nødhjelp og Redd Barna, har programavtaler. Begge typer avtaler bidrar til en mer rasjonell forvaltning av den langsiktige bistanden gjennom frivillige organisasjoner.

Den direkte støtten til frivillige organisasjoner i de prioriterte samarbeidslandene, administrert av ambassadene, fortsatte i 2000. I alt ble 183 millioner kroner forvaltet av ambassadene til dette formålet, noe som er en økning på 31 millioner kroner i forhold til 1999, og 45 millioner kroner i forhold til 1998-tallene. Ordningen blir videreført. I tillegg kanaliseres støtte fra ambassadene over miljø- og kvinnebevilgningene til lokale frivillige organisasjoner.

UGANDA © Eric Miller/Phoenix

Den samlede støtten gjennom frivillige organisasjoner utgjorde i 2000 2,4 milliarder kroner, det vil si ca. 40 prosent av den samlede rene bilaterale bistanden (bistand som utelukkende kanaliseres gjennom bilaterale kanaler). Dette er en nedgang på noe over 140 millioner kroner i forhold til 1999, som var et spesielt år blant annet på grunn av Kosovo-krisen. Av den totale bistanden gjennom frivillige organisasjoner ble omtrent 80 prosent kanalisert gjennom norske frivillige organisasjoner. Norsk Folkehjelp mottok omlag 312 millioner kroner, Norges Røde Kors 290 millioner kroner, Kirkens Nødhjelp 260 millioner kroner, Flyktningerådet 223 millioner kroner og Redd Barna 139 millioner kroner. Mer informasjon er gitt i tabell 6 i statistikkdelen.

I mars 2000 ble Det norske fredskorpset opprettet som et selvstendig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Fredskorpset er underlagt Utenriksdepartementet, men har en stor grad av selvstendighet. Deltakerne i det nye fredskorpset inngår i et forpliktende samarbeid mellom organisasjoner, institusjoner og bedrifter i Norge og i utviklingsland. Det er samarbeidspartnerne som rekrutterer og har ansvar for deltakerne. Det nye fredskorpset gir nordmenn i alderen 22-35 år anledning til arbeidsopphold i utviklingsland av 1-3 års varighet. Arbeidet gjennom Fredskorpset bygger på gjensidighet. Fredskorpset legger også opp til at yngre representanter fra partnerorganisasjoner i sør får mulighet til å delta i norsk arbeids- og organisasjonsliv.

I oppstartingsåret har en konsentrert seg om å få forvaltningsrutinene på plass, etablert dialogen med potensielle partnerorganisasjoner, inngått de første avtaler og gitt støtte til forprosjektering. Det tas sikte på at de første fredskorpsdeltakere utplasseres i annet halvår av 2001.

Forskning og høyere utdanning

Forskning- og utdanningsinstitusjoner spiller en viktig rolle i utviklingslandenes økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling. Trang budsjett-situasjon preger de fleste utviklingsland, og investeringer i langsiktig forskning kan vanskelig prioriteres av landene selv. Samtidig er forskningskom-

petanse kanskje viktigere enn noen gang tidligere for de land som vil henge med i en stadig mer kunnskapsbasert utvikling. Dette er noe av bakgrunnen for den økte oppmerksomheten som dette området har fått innenfor norsk utviklingspolitikk de senere år. *Strategi for styrking av forskning og høyere utdanning i tilknytning til Norges forhold til utviklingslandene*, ble fulgt opp i 2000. I oppfølgingen ble det tatt initiativ for å sikre bedre samordning mellom de mange norske aktørene, herunder Det norske universitets- og høyskoleråd, Norges forskningsråd, NORAD, Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet og Utenriksdepartementet. En samling av ansvaret i NORAD for støtte til forsknings- og kompetansebygging bidro til bedre samordning, ikke minst mellom programmer i regi av Det norske universitets- og høyskolerådets NUFU-program og forskningsvirksomhet under landprogrammene. Norges samarbeid med Makerere-universitetet i Uganda var et eksempel på dette. NUFU-programmet var i 2000 gjenstand for en bred internasjonal evaluering. Rapporten konkluderer med at programmet er meget vellykket som et bidrag til kompetansebygging i utviklingsland.

NORAD forvalter også et stipendprogram for kandidater fra utviklingsland, direkte forskningsstøtte til et begrenset antall institusjoner i sør samt bidrar til sør-sør-forskningssamarbeid. Det gis dessuten støtte i form av ettergivelse av lån når studenter fra utviklingsland reiser tilbake til sine hjemland etter endt utdanning i Norge. Denne bistanden er knyttet til den såkalte kvoteordningen, som er en støtteordning i Statens lånekasse for utdanning, for studenter fra utviklingsland og Sentral- og Øst-Europa. Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet igangsatte i 2000 en evaluering av kvoteordningen, hvor man blant annet ønsket å se på mulighetene for en bedre samordning med NORADs stipendprogram. Rapporten foreligger våren 2001.

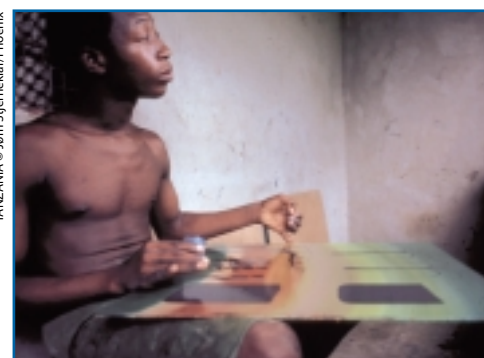
Støtten til forskning og høyere utdanning i utviklingsland har økt de seneste år. Det er i tidligere år blitt rapportert om forbruk over den øremerkede bevilgningen. Denne støtten beløp seg i 2000 til omlag 175 millioner kroner. Det er imidlertid betydelige midler til forskning og høyere utdanning også over andre budsjettkapitler. Den samlede støtten til forskning og høyere utdanning i utviklingsland beløp seg i 2000 til 712 millioner kroner, en økning på anslagsvis 12 prosent i forhold til 1999.

Kultur

Å uttrykke seg gjennom bilder og kunst, litteratur, musikk, dans og drama er viktig for menneskelig velferd og utvikling. Kultursamarbeidet med utviklingsland er basert på forståelsen av at mangfold og kulturell kreativitet er viktig for identitets- og nasjonsbygging.

Samarbeidet i 2000 var hovedsakelig konsentrert om langsiktige tiltak i utvalgte land med fokus på organisatorisk eller institusjonelt samarbeid innen musikk, litteratur, billedkunst, teater og kulturminnevern. I Tanzania og Sør-Afrika gis støtten i hovedsak gjennom lokale kulturfond. Levering og montering av møbler til det nye biblioteket i Alexandria ble avsluttet i 2000. Samarbeidet med FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur (UNESCO) ble videreført. Dette samarbeidet inkluderte blant annet arbeidet med en studie av den transatlantiske slavehandelen. Norske kulturmiljøer, organisasjoner og institusjoner er viktige medspillere i kultursamarbeidet. Prosjekter om rettighetsspørsmål for artister og spesielt fokus på utviklingslands utfordringer i en digital tidsalder er blitt støttet. Videre fortsatte blant annet samarbeidet med Rikskonsertene, festivalen "Verden i

TANZANIA © Jørn Sjønerklær/Phoenix

Kultur er viktig for identitets- og nasjonsbygging. Tanzania, som denne unge maleren kommer fra, har fått støtte gjennom lokale kulturfond.

Norden", "Kapittel", som er en årlig internasjonal litteraturfestival med fokus på menneskerettigheter og ytringsfrihet, "Film fra Sør" og forfatterdialogen mellom Kina og Norge.

Resultatområder

Norsk bistand deles inn i følgende resultatområder: økonomisk utvikling, sosial utvikling, fred, demokrati og menneskerettigheter, humanitær bistand, kvinner og likestilling og miljø og naturressursforvaltning.

Økonomisk utvikling

Målet med utviklings samarbeidet er at utviklingslandene på sikt selv skal kunne finansiere sin egen utvikling. Dette forutsetter økonomisk vekst, blant annet for å bekjempe fattigdom og øke satsningen på helse og utdanning. Næringslivet i utviklingsland spiller en viktig rolle som drivkraft for økonomisk vekst. Samtidig er norsk bistand til økonomisk utvikling også rettet inn mot reduksjon av fattigdom ved å støtte tiltak og programmer der målsettingen er økt sysselsetting og inntekt blant de fattigste deler av befolkningen.

Den totale bilaterale støtten til økonomisk utvikling (inkludert øremerket støtte gjennom multilaterale organisasjoner) utgjorde i 2000 noe i overkant av 1,6 milliarder. Dette representerer en nedgang fra året før, hvor støtten var i underkant av 1,7 milliarder kroner. Støtte til utbygging av fysisk infrastruktur, som vann- og kraftforsyning, transport og kommunikasjon, utgjorde i 2000 drøye 700 millioner av totalen, og er dermed den sektoren som mottok mest støtte. Dette er allikevel en nedgang fra året før, da denne sektoren mottok i overkant av 850 millioner kroner. Landbruk, skogbruk og fiske er en sektor som også mottok betydelig støtte, og utgjorde i 2000 omtrent 470 millioner kroner. Dette var 135 millioner mer enn i 1999.

Strategi for næringsutvikling i Sør ble lagt til grunn for videreføringen av utviklingssamarbeidet på dette området i 2000. Inntektsskapende virksomhet framheves som en sentral faktor for verdiskapning og fattigdomsbekjempelse. Det legges stor vekt på gunstige og fungerende rammebetingelser, det være seg institusjoner og regelverk så vel som fysisk infrastruktur. Det erkjennes at rammebetingelsene er viktige på alle nivåer fra den lokalbaserte entreprenøren til den globale eksportbedriften. Strategien gjelder i utgangspunktet for alle land, men tre land ble valgt ut som pilotland: Mosambik, Sri Lanka og Uganda.

I *Mosambik* er det lagt vekt på at næringsutvikling må fokusere på oppbygging, spredning og vedlikehold av kompetanse i bred forstand. Foruten nye tiltak, videreførte en tiltak med relevans for næringsutvikling og integrerte næringsutviklingskomponenter i relevante eksisterende programmer. Støtte er blant annet gitt til et bedriftsutviklingsprogram. Man bidrar også til infrastrukturutbygging innen vei og elektrisitet. De ulike tiltakene i *Uganda* planlegges og gjennomføres i samsvar med landets strategi for næringsutvikling. I tillegg er norsk engasjement innen skogsektoren, samt satsningen på energisektoren, viktig i næringsutviklingssammenheng. Flere pilotprosjekter innen landbruksbasert industri, opplæring av eksportører av frukt og grønnsaker, og undersøkelser for distribusjon og bruk av kunstgjødsel er igangsatt. Det er også gitt støtte til en enhet i Ugandas finansdepartement

ERITREA © Tyler Hicks/All Over Press

Utbygging av fysisk infrastruktur, inkludert vann- og kraftforsyning, transport og kommunikasjon beløp seg til 700 millioner kroner i 2000.

som arbeider med å stimulere utviklingen av småindustri. En ny intensjonsavtale med Uganda definerer næringsutvikling som ett av tre prioriterte samarbeidsområder.

Næringsutvikling er også ett av hovedsatsingsområdene i det bilaterale samarbeidet med *Sri Lanka*. Arbeidet er til dels basert på eksisterende tiltak og innretningen av disse. Det er gjennom FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO) gitt støtte til oppgradering av lokale laboratorier for sertifiseringer for landets eksportindustri. Norge har også støttet seminarer som formidler kunnskap om regelverket i WTO og infrastrukturprosjekter innen vann og energi. Nye satsingsområder omfatter eksportfremmende tiltak med vekt på kompetanseheving av eksportører og styrking av rammevilkår for handelsnæringen. Innen fiskerisektoren er støtte til utarbeidelse av regelverk, foredling og oppgradering av flåten prioritert. Andre tiltak er støtte til produksjonssammenslutninger innen landbruk, minikreditter, støtte til lokale finansinstitusjoner og oppbygging av kompetanse og kapitaloverføring innen IT-sektoren.

De generelle erfaringene fra gjennomføringen av næringsutviklingsstrategien er at bedring av rammebetingelser ofte er en forutsetning for økonomisk vekst i privat sektor, og at myndighetenes kapasitet til å arbeide med næringsutvikling er begrenset i mange land. Myndighetenes eierskap til tiltakene er dessuten avgjørende for å sikre framdrift i arbeidet. Bekjempelse av korrupsjon og fremme av godt styresett har fått større oppmerksomhet. Åpenhet i forvaltningen samt stabilitet og forutsigbarhet i offentlig politikk og regelverk er andre faktorer som tillegges vekt.

NORADs næringslivsordninger har hittil omfattet tre typer ordninger. En hovedkategori har bestått av investeringsordninger, som har vært knyttet til norske bedrifters etableringer i utviklingsland. En annen type ordninger har vært støtte til import av varer og tjenester, disse ordningene har i høy grad vært rettet mot norskproduserte varer og tjenester. En tredje hovedkategori har vært ordninger knyttet til tiltak for å fremme utviklingslandenes eksport generelt og eksport til Norge spesielt.

Utbetalingene over *NORADs næringslivsordninger* var i 2000 i underkant av 400 millioner kroner. Disse ordningene er omfattet av gjennomgangen av investeringsstøtteordningene på bistandsbudsjettet, som ble lagt fram i februar 2000. Gjennomgangen anbefalte blant annet større vekt på risikoavlastning framfor subsidieordninger, samt at man klargjorde rolle- og ansvarsdelingen mellom *NORAD* og Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland (*NORFUND*). Evalueringen av ordningen for blandede kreditter kom fram til at ordningen har vært rimelig vellykket. Fordi midlene under ordningen totalt sett er relativt små, og derfor har begrenset betydning både for mottakerlandene og norsk næringsliv, anbefales det at ordningen enten utvides eller avvikles. Ordningen vil bli vurdert i lys av hele virkemiddelapparatet for å stimulere til økte investeringer i utviklingsland og oppfølgingen av *Strategi for støtte til næringsutvikling i Sør* og spørsmålet om avbinding av bistanden.

Vår egen historie viser at tilgang på energi er avgjørende for økonomisk vekst og utvikling. Moderne energi til landsbygda og effektiv og bærekraftig bruk av tradisjonell energi er viktige elementer. Fra norsk side konsentreres arbeidet på energisektoren i hovedsak innen vannkraft, elektrisitetsforsyning og petroleumssektoren, hvor Norge har både kompetanse og kapasitet.

ETIOPIA © Ron Gillings/Phoenix

Energien fra disse solcellene i Etiopia brukes til å pumpe vann. Norge har gode forutsetninger for å bidra til bærekraftig energiforsyning i utviklingsland.

Totalt er det gitt nærmere 400 millioner kroner i bilateral bistand til energitiltak i 2000. I tillegg er det lagt vekt på behovet for å ta i bruk nye fornybare energikilder som for eksempel solkraft og vindkraft. Miljøaspekter skal integreres i energiprogrammer og arbeidet innen energisektoren er i tråd med bl.a. *Strategi for miljørettet utviklingssamarbeid*. I det multilaterale samarbeidet har man støttet ulike energiprogrammer i Verdensbanken og UNDP.

NORFUND, som ble etablert i 1997, fortsatte i 2000 å bygge opp sin virksomhet. Fondet investerer i lønnsomme private virksomheter i utviklingsland. Ved utgangen av 2000 hadde fondet en kapitalbase på 770 millioner kroner. NORFUND hadde ved utgangen av året forpliktet seg til investeringer på 534 millioner kroner, hvorav 35 prosent består av direkte investeringer og 65 prosent er investeringer i lokale finansinstitusjoner. Fordelt på regioner er 37 prosent av investeringene gjort i Asia og 33 prosent i Afrika. Fondet har styrket sin tilstedeværelse på Balkan i løpet av 2000. Samarbeidet med Verdensbankens arm for privat sektor, "International Finance Corporation" (IFC) og søsterorganisasjonen i Storbritannia, "Commonwealth Development Corporation" (CDC), er utvidet. I løpet av 2000 ble grunnlaget lagt for et formalisert samarbeid med CDC om forvaltning og administrasjon av fond som investerer i små og mellomstore bedrifter.

ETIOPIA © Ron Gillig/Phoenix

Småskalavirksomhet representerer den mest aktuelle og ofte eneste inntektskilden for flertallet av befolkningen i mange samarbeidsland, ikke minst på landsbygda, og ikke minst kvinner. *Mikrofinansordninger* er derfor et viktig virkemiddel både for utvikling av privat sektor og for fattigdomsreduksjon. Mikrofinans er en samlebetegnelse på spare- og låneordninger for lavinntektsgrupper som ikke har tilgang til ordinære banker. I tillegg til lån til inntektsgenererende aktiviteter trenger fattige familier også et bredt spekter av finansielle tjenester – lån til produktiv virksomhet, lån for å jevne ut svingninger i inntekt og forbruk, sparing, forsikringsordninger og pengeoverføringer til og fra slektninger i utlandet. Med formål å øke bevisstheten om hvordan bruk av mikrofinans kan forbedre og effektivisere utviklingssamarbeidet, ble andre fase av gjennomgangen av norske mikrofinansaktiviteter avsluttet i 2000. Gjennomgangen var basert på innspill fra berørte aktører, blant annet gjennom konsultasjoner med frivillige organisasjoner. Blant anbefalingene var at norske givere bør sørge for at fattigdomseffekten av prosjektene de finansierer blir målt. Videre bør givere vurdere å finansiere innføring av overvåkningssystemer av låneporteføljen til lokale partnere. I tillegg til de offentlige aktørene er 19 frivillige norske organisasjoner involvert i mikrofinans. De fleste frivillige organisasjonene jobber med små, lokale mikrofinansinstitusjoner. Fra norsk side er det også investert i større mikrofinansinstitusjoner, f.eks. Pride "Promotion of Rural Initiatives and Development Enterprises" i Tanzania. NORFUND har blant annet investert i et lokalt fond i Latin-Amerika som tilbyr lån og egenkapital på kommersiell basis. Videre har man finansiert prosjekter i multilaterale organisasjoner som ILO, Verdensbankgruppen og de regionale utviklingsbankene.

Gjennom Verdensbankgruppen støtter Norge blant annet tiltak for å etablere finansielle og juridiske rammeverk i utviklingsland med sikte på å skape bedre rammevilkår for privat sektor. Norge er medlem av et giverforum ledet av Verdensbanken (CGAP). Formålet er å forbedre kvaliteten på givernes programmer, spre erfaringer fra feltnivå, fremme giverkoordinering samt arbeide for bedre rammevilkår for mikrofinans. Norge har forpliktet seg til å støtte forumet med tilsammen 15 millioner kroner i andre fase av arbeidet (1998-2002).

I mikrofinansprosjekt kan man låne og spare penger til egne foretak. Både det offentlige og frivillige organisasjoner er involvert i slike prosjekt.

Det er en økende erkjennelse av at *handelsaspektet* er et viktig element i arbeidet for fattigdomsreduksjon. Skarpere fokus er rettet mot arbeidet med å legge forholdene til rette i utviklingslandene for økt handel. Norge har vært blant de sentrale støttespillerne til opprettelse av et integrert rammeverk. I dette rammeverket skal de seks multilaterale organisasjonene WTO, Verdensbanken, IMF, UNCTAD, UNDP og UNCTADs/WTOs internasjonale handelssenter (ITC) sammen stå for målrettet, faglig handelsrettet bistand til utviklingsland. Det er videre fra norsk side arbeidet for å få inn handelsrettet bistand som en del av WTOs faste budsjett, noe som vil bidra til større og mer systematisk satsing på å styrke utviklingslandenes deltakelse i det globale handelssystem. Et annet sentralt spørsmål er markedsadgang, som er en klar forutsetning for satsing på næringsutvikling og styrking av utviklingslandenes eksportpotensiale.

Internasjonale organisasjoner spiller også en viktig rolle i utviklingen av *landbrukssektoren*. Gjennom støtten til Den konsultative gruppen for internasjonal landbruksforskning (CGIAR) bidrar Norge til forskning som kommer de fattigste i utviklingslandene til gode. Et eksempel på gjennombrudd i den omfattende forskningen CGIAR-sentrene gjennomfører er den såkalte "golden rice", hvor man har lyktes å få fram en rissort forsterket med A-vitamin. Uten at dette er forbundet med store kostnader kan produktet bidra til å forbedre helsen til fattige befolkningsgrupper.

Gjennom FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO) har Norge lagt stor vekt på oppfølgingen av Toppmøtet om verdens matvaresikkerhet i 1996. Fra norsk side er det lagt vekt på behovet for fattigdomsreduksjon og økt matvaretilgang for de fattige, og virkningen av hiv/aids på matproduksjon og fattigdomsutvikling. Man har også lagt vekt på arbeidet med å få til bedre forvaltningsregimer innen landbruk og fiskerier globalt og i utviklingsland. FAO har fått kritikk fra Norge for sen framdrift i gjennomføringen av programmer og for manglende evne til å prioritere de fattigste. Norge forpliktet seg forøvrig i 2000 til å bidra med USD 18 350 000 per år i tre år (2000-2002) til den femte kapitalpåfyllingen i FNs internasjonale fond for jordbruksutvikling (IFAD).

Sosial utvikling

Den samlede norske bilaterale bistanden til tiltak under resultatområdet sosial utvikling utgjorde i 2000 tilnærmet 2,2 milliarder kroner. Satsing på utdanning og helse og bedring av sosiale kår gir god uttelling i arbeidet for å redusere fattigdommen. Norge har derfor i sin utviklingspolitikk satt som mål at støtten til utdannings- og helsesektoren hver skal utgjøre minst 10 prosent av bistanden innen år 2000, og at innsatsen innen utdanning gradvis skal trappes opp til 15 prosent. I 2000 utgjorde den bilaterale bistanden (inkludert øremerket bistand gjennom multilaterale organisasjoner) til utdanning 8,5 prosent og til helse og familieplanlegging 7,2 prosent. Dette innebærer at det i forhold til 1999 har vært en nedgang i utdanningsstøtten, som i 1999 utgjorde 9,4 prosent, mens støtten til helse og familieplanlegging har økt fra 6,0 prosent i 1999. I tillegg gis det også betydelig generell støtte til de to sektorene via multilaterale organisasjoner.

Både i det bilaterale utviklingssamarbeidet og i samarbeidet med multilaterale organisasjoner legges det i økende grad vekt på å kanalisere støtte til *utdanning og helse* gjennom sektorprogrammer. Norge legger stor vekt på at landene selv blir i stand til å forberede og gjennomføre slike programmer. Dette krever kapasitetsbygging i forvaltningen, og ofte omfattende reform-

TANZANIA © Brece||Hodalic-Saola||Over Press

I samarbeid med FN legger Norge vekt på matvaresikkerhet.

Ungdommer i Uganda gis opplæring i kondombruk. Det totale bilaterale budsjettet til helse og familieplanlegging ble i 2000 styrket.

arbeid innen sektoren. Det krever også at sektorprogrammene settes inn i en helhetlig sammenheng, hvor samspillet med andre sektorer og forholdet til overordnede nasjonale planer er av stor betydning.

Norge deltar aktivt i samarbeidet med andre givere om et samlet engasjement innen utdanningssektoren i Bangladesh, Etiopia, Malawi, Nepal, Tanzania, Uganda, Vietnam og Zambia. I Nepal og Zambia er det iverksatt større utdanningsreformer, og Norge inngår i sektoravtaler med disse landene. I 2000 ble hiv/aids lagt inn som en tverrgående komponent i sektorprogrammet i Zambia.

Innen helsesektoren deltar Norge i prosesser som har en programtilnærming på landnivå i Etiopia, Malawi, Mosambik, Nicaragua, Tanzania, Uganda og Zimbabwe. Samarbeidsformene varierer, men omfatter for alle land både elementer av reform i helsesektoren og ulik grad av sektorprogramtilnærming. Også i de tilfeller der samarbeidet er knyttet til enkelttiltak, tilstrebes et samarbeid med andre givere om felles finansiering og felles rapporteringskrav.

Verdensbanken er viktig i utviklingen og finansieringen av sektorprogrammer. Norge har etablert et fond for utdanning og helse i Verdensbanken der afrikanske land sør for Sahara kan få faglig bistand både til kapasitetsbygging og til gjennomføring av sektorprogrammer. I forbindelse med konsultasjoner med Verdensbanken om programmet, ble det i oktober 2000 arrangert et seminar på Høyskolen i Oslo om hvilke konsekvenser hiv/aids-epidemien har på utdanningssektoren i Afrika. Også FNs barnefond (UNICEF) gjør en viktig innsats innen utdanningssektoren, og mottok støtte fra Norge til dette området i 2000. Norge deltar for øvrig aktivt i Nettverket for utdanning i Afrika (ADEA) og hadde i 2000 ledervervet i styringskomiteen. Nettverket er en møteplass for afrikanske utdanningsministere, utdanningsekspertter og representanter for bistandsorganisasjonene. Gjennom nettverkssamarbeidet utvikles tillit og partnerskap mellom deltakerene. I ADEAs arbeidsgrupper står forskning, utredning og kompetanseutvikling sentralt.

En betydelig del av Norges bistand til helseformål kanaliseres gjennom multilaterale organisasjoner. WHO er en viktig samarbeidspartner. I 2000 bidro Norge med i alt 219 millioner kroner til WHO's arbeid. Fra norsk side gis det blant annet støtte til programmer for barnehelse, kvinnehelse, vaksiner og tropesykdommer. Norge bidrar med støtte til WHO's satsingsområder helsesystemutvikling og helse som fattigdomsbekjempelse. I 2000 innvilget Norge også støtte til WHO's kontor i Det palestinske området. Det globale vaksineinitiativet (GAVI) er en viktig kanal for å øke vaksinedekningen i våre samarbeidsland. Det ble gitt 10 millioner kroner til GAVI i 2000, og truffet beslutning om et årlig bidrag framover på 200 millioner kroner fra Norge til dette initiativet. Andre viktige kanaler for helsebistand var FNs befolkningsfond (UNFPA), UNICEF og Verdensbanken.

Helsetilstanden i et land har stor betydning for den økonomiske utviklingen, noe ikke minst *aids-epidemien* er et eksempel på. Effekten på den økonomiske utviklingen, helsestell og utdanningstilbud er meget alvorlig. Aidsepidemien truer med å undergrave resultatene av utviklingssamarbeidet og nasjonale økonomiske og sosiale tiltak i de hardt rammede landene. Norge har helt fra epidemien ble kjent satt hiv/aids på den politiske dagsorden. Innsatsen ble imidlertid betydelig intensivert høsten 2000 ved

utviklingsministerens lansering av en "ny giv" gjennom det såkalte aids-prosjektet, hvor større bredde og mobilisering i aids-engasjementet er nøkkelord. Det er utarbeidet et strateginotat som profilerer norske posisjoner i arbeidet mot hiv/aids.

For å sikre lederskap og bredde i aids-arbeidet i Utenriksdepartementet, er det etablert et aidsteam som består av alle ekspedisjonssjefene i departementet samt NORADs direktør. For å bidra til mangfold og synlighet både hjemme og ute, er det også etablert et "Forum for aids og utvikling" med sentrale representanter fra kirken, næringsliv, fagbevegelsen, kultur og idrett, frivillige organisasjoner, ungdomsorganisasjoner og media. Vi har allerede sett flere eksempler på at deltakerne har tatt opp kampen mot hiv/aids i sine nettverk. For å styrke samarbeidet og erfaringsflyten mellom frivillige organisasjoner og fagmiljøer som arbeider med hiv/aids i Norge er det etablert et nettverk - "Aidsnett".

Støtten til det multilaterale aids-arbeidet utgjorde i 2000 75 millioner kroner. Mesteparten av de multilaterale midlene ble kanalisert gjennom FNs felles aidsprogram (UNAIDS), blant annet til det internasjonale partnerskapet mot aids i Afrika. WHO og Verdensbanken har også fått støtte til aids-forebygging. Fra norsk side har man i den senere tid arbeidet som pådriver for å få de andre FN-organisasjonene mer på banen i arbeidet mot hiv/aids.

Det bilaterale aids-arbeidet står sentralt. Det gis støtte til aids-arbeid i Botswana, Etiopia, Malawi, Mosambik, Sør-Afrika, Tanzania, Uganda, Zambia og Zimbabwe i Afrika, El Salvador og Nicaragua i Mellom-Amerika og blant annet til Pakistan og Bangladesh i Asia. Det arbeides også med en opptrapping av den bilaterale innsatsen. NORAD har foretatt en kartlegging av aids-arbeidet i fire pilotland: Uganda, Zambia, Mosambik og Malawi. Dette er land som alle er hardt rammet av epidemien, men også land hvor myndighetene tar situasjonen på alvor. Hensikten har vært å innhente informasjon om arbeidet mot hiv/aids i de enkelte land for å kunne sette inn norsk innsats der den vil gjøre mest nytte. Hovedfokuset vil være på forebygging og endring av risikoadferd, ikke minst blant ungdom og menn. Det bilaterale samarbeidet har hittil i hovedsak vært knyttet til nasjonale aidsprogram og tiltak innen helsesektoren, som for eksempel tuberkuloseprogram, integrerte smittevernsprogram og støtte til drift av distriktshelsetjenester. Det har også vært kanalisert støtte til en rekke ulike tiltak i regi av frivillige organisasjoner. Det gis videre støtte til regionalt samarbeid i Afrika og Mellom-Amerika. Hovedutfordringen framover vil være å integrere arbeid med forebygging og konsekvenser av hiv/aids i alt utviklingssamarbeid. Utdanning, produktiv virksomhet, infrastrukturprosjekter og sosiale og økonomiske konsekvensanalyser vil være viktige områder i denne sammenheng.

Barns rettigheter og levevilkår har en sentral plass i det norske utviklingssamarbeidet. Det ble i 2000 utarbeidet et retningsgivende dokument om norsk bistand til barn, som grunnlag for den norske innsatsen på området i årene fremover. Viktige innsatsområder de kommende år vil inkludere utdanning, helse og ernæring, omsorg og tidlig stimulering av barn, fødselsregistrering, hiv/aids, barnearbeid, salg av barn og seksuell utnyttelse av barn, samt barn rammet av krig og konflikt.

Norge deltok i 2000 i forberedelsene til FNs spesialsesjonen om barn som finner sted i 2002. Dette er en oppfølging av Barnetoppmøtet i 1990.

MALAWI © Fredrik Naumann/Samfoto

Malawi er hardt rammet av aids. På dette senteret gir frivillige mat til smittede barn og voksne.

NEPAL © Knudsen/Willmarkfoto

Norge støtter jenters utdanning og har økt slike bidrag gjennom UNICEF og Verdensbanken.

Formålet med FNs spesialsesjon om barn er å foreta en oppsummering av hva man har oppnådd i løpet av 1990-tallet og å utarbeide mål og strategier for det neste tiåret.

Barns utvikling og rett til utdanning av god kvalitet er høyt prioritert. Siden 1996 har Norge støttet UNICEFs utdanningsprogram for jenter i Afrika. I perioden 1996-2000 har programmet vært gjennomført i 18 land. I 1998 ble det foretatt en gjennomgang av programmet med positive resultater. Programmet har ført til større bevissthet hos nasjonale myndigheter om viktigheten av jenters utdanning. Erfaringene varierer fra land til land men konklusjonene viser at flere jenter går på skole, det utarbeides politikk og læreplaner som vektlegger jenters utdanning og det etableres nye partnerskap mellom relevante aktører. Tiltak mot hiv/aids er forsøkt integrert i alle programmene. På bakgrunn av resultater fra denne gjennomgangen har det blitt vedtatt å støtte programmet i en andre fase (2001-2004), som totalt vil dekke 31 land. I den nye fasen utvides samarbeidet til også å omfatte land i konflikt.

Norges aktive støtte til jenters utdanning gjennom både UNICEF og Verdensbanken har bidratt til at disse organisasjonene har jenter og utdanning høyt på dagsordenen. UNICEF har blitt bedt av FNs generalsekretær om å lede FNs initiativ for jenters utdanning som ble iverksatt ved "World Education Forum" i Dakar i 2000. Dette initiativet har som mål å styrke samarbeidet mellom de multilaterale organisasjonene om jenters utdanning.

Funksjonshemmede har ofte svært dårlige levekår og utgjør en betydelig del av de fattigste befolkningsgruppene. Sosial integrering er målet, slik det er nedfelt i Utenriksdepartementets *Plan for arbeidet med mennesker med funksjonshemming i utviklingssamarbeidet*. I oppfølgingen av denne planen leverte en bredt sammensatt prosjektgruppe i 2000 en delrapport til prosjektet *Funksjonshemmede i bistanden*. Prosjektet avsluttes i 2001.

Det ble i samarbeid mellom funksjonshemmedes organisasjoner og myndighetene arrangert en felles nordisk konferanse i København om funksjonshemmede i utviklingssamarbeidet. Norge forpliktet seg her til å følge opp arbeidet med funksjonshemmede i utviklingssamarbeidet både bilateralt og i forhold til multilaterale organisasjoner. Arbeidet skal evalueres innen 5 år. Den samlede norske støtten til særlige tiltak for funksjonshemmede utgjorde i 2000 i underkant av 300 millioner kroner. Dette er en fordobling i støtten i forhold til 1999.

SUDAN © Knudsen/Sandemærk

Her knuses stein til husbygging i Sudan. FN jobber med bosettingsspørsmål, blant annet koblet til den økende urbaniseringen.

Norge fortsetter det aktive internasjonale arbeidet med å øke viljen til å investere i grunnleggende sosiale tjenester både blant givere og utviklingslandene. Dette skjer blant annet gjennom oppfølgingen av det såkalte 20/20-initiativet, som innebærer en enighet mellom giverland og utviklingsland om å sette av 20 prosent av henholdsvis bistandsbudsjetter og nasjonale budsjetter til dette formålet. Etter to internasjonale konferanser, som Norge tok initiativ til, har 20/20-initiativet nå bred internasjonal oppslutning. I 2000 ble det holdt en spesialsesjon i FNs generalforsamling som fulgte opp Det sosialtoppmøtet som fant sted i 1995. Her ble det fra norsk side lagt vekt på å få konklusjonene fra de to internasjonale konferansene offisielt FN-godkjent.

FNs andre konferanse om bosettingsspørsmål (HABITAT II) fant sted i Istanbul i 1996. Hovedtema for konferansen var spørsmålet om en adekvat bolig for alle og bosettingsspørsmål generelt i en verden som i sterkt økende

grad urbaniseres. Det ble senere vedtatt å holde en spesialsesjon i forbindelse med FNs generalforsamling (HABITAT II + 5) i 2001. Den skal gjennomgå hva som har skjedd med gjennomføringen av de målsettinger som ble fastsatt på konferansen i 1996 samt drøfte hvilke hindringer som ligger i veien for dette arbeidet. Norge deltok i 2000 på det første forberedende møtet til oppfølgingskonferansen. På dette forberedende møtet fremmet man fra norsk side særlig spørsmål som godt styresett, kvinners rettigheter til å eie og arve jord, boligsituasjonen m.v., samt tema som kampen mot fattigdommen, utviklingslandenes behov for bistand og gjeldslette.

Fred, demokrati og menneskerettigheter

Fred, et fungerende demokrati og respekt for menneskerettighetene er viktige grunnlag for et hvert lands utvikling og stabilitet. Innsats på dette området har også i 2000 vært en viktig del av norsk utenriks- og utviklingspolitikk. Det ble også dette året lagt betydelig vekt på innsatsen for å forebygge konflikt og konsolidere sårbare fredsprosesser gjennom strategisk arbeid for fred, forsoning og konfliktløsning. Norge var en aktiv bidragsyter til fredsprosesser både i Latin-Amerika, Afrika, Midtøsten, Sentral- og Øst-Europa og Asia. Den samlede bilaterale bistanden (inkludert øremerket støtte gjennom multilaterale organisasjoner) til tiltak innenfor resultatområdet fred, demokrati og menneskerettigheter utgjorde 1 235 millioner kroner i 2000, noe som er en økning på 242 millioner kroner i forhold til 1999.

Det ble i 2000 arbeidet med et retningsgivende dokument for demokratiutvikling gjennom Norges utenriks- og utviklingspolitikk. Demokratiutvikling blir et gjennomgangstema både i bilaterale politiske dialoger, i det praktiske utviklingssamarbeidet og i Norges politikk overfor internasjonale organisasjoner. Bistanden vil ha best effekt i forhold til fattigdomsreduksjon dersom samarbeidslandets myndigheter tilstreber godt styresett. Det legges derfor opp til å styrke samarbeidet med de land som viser politisk vilje til å håndtere sine utfordringer på området menneskerettigheter og demokrati.

St. meld. nr. 21 (1999-2000) Menneskeverd i sentrum - Handlingsplanen for menneskerettigheter legger vekt på at utviklingssamarbeidet i større grad skal rettighetsbaseres og dermed sikre at fattige mennesker får oppfylt sine rettigheter. Dette ble fulgt opp i det praktiske utviklingssamarbeidet i 2000. Et viktig bidrag var prosessen rundt NORADs håndbok for menneskerettighetsvurderinger. Menneskerettigheter blir en tverrgående dimensjon i utviklingssamarbeidet, og alle relevante tiltak skal vurderes ut fra et menneskerettighetshensyn.

Også internasjonalt sto arbeidet rundt rettighetsbasert utviklingssamarbeid helt sentralt i 2000, blant annet reflektert i UNDPs utviklingsrapport. Temaet for rapporten var en felles visjon for menneskerettigheter og menneskelig utvikling. UNDP framholdt at det må skapes institusjoner, lover og et økonomisk grunnlag som er nødvendig for å sikre grunnleggende friheter for alle. Slik knyttes menneskerettigheter og utvikling sammen.

Media fungerer på mange måter som samfunnets vaktbikkjer. Det er derfor lagt betydelig vekt på støtte til frie og differensierte medier. Dette har omfattet støtte til opplæring i undersøkende journalistikk, oppbygging av en uavhengig presse, fri rettshjelp og etablering av lokale organisasjoner.

Norges engasjement i fredsprosesser

Norge har siden 1993 vært sterkt involvert i fredsprosessen i *Midtøsten* og støttet Israel og palestinske selvstyremyndigheter i deres bestrebelse på å komme fram til en endelig fredsavtale gjennom forhandlinger. Som leder for giverlandskoordineringsgruppen (AHLC) er Norge en sentral aktør i det internasjonale bistandsarbeidet for palestinerne. Økonomisk og sosial utvikling vurderes som en forutsetning for framgang i fredsbestrebelsene. I den svært vanskelige situasjonen som har rådet i regionen siden høsten 2000 har Norge i dialog med palestinerne innrettet utviklingssamarbeidet slik at det best mulig kan møte de akutte behovene.

Den væpnede konflikten i *Colombia* har pågått i snart 40 år. Det mest skremmende ved utviklingen de siste årene har vært den sterke veksten i de paramilitære grupper. Norge er sammen med Spania, Frankrike, Sveits og Cuba med i en vennelandsgruppe som skal følge forhandlingene med geriljaorganisasjonen ELN. Vennelandsgruppen har i 2000 vært aktivt involvert i arbeidet med å legge til rette for en sone der forhandlinger kan finne sted. Dette har vist seg vanskelig, særlig på grunn av motstand fra paramilitære grupper og bekymring i deler av lokalbefolkningen. Norge deltar også i en tilretteleggergruppe for forhandlingene mellom regjeringen og geriljaorganisasjonen FARC.

Den langvarige væpnede konflikten mellom myndighetene og LTTE på Sri Lanka har kostet titusener av menneskeliv, drevet et stort antall mennesker på flukt og forhindret Sri Lankas økonomiske utvikling. De største menneskerettighetsproblemer på Sri Lanka er knyttet til den militære konflikten. Begge partene er anklaget for brudd på menneskerettighetene og internasjonal humanitær rett. En slutt på konflikten vil bedre de menneskerettslige forholdene i landet. Partene anmodet i 1999 Norge om å bidra til å etablere en dialog med sikte på å nå en framforhandlet politisk løsning på konflikten. Siden den tid har Norge hatt tett dialog med partene med det siktemål å få slutt på konflikten, og har understreket overfor partene viktigheten av respekt for internasjonalt anerkjente menneskerettighetskonvensjoner.

Norge har også i 2000 støttet aktivt opp om bestrebelsene på å finne en fredelig løsning på borgerkrigen i *Sudan*. Norge hadde ledervervet i Sudankomiteen av giverlandsgruppen IGAD Partners Forum (IPF), som koordinerte den internasjonale støtten til fredsmeklingen, og arrangerte en Sudan-konferanse for alle giverland i Oslo i juni 2000. Norge støttet aktivt etableringen av et sekretariat i regi av IGAD for å videreføre fredsforhandlingene. Fra norsk side ble det også initiert et planarbeid, ledet av FN, som tar sikte på rehabilitering og gjenoppbygging av de krigsrammede områdene ved en fredsslutning. En evalueringsrapport om IGAD-forhandlingene ble utarbeidet av Norge i samarbeid med USA og Italia høsten 2000, med viktige føringer for den videre støtten til fredsprosessen.

Norge støttet i 2000 en rekke tiltak for forsoning mellom *Etiopia og Eritrea*, blant annet til forsoningsdialog mellom religiøse ledere i de to landene.

Norsk støtte til menneskerettigheter og demokrati

Utviklingen av demokrati og ivaretagelse av menneskerettigheter står sentralt i Norges samarbeid med *det palestinske samfunnet*. En stor del av den norske bistanden går til oppbygging av institusjonell kapasitet i offentlig sektor og til organisasjoner i det sivile samfunn. Bistanden retter seg ikke minst

SRI LANKA © Anuruddha Lokupapara chchi/REUTERS/Scanpix

En buddhistmunk løper fra tåregass i Colombo. Den militære konflikten på Sri Lanka innebærer et betydelig menneskerettighetsproblem

inn mot oppbygging og utvikling av godt fungerende demokratiske institusjoner, som kan danne et best mulig utgangspunkt for en sluttstatusløsning og opprettelse av en palestinsk stat.

Støtte til godt styresett og menneskerettigheter står sentralt i norsk bistand til en rekke asiatiske land, blant andre Bangladesh, Kina, Nepal og Sri Lanka. Det blir dessuten ført en menneskerettighetsdialog med Kina. 2000 var første år av en omfattende avtale med Pakistan om fremme av menneskerettigheter. Avtalen gir økonomisk støtte til pakistanske myndigheters menneskerettighetsprogram, med et særlig fokus på kvinners og barns rettigheter og opplæring av offentlig ansatte. Gjennom Det norske Menneskerettighetsfondet ble det i 2000 gitt støtte til flere frivillige organisasjoner i mange land, hvorav noen av de viktigste var Filippinene, India, Liberia, Nigeria, Peru og Thailand.

I *Etiopia* ble det avholdt parlamentsvalg i 2000, hvor opposisjonspartier for første gang deltok. Norge var blant initiativtakerne og de viktigste bidragsytere til et bredt støtteprogram til valgprosessen, som inkluderte et fond for finansiell støtte til opposisjonspartiene, landsomfattende velgeropplæring og valg møter, støtte til valgkommisjonens arbeid og valgobservasjon. Norge yter også omfattende støtte til menneskerettighetsorganisasjoner i Etiopia.

Godt styresett er ett av hovedområdene for utviklingssamarbeidet mellom Norge og *Zambia*, hvor en viktig satsning finner sted på medieområdet. Støtten bidro også i 2000 til å styrke Zambias egen kapasitet til å utdanne journalister og teknikere og utvikle mediebedrifter på en økonomisk bærekraftig måte.

Stat-til-stat-samarbeidet med *Zimbabwe* ble betydelig redusert i 2000 på grunn av den negative politiske utviklingen i landet. Støtten til menneskerettighets- og demokratiltak økte imidlertid noe. Denne støtten gikk til ulike nasjonale frivillige organisasjoner og ble forøvrig kanalisert gjennom multilaterale organisasjoner. Støtte til demokrati og menneskerettigheter økte betydelig i Norges utviklingssamarbeid med Sudan, og er forøvrig særlig omfattende i Mosambik, Angola og Sør-Afrika.

Etter at den endelige fredsavtalen i *Guatemala* ble undertegnet for fire år siden, har den norske bistanden til landet vært konsentrert om demokrati-fremmende tiltak og menneskerettighetsovervåking, politiopplæring og reform av rettsvesenet. I 2000 ble det inngått en avtale med Organisasjonen av Amerikanske Stater (OAU) om støtte til opplæringsprogram for politiske partier. Støtte til det sivile samfunn, informasjon om fredsavtalene og programmer knyttet til urfolks rettigheter har hatt høy prioritet. Norge har videre vært en av de viktigste bidragsyterne til arbeidet til Sannhetskommisjonen.

Støtte over bistandsbudsjettet til fred, demokrati og menneskerettigheter omfatter også tiltak i *Sentral-Asia, Kaukasus og landene i Sørøst-Europa*. I 2000 gikk omlag en fjerdedel av bistanden til disse områdene. Også en stor del av innsatsen i Kaukasus og Sentral-Asia, om lag 10 millioner kroner, var rettet inn mot aktiviteter for fred, demokrati og menneskerettigheter. I tillegg ble ca. 45 millioner kroner kanalisert til OSSE-relaterte tiltak i de samme områder, hovedsakelig for fremme av demokrati. Norge hadde blant annet et omfattende engasjement overfor opposisjonskreftene i Serbia fram

GUATEMALA © Ulf Aneer/Phoenix

Barnearbeidere demonstrerer i Guatemala. Norsk bistand til landet konsentreres om demokrati og menneskerettigheter.

mot de demokratiske omveltningene i oktober i 2000. Det ble også lagt stor vekt på støtte til regionale dialog- og forsoningsprosjekter, blant annet gjennom såkalte Nansen-sentra, for å styrke demokratibygging- og menneskerettighetsmiljøer på tvers av landegrensene i det tidligere Jugoslavia.

Korrupsjonsbekjempelse er en viktig del av norsk bilateral bistand. I Nepal, Zambia og Tanzania er anti-korrupsjonarbeid blitt knyttet til sektorprogrammer innen helse og utdanning. Konkrete tiltak har vært gjennomgang av anbuds- og innkjøpsprosesser, utbetalingsrutiner og budsjett- og regnskapskontroll. Det er også gitt støtte til opplæring i regnskaps- og revisjonsanalyse for å styrke kapasitet og kompetanse hos samarbeidspartnere. I Guatemala og Etiopia er det gitt støtte til opplæring av folkevalgte og medlemmer av finans- og kontrollkomiteen. Støtte til anti-korrupsjonarbeid er også satt på dagsorden i dialogen med myndighetene i palestinsk område i forbindelse med reform av finanssektoren. Dette er noen eksempler på hvordan anti-korrupsjonarbeidet inngår i det bilaterale samarbeidet.

Det er også fokus på korrupsjonsbekjempelse i det internasjonale samarbeidet. Norge har blant annet finansiert et eget program for Verdensbankens forskningsinstitutt hvor formålet har vært å styrke kompetanse og kunnskap i den offentlige administrasjon i utviklingslandene. Videre samarbeides det med internasjonale og regionale organisasjoner som Transparency International og Sekretariatet for utviklingssamarbeid under den internasjonale sammenslutning av riksrevisjoner, som har sete i Norge.

FN-systemet spiller en nøkkelrolle i å fremme *menneskerettigheter*. Et av hovedpunktene på FNs Menneskerettighetskommisjons dagsorden er arbeidet med retten til utvikling. Under Kommisjonens 56. sesjon i 2000 ble det særlig fra land i sør lagt stor vekt på spørsmålet. Norge framla forøvrig under denne sesjonen en resolusjon om opprettelse av et mandat som spesialrepresentant for menneskerettighetsforsvarere, for at denne skal overvåke mulige overgrep mot menneskerettighetsforkjempere rundt om i verden. Norge var under sesjonen også medforslagsstiller blant annet til resolusjoner om retten til mat, retten til utdanning samt til resolusjon om opprettelse av et Permanent Forum for urfolk innen FN.

Etter at FNs Generalforsamling høsten 2000 vedtok opprettelse av *Permanent Forum for urfolk*, er det nå håp om at dette organet, med representanter nominert av stater så vel som av urfolksorganisasjoner og -grupper, vil kunne tre sammen i løpet av 2002. For å styrke bistandsadministrasjonens arbeid med urfolk, ble det norske urfolksprogrammet i 2000 tilbakeført til NORAD. I 2000 ble 392 millioner kroner brukt til prosjekter som omfatter tiltak hvor urfolk er en av hovedmålgruppene.

Arbeidet for *barns rettigheter* er et prioritert område for norsk menneskerettighets- og bistandsarbeid. FNs Generalforsamling vedtok sommeren 2000 to tilleggsprotokoller til Barnekonvensjonen; protokollen om barn i væpnet konflikt og protokollen om salg av barn, barneprostitusjon og barnepornografi. Arbeidet med ratifisering av disse to tilleggsprotokollene er i gang fra norsk side. Norge har også ratifisert ILO-konvensjonen om avskaffelse av de verste former for barnearbeid.

Norge har tidligere besluttet å støtte tiltak mot barnearbeid med 200 millioner kroner i treårsperioden 1998-2000. Støtten er blitt kanalisert både

INDIA © Hildur Netocny/Phoenix

Barn arbeider ved kalkovner i Andra Pradesh, India. Tiltak mot barnearbeid i ulike land er igang både bilateralt, multilateralt og gjennom frivillige organisasjoner.

gjennom ILO, UNICEF og Verdensbanken og bilateralt gjennom samarbeid med myndigheter og frivillige organisasjoner i ulike land. Norge ga i 2000 støtte blant annet til tiltak for bekjempelse av barnarbeid i India, konsentrert rundt fem utdanningsprosjekter i regi av lokale frivillige organisasjoner og UNDP.

Norge har i 2000 støttet FNs nye program for fremme av menneskerettigheter, HURIST, som er et samarbeid mellom UNDP og FNs høykommissær for menneskerettigheter. Målet er å styrke UNDPs evne til å håndtere menneskerettighetsrelaterte spørsmål og prøve ut nye metoder for å integrere menneskerettighetsperspektivet i utviklingsplanleggingen. Dette vil også være en sentral problemstilling for UNDPs nye senter for godt styresett, som er besluttet etablert i Oslo. Norge har også videreført støtten til UNDPs program for utvikling av godt styresett i Afrika og UNDPs program som rådgir myndigheter i utvikling av strategier og handlingsplaner for fattigdomsreduksjon. I 2000 har Norge, i samarbeid med de øvrige nordiske landene, vært en pådriver for å oppnå en mer helhetlig tilnærming til utviklingsspørsmål i Verdensbanken, herunder styresettproblematikken. Dette gjelder i stor utstrekning også overfor de regionale utviklingsbankene.

Humanitær bistand

Det humanitære imperativet omfatter ikke bare en moralsk plikt til å hjelpe ofrene når krisen er et faktum. Det utgjør også grunnlaget for en bredere tilnærming hvor man søker å forhindre og forebygge kriser, konflikt og menneskerettighetsbrudd.

Det prinsipielle utgangspunkt for Norges humanitære arbeid innebærer blant annet at alle ofre for kriser, krig og konflikt bør ha lik rett til hjelp og beskyttelse, uansett hvem de er og hvor de er. Norge er opptatt av å styrke vernet av menneskerettigheter i alle faser av en konflikt. Menneskerettighetsbrudd er ofte hovedårsaken til at mennesker blir drevet på flukt.

Norge var også i 2000 en vesentlig bidragsyter til internasjonal humanitær hjelpeinnsats. En stor del går til land og regioner i konflikt og krig, særlig i Afrika. Målgruppene er som oftest flyktninger og/eller internt fordrevne, samt berørte grupper i samme område. Norges humanitære bistand skal bidra til en rask, effektiv og målrettet hjelpeinnsats.

Også i 2000 la Norge vekt på å være pådriver for større effektivitet og bedre koordinering internasjonalt. I tråd med dette ble det lagt vekt på FNs sentrale rolle som koordinator av omfattende internasjonalt hjelpearbeid. Det ble videre lagt vekt på rask og effektiv respons på FNs konsoliderte appeller som er et viktig verktøy for effektiv og koordinert innsats. Samtidig ble den tette, men uformelle og fleksible, samarbeidsformen mellom myndighetene og norske frivillige organisasjoner videreført, blant annet ved forenkling av retningslinjene (jfr. omtale side 38). Det gode samarbeidet med det multilaterale systemet og de store norske hjelpeorganisasjonene ble brukt til å bidra til fleksible løsninger og en målrettet innsats.

Det ble gitt prioritet til forebygging av konflikter og konsolidering av skjør fred gjennom strategisk arbeid for fred, forsoning og konfliktløsning. Det ble lagt vekt på å fokusere på årsakene til konflikt og understreke behovet for forsoningsarbeid i tillegg til å yte umiddelbar nødhjelp. Det ble videre lagt økt vekt på koblingen mellom kortsiktig nødhjelp og utvikling, samt bruk av lokale ressurser.

BANGLADESH © Trygve Bølstad/Samfoto

Flyktninger fra Burma får rent vann i en flyktningeleir i Bangladesh.

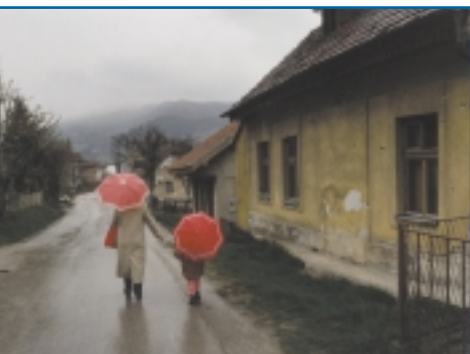
MOSAMBIK © Helder Netecky/Photox

Flommen preget året 2000 i Mosambik. Her er flomofre i samtale med Røde Kors.

I 2000 beløp Norges humanitære innsats seg til 1,79 milliarder kroner. Dette er en reduksjon fra 1999 og må ses i sammenheng med sterkt redusert humanitær innsats i Sørøst-Europa. Midlene ble i hovedsak kanalisert gjennom FN og norske og internasjonale frivillige organisasjoner. Hovedkanalene i FN-systemet var Verdens Matvareprogram (WFP), FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR), UNICEF og FNs kontor for koordinering av humanitær bistand (OCHA).

Også 2000 var preget av *naturkatastrofer og store humanitære behov*. Tørken på Afrikas Horn og flommen i Mosambik var blant de mest omfattende. Norge var raskt ute med hjelp til de rammede. I tillegg ble det lagt vekt på beredskap- og restruktureringstiltak, inklusive påfylling av beredskapslagre og OCHAs krisefond.

Etiopia var i 2000 igjen rammet av tørke. 8 millioner var avhengige av nødhjelp. Samtidig hadde landet 350.000 internt fordrevne ofre for grensekonflikten mellom Etiopia og Eritrea. I tillegg til ren nødhjelp var Norge opptatt av å fokusere på sammenhengen mellom konflikten, flyktningesituasjonen og tørke.

GORAZDE © Jens Olof Laethin/Mira/Samfoto

Mor og barn på vei gjennom et utbombet boligområde i Gorazde i Bosnia-Hercegovina. Humanitære tiltak i Sørøst-Europa ble støttet med 425 millioner kroner i 2000.

I *Sørøst-Europa* var det et kraftig redusert, men fremdeles relativt omfattende, behov for humanitær bistand i områdene berørt av krigshandlingene i Kosovo og de tidligere konfliktene i Bosnia Hercegovina og Kroatia. Totalt 425 millioner kroner gikk til ulike humanitære tiltak i regionen. Tiltakene var rettet inn mot flyktninger, internt fordrevne og spesielt svake grupper av befolkningen. Arbeidet med å sikre minoritetene rett til å vende tilbake til sine hjemsteder ble gitt høy prioritet og støttet gjennom blant annet rehabilitering av krigsskadede hus, skoler og sykehus, rettshjelpsprosjekter og minerydding. Det ble også lagt vekt på å stimulere til overgang fra kortsiktige, humanitære tiltak, til mer langsiktige utviklingstiltak. Dette var viktig med tanke på stabilisering, ikke bare nasjonalt, men i hele regionen. Det ble derfor satt igang en rekke tiltak på mellomlang sikt, spesielt på demokratiområdet, side om side med den humanitære bistanden.

Norge var også i 2000 en betydelig bidragsyter til området rundt de store sjøene i *Sentral- og Øst-Afrika*, med 205 mill. kroner. Støtte til freds- og forsoningsprosesser var en integrert del av innsatsen. Det ble gitt omfattende humanitær bistand til *Sudan* med 75 millioner kroner. De humanitære behovene i *Angola* var fortsatt meget store og 52 millioner kroner ble gitt i humanitær bistand. Den humanitære innsatsen og den langsiktige bistanden Norge yter i Angola ble brukt for effektivt å utfylle hverandre med sikte på en mest mulig målrettet innsats. Borgerkrigen i Sierra Leone har drevet halve befolkningen på flukt, og den norske humanitære innsatsen i Vest-Afrika økte sterkt i 2000. Humanitær bistand til dette området beløp seg til 72 millioner kroner. Det felles norsk-amerikanske initiativet for bistand til krigens ofre i Sierra Leone ble videreført.

Helt siden Norge økte sitt engasjement på *Øst-Timor* i forbindelse med folkeavstemmingen i 1999, har det vært et uttalt mål at man fra norsk side satses på et lite antall kanaler for norsk bistand og at samarbeid med det multilaterale systemet vektlegges. I 2000, som i 1999, ble over halvparten av den norske humanitære bistanden kanalisert via FN-systemet. Den humanitære innsatsen ble redusert til fordel for mer langsiktig bistand.

Afghanistan var også i 2000 en stor mottaker av norsk humanitær bistand

med 52 millioner kroner. Det ble fortsatt gitt aktiv støtte til tiltak som støtter opp under fredsprosessen i Midtøsten. Akutte humanitære behov som følge av de nye voldshandlingene høsten 2000 førte til en økning av den norske innsatsen i regionen.

I Latin-Amerika ble den humanitære hjelpen til støtte for fredsarbeidet i *Colombia* opprettholdt.

Arbeidet for internasjonal oppfølging av konvensjonen om forbud mot antipersonellminer og for å bedre kontrollen med håndvåpen ble videreført. Norge var formann for statspartsmøtet under Landminekonferansen og hadde også andre verv under konvensjonen. Norge deltok aktivt i forberedelsene til FN-konferansen om håndvåpen sommeren 2001.

Kvinner og likestilling

Ett av hovedmålene for norsk utviklingssamarbeid er å bidra til å fremme like rettigheter og muligheter for kvinner og menn på alle samfunnsområder. En viktig forutsetning for at bistandssamarbeidet skal kunne bidra til effektiv og bærekraftig fattigdomsbekjempelse er at tiltakene som finansieres, bidrar til å styrke kvinners stilling og fremmer likestilling mellom kvinner og menn. En bærekraftig utvikling er avhengig av både kvinners og menns erfaringer og kunnskap. Skal en komme fattigdommen til livs, må en satse på kvinner. Det er imidlertid ikke tilstrekkelig å støtte enkelte kvinnerettede prosjekter. Like rettigheter for kvinner og menn må integreres i hele utviklingssamarbeidet. Dette er hovedbudskapet i *Strategi for kvinne- og likestillingsrettet utviklingssamarbeid* som ble utarbeidet i 1997. Handlingsplanen som ble vedtatt på kvinnekongressen i Beijing i 1995, ble lagt til grunn for strategien.

Norge har i mange år vært ledende i forhold til kvinnespørsmål på den internasjonale arena. En har fra norsk side vært en pådriver for bedring av kvinners stilling og styrking av likestillingen - ikke minst i forbindelse med FN-systemets og utviklingsbankenes arbeid.

I juni 2000 avholdt FN en spesialsesjon om oppfølging av kvinnekongressen i Beijing i 1995: "Women 2000; gender equality, development and peace for the 21st century". En politisk erklæring og et sluttokument med tiltak for å styrke gjennomføringen av handlingsplanen fra Beijing ble vedtatt.

Norge bidro med 16 millioner kroner til FNs utviklingsfond for kvinner (UNIFEM) i 2000. UNIFEMs mandat tilsier at organisasjonen skal være en katalysator, og organisasjonen var sterkt involvert i forberedelsene til FNs spesialsesjon om oppfølging av kvinnekongressen i Beijing. UNIFEM prioriterer områdene kvinner og økonomi, menneskerettigheter og vold og kvinner og konflikt.

I tillegg til arbeidet med å integrere kvinneperspektivet og likestilling i utviklingssamarbeidet har Norge i en årrekke også finansiert tiltak rettet spesielt mot kvinner, i 2000 med et beløp i overkant av 1,1 milliard kroner. I en årrekke har Norge dessuten støttet utviklingsbankene i arbeidet med integrering av kjønnsperspektivet og styrking av kvinners stilling. I 2000 ble det gitt støtte til fortsettelse av dette arbeidet i Verdensbanken, Afrikabanken, den Interamerikanske utviklingsbank og Asiabanken.

Utdanning av kvinner og jenter er det som gir de mest lønnsomme

MOSAMBIK © Jem Sjernekjar/Phoenix

Norge jobber for internasjonal oppfølging av konvensjonen mot antipersonellminer.

ETIOPIA © Lars M. Hjorthol/Scampix

Kjønnsperspektivet er svært viktig i norsk innsats for utvikling. Her henter etiopiske kvinner såkorn i den lokale frøbanken.

MALAWI © Tysve Bølstad/Samfoto

Grunnutdanning for jenter i Afrika støttes blant annet gjennom UNICEF.

investeringene i utviklingssamarbeidet. Både innenfor det bilaterale og det multilaterale arbeidet er det en rekke tiltak for å øke kvinners og jenters mulighet for utdanning. Norge støtter utdanningstiltak og sektorreformer i samarbeidslandene som omfatter alle utdanningsnivåene, men først og fremst grunntdanning. I de samarbeidsland hvor Norge bidrar med støtte til utdanningsreformer, legges det vekt på å sikre at jenter får samme tilgang og mulighet som gutter til å gjennomføre grunnskolen og øke andelen jenter som fullfører videregående og høyere utdanning.

Norge inngikk i fjor en ny treårsavtale med støtte til UNICEFs program for å styrke grunntdanning for jenter i Afrika. Erfaringene med programmet så langt er positive; bedre kvalitet på utdanningen og flere jenter som begynner og fortsetter på skolen.

Kvinner og jenter er av sosiale, kulturelle og biologiske årsaker spesielt utsatt i forhold til hiv/aids. Et mål i innsatsen mot aids er å styrke kvinners stilling og å involvere menn aktivt som partnere i kampen mot epidemien. Sikre utdanningsmuligheter, god tilgang til rådgivning og prevensjon og fremme av sosial og økonomisk likestilling står sentralt i dette arbeidet.

Støtte til kvinners *helse generelt og reproduktiv helse spesielt* er høyt prioritert i norsk bistand. Kvinner og menn har ulike behov, og det er viktig å gjøre helsetjenesten bedre i stand til å ivareta kvinners spesielle behov i forbindelse med seksualitet, svangerskap og fødsel. En stor del av bistanden til helsesektoren er kanalisert gjennom UNFPA og UNICEF.

Regjeringen vedtok en handlingsplan mot *kjønnslemlestelse* høsten 2000. Det bilaterale samarbeidet med land i Afrika som arbeider mot kjønnslemlestelse av jenter i sine land er intensivert, og det ble fra norsk side gjort et godt arbeid i multilaterale fora der kjønnslemlestelse av kvinner og jenter ble tatt opp.

ETIOPIA © Norsk Folkehjelp

Den økonomiske utviklingen er avhengig av kvinnenes innsats.

Samarbeidet med Avdeling for Kvinne rett ved Universitetet i Oslo fortsatte. Faglig støtte til å utvikle kvinne rettskompetanse ved universiteter i utviklingsland, først og fremst i Afrika, er i mange år gitt gjennom dette samarbeidet. Samarbeidet har bidratt med viktige innspill blant annet til rettighetsbaseringen av norsk utviklingssamarbeid.

I mange utviklingsland står kvinner for betydelig økonomisk aktivitet både innen landbruk, småindustri og handel. Dette tas det hensyn til i oppfølgingen av *Strategien for støtte til næringsutvikling i Sør*.

Norge støtter et prosjekt for forebygging av narkotikamisbruk blant afghanske kvinner i flyktningeleire i Pakistan. Målsettingen for dette prosjektet er å redusere etterspørselen etter opium og heroin blant kvinnene ved å gi dem informasjon, rådgivning og opplæring. Videre legges det vekt på helse relaterte spørsmål, i tillegg til rehabilitering og hjelp til inntekts-givende arbeid.

Menneskehandel er et problem som har fått større oppmerksomhet de siste år. Norge har spilt en aktiv rolle i FN i forhandlinger om resolusjoner for bekjempelse av handel med kvinner og jenter. Denne form for organisert kriminalitet er svært utbredt og forbundet med høyere profitt og mindre risiko for bakmennene enn narkotikahandel. Norge ga i 2000 støtte til "Centre for International Crime Prevention" for bekjempelse av handel med kvinner og

jenter i Vest-Afrika. Prosjektet er del av et globalt program med formål å legge til rette for bedre koordinering av myndighetenes kamp mot menneskehandel. Norge støttet etableringen av en arbeidsgruppe i OSSE-regi under Stabilitetspakten for bekjempelse av handel med kvinner og jenter i Sørøst-Europa. Denne gruppen vil konsentrere seg først og fremst om tiltak i forhold til ofrene. Norge arbeidet også aktivt i forbindelse med FNs "Protocol to Prevent Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children", som ligger under konvensjonen mot organisert internasjonal kriminalitet.

Norge har siden 1999 støttet tiltak med formål å øke den kvinnelige politiske deltakelse på Balkan. Et program basert på de norske arbeiderpartikvinnenes prosjekt, "Kvinner Kan", ble først gjennomført i Bosnia gjennom OSSE. Dette resulterte i vesentlige høyere andel kvinner som deltok i og ble valgt i lokalvalg. Støtte til tilsvarende program i en rekke land i Sørøst-Europa er kanalisert gjennom Norsk Folkehjelp.

Miljø og naturressursforvaltning

Støtte til miljø og naturressursforvaltning er basert på St.meld 19 (1995-96) og *Strategi for miljørettet utviklingssamarbeid* (1997) og omfatter de fire innsatsområdene

- utvikling av bærekraftige produksjonssystemer
- vern og bruk av det biologiske mangfold
- redusert forurensning av jord, luft og vann
- kulturminnevern og forvaltning av naturmiljøets kulturelle verdier.

Det legges vekt på å styrke mottakers kapasitet til å integrere miljøhensyn i sin politikk og til å delta i gjennomføringen av internasjonale miljøforpliktelser. Dette omfatter blant annet kapasitet til å kartlegge og forebygge miljøproblemer, bygge opp lovverk, styrke miljøforvaltningen i mottakerlandene og utvikling av handlingsplaner for miljø. Norge bidrar med økonomisk støtte til utviklingslands deltakelse i internasjonale prosesser på miljøområdet, for å sikre en bred oppslutning om det internasjonale miljøsamarbeidet.

Den samlede norske bistanden til miljø og naturressursforvaltning utgjorde i 2000 drøyt 1,2 milliarder kroner.

De mest alvorlige miljøproblemene er i dag knyttet til klimaendring, tap av biologisk mangfold og forringelse av de økologiske systemene inkludert jordforringelse og forørkning, overbeskatning av naturressursene, samt økende mangel på vann. Selv om mange av miljøproblemene er globale, er det ofte de fattigste som rammes hardest. Mange fattige som lever på landsbygda er direkte avhengige av naturressursene for å overleve. De fattigste landene har begrensede ressurser til å forebygge og tilpasse seg konsekvenser av klimaendring, flom og tørke.

Det er bred internasjonal enighet om at miljø og fattigdom må ses i et helhetlig perspektiv, og det er et behov for en operasjonalisering på prosjekt- og programnivå. For å bidra til denne prosessen har man sett nærmere på eksisterende rutiner og prosedyrer med hensyn til integrasjon av miljø og fattigdomsreduksjon. Gjennom en slik tilnærming har man en mulighet til å se miljø mer eksplisitt i forhold til overordnede utviklingsmål og fattigdomsreduksjon.

NEPAL © Steve McCurry/All Over Press

Samarbeid på miljøsektoren innebærer blant annet å forebygge miljøproblemer. Her i Nepal plantes furutrær for å hindre erosjon.

Den siste rapporten fra FNs klimapanel viste at det er de fattigste landene som rammes hardest av klimaendringer. Industrilandene har et stort ansvar overfor de fattigste landene, som i liten grad selv har medvirket til klimaendringer. I Klimakonvensjonen slås det fast at det i første omgang er industrilandene som må gjennomføre tiltak for å redusere sine utslipp. I Kyotoprotokollen har denne forpliktelsen blitt konkretisert. Industrilandene har påtatt seg bindende utslippsforpliktelser. Utviklingslandene har i dag ingen slike forpliktelser. Prognosene viser at utslippene fra utviklingslandene vil øke dramatisk i årene framover. Skal vi løse klimaproblemene må vi sikre at den økonomiske veksten som vil komme i utviklingslandene blir så klimavennlig som mulig.

Fra norsk side la man i 2000 stor vekt på arbeidet knyttet til Konvensjonen om biologiske mangfold. I Norge ble det utarbeidet en nasjonal handlingsplan hvor også norsk utviklingssamarbeid er en integrert del.

Det ble også lagt vekt på energi og miljør samarbeid blant annet under Det internasjonale energibyrået, i dialogen under FNs skogforum, under forhandlingene om forbud mot og regulering av visse farlige kjemikalier (POPs-avtalen), samt gjennom internasjonalt samarbeid om vannsikkerhet.

FNs kommisjon for bærekraftig utvikling (CSD) har ansvaret for å overvåke oppfølgingen av Agenda 21 som ble vedtatt på FNs konferanse for miljø og utvikling i 1992. Hvert land rapporterer til CSD om utviklingen innen ulike kapitler i Agenda 21. På CSD-møtet i 2000 drøftet man blant annet forvaltning av landressurser, finansielle ressurser, økonomisk vekst, handel og investeringer.

For å bistå utviklingslandene når det gjelder ivaretagelse av globale miljøhensyn er det etablert flere særskilte finansieringsmekanismer. Den viktigste er den globale miljøfasiliteten (GEF), som ble opprettet i 1991 for å dekke tilleggskostnadene ved å gjennomføre tiltak som gir globale miljøfordeler.

Forørkningskonvensjonen er viktig for mange utviklingsland. En av hovedsakene på fjorårets partsmøte var gjennomgangen av landenes oppfølging av konvensjonen. Mange land, særlig i Afrika, utarbeidet nasjonale handlingsplaner. Norge har bidratt med midler gjennom UNDPs kontor for kampen mot forørkning og tørke (UNSO) til utforming av slike planer i flere land. Norge har støttet den Globale finansieringsmekanismen for forørkningskonvensjonen, som skal bidra til oppfølging av de nasjonale planene.

For å sikre et godt samarbeid mellom de ulike konvensjonene og en mer effektiv bruk av ressurser, har man også fra norsk side støttet utformingen av et felles program mellom forørknings- og biodiversitetskonvensjonen.

Norge har de siste årene trappet opp støtten til FNs miljøprogram (UNEP). Dette har sammenheng med ønsket om å styrke UNEPs rolle i det internasjonale miljøvernarbeidet og behovet for å bedre UNEPs evne til å bistå utviklingslandene, særlig de afrikanske landene.

I 2000 ble miljøsatsingen i Verdensbanken videreført i et nytt tematisk fond for miljø og sosial utvikling, som ble tilført 63 millioner kroner i 2000.

Det ble bevilget 4,5 millioner kroner til UNDPs arbeid for å fremme over-

gang til mer bærekraftige energisystemer i utviklingsland. Norge deltok aktivt i forhandlingene om en internasjonal overenskomst om bruk av plantegenetiske ressurser for mat og landbruk i regi av FAO. En avtale som sikrer fri utveksling av genressurser vil være av stor betydning for forskning og utvikling i landbruket og dermed for den globale matvaresikkerheten. I 2000 ble det bevilget 32 millioner kroner til FAOs arbeid med ressursforvaltning innen primærnæringene.

Det ble også bevilget midler til sentra underlagt Den konsultative gruppen for landbruksforskning (CGIAR). Støtten gikk til programmer med formål å utvikle en bedre forvaltning av naturressurser og bekjempelse av forringelse av jordsmonnet på Øst-Afrikas høylandsområder.

Støtten til miljørettet utviklingssamarbeid utgjorde 16 prosent av den totale bilaterale bistanden til *Afrika i 2000*. Samarbeidet har vært kanalisert til en rekke land. Miljøprogrammene i Sør-Afrika og Tanzania er rettet mot styrking av miljøforvaltningens kompetanse og kapasitet, i tillegg til prosjektaktiviteter. Miljøprogrammet i Zimbabwe ble ikke finansiert i 2000 på grunn av den politiske situasjonen i landet. Programmene for forvaltning av vilt- og nasjonalparker i henholdsvis Botswana og Zambia ble videreført. Et nytt fireårig tiltak for å styrke kapasiteten for regional våtmarksforvaltning i SADC startet i 2000.

Institusjonssamarbeidet mellom "Environmental Council of Zambia" og Statens forurensningstilsyn har blitt videreført. Samarbeidet har blitt evaluert og fått en meget god vurdering. Det ble inngått en avtale i 2000 om videreføring av samarbeidet. Et liknende samarbeid er videreført i Mosambik, for å utvikle kompetanse på industrikontroll og behandling av farlige kjemikalier. Et tiltak for renere produksjon i Tanzania ble videreført i en ny fase. Tiltak for kulturminnevern, blant annet i Sør-Afrika, Tanzania og Zambia, ble videreført. Et regionalt tiltak for bevaring av kulturminner i Afrika sør for Sahara gjennom organisasjonen "The International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property" (ICCROM) ble startet i 2000. Et treårig samarbeid med forskningsnettverket START, som har hovedsekretariat i Washington DC, ble etablert for å vurdere klima- og miljøendringer i vid forstand ("Global Change"). Hensikten med nettverket er å styrke kapasitet og kompetanse i utviklingslandene slik at de i større grad kan delta sammen med de industrialiserte land i det internasjonale samarbeidet for å begrense globale klimaendringer.

I *fiskerisektoren* har støtten til Afrika bestått i å videreføre pågående aktiviteter, og etablering av nye bilaterale avtaler mellom Norge og henholdsvis Namibia og Sør-Afrika. Nansen-programmet, et forsknings- og forvaltningsprogram innen fiskeri, har også i 2000 omfattet samarbeid med Namibia, Sør-Afrika og Angola, både bilateralt og gjennom en regional organisasjon, BENEFIT. Gjennom FAO har man økt samarbeidet med Nordvest-Afrika. I våre samarbeidsland er kompetanse- og institusjonsbygging innen fiskeriforvaltning gitt prioritet. Nansenprogrammet ble evaluert i 2000. Evalueringen var relativt positiv, men hadde også enkelte forslag til forbedringer. I Namibia har støtte vært gitt til lovgivning og forvaltningsplaner for ferskvannsressurser og en planlegger et regionalt tiltak på felles forvaltning og harmonisering av lovgivning for Okavango-området (Namibia, Zambia, Botswana, Zimbabwe). Samarbeidet med Zimbabwe og Zambia om felles forvaltning av Lake Karibas fiskeressurser har stoppet opp det siste året på grunn av situasjonen i Zimbabwe. I en ny avtale mellom

ERITREA © Helder Netocny/Phoenix

Frivillige organisasjoner er viktige kanaler for støtten til bærekraftig landbruk, blant annet i Eritrea, der denne planteskolen er.

Mosambik og Norge er fiskerisektoren prioritert.

Ulike landbrukstiltak ble støttet i Etiopia, Madagaskar, Malawi, Tanzania, Zambia og Zimbabwe. Det meste av støtten til tiltak for bærekraftig landbruk i 2000 har vært kanalisert gjennom frivillige organisasjoner, særlig i Eritrea, Madagaskar og Mali. SADCs genbank ble fortsatt støttet i samarbeid med andre nordiske givere.

Skogtiltak ble støttet i Malawi, Tanzania og Uganda. Av disse er programmet i Uganda det største. Programmet har som målsetning å styrke den institusjonelle kapasiteten i skogministeriet, øke produktiviteten i skogbruket og å verne det biologiske mangfoldet.

Støtten til miljørettet utviklingssamarbeid utgjorde 24 prosent av den totale bilaterale bistanden til Asia i 2000. Miljøprogrammer er videreført i India og Bangladesh. De er rettet mot styrking av miljøforvaltningens kompetanse og kapasitet, i tillegg til prosjektaktiviteter. Det internasjonale sentret for integrert utvikling av fjellområder (ICIMOD) arbeider for miljø og bærekraftig utvikling i Himalaya og Hindukush og mottok i 2000 støtte fra Norge. Det tredje arbeidsprogrammet i samarbeidet mellom miljøverndepartementene i Indonesia og Norge ble avsluttet, og planleggingen av et nytt program ble startet.

Satsingen på *tiltak mot forurensing* fortsatte i 2000, med hovedvekt på Kina. Dette omfatter i hovedsak vann- og luftforurensing. En omfattende evaluering av disse tiltakene er foretatt. Rapporten vurderer resultatene som gode. Et tiltak for å studere effektene av sur nedbør ble startet i 2000. Prosjekter for renere produksjon har vært støttet i Indonesia og Pakistan. På Sri Lanka ble det underskrevet en avtale for samarbeid om reduksjon av marin forurensning. Flere tiltak innen kulturminnevern har vært gjennomført, blant annet i Kina, Pakistan og Laos. Norge har finansiert et samarbeid med Kina om fiskeriforvaltning, der målet er vitenskapelig basert kompetanseheving innen fiskeriforvaltning. Dette samarbeidet vil bli videreført i en femårsperiode. Innenfor landbruk er tiltak for integrert plantevern i videreført i 2000, med fokus på aktiviteter i Vietnam, Nepal og Laos.

Støtten til miljørettet utviklingssamarbeid utgjorde 19 prosent av den totale bilaterale bistanden til *Mellom-Amerika* i 2000. Dette omfatter hovedsakelig regionale tiltak innen landbruket, men også landspesifikke tiltak. Samarbeidet med Den internasjonale sammenslutningen for bevaring av natur og naturressurser (IUCN) og Det internasjonale biodiversitetsinstituttet (INBIO) i Costa Rica har vært videreført i 2000. Av nye tiltak i Karibien ble det startet et prosjekt for kulturminnevern i Jamaica.

De knappe vannressursene i *Midtøsten* er et økende problem og et stridstema mellom statene. Tiltak for å dempe regionale vannkonflikter i Midtøsten er støttet i mange år, blant annet til palestinske myndigheter og via det norske Senter for miljøstudier og ressursforvaltning (CESAR).

Norske institusjoner er involvert i utviklingssamarbeidet gjennom faglig rådgiving til NORAD og som partnere i institusjonssamarbeid med myndighetene i samarbeidslandene. NORAD har avtale med 7 fagsentre for miljørådgiving, hvorav avtalene med NORAGRIC ved Norges landbrukshøgskole, Havforskningsinstituttet og Miljøverndepartementet ble inngått i 2000.

Evaluering, forskning, informasjon og forvaltning av bistanden

Evaluering

Formål

For å sikre kontroll med bruken av departementets midler og medvirke til forbedring av pågående aktiviteter og utvikling av framtidige tiltak, foretas det med jevne mellomrom evalueringer. Evalueringene gjelder for hele utenriksstjenesten og de omfatter således ansvarsområdet til både utenriksministeren og utviklingsministeren. Evalueringene dekker også NORADs virksomhet, samt frivillige organisasjoner og andre som mottar tilskudd fra departementet og NORAD. Det utarbeides årlige program for evalueringsevirsomheten. Evalueringsrapportene utarbeides av personer og institusjoner som er uavhengige av departementet og virksomheten som evalueres. Alle departementets evalueringsrapporter er offentlige og utgis i egen rapportserie fra departementet, som distribueres gratis. Rapportene er også tilgjengelig elektronisk.

Bruk og oppfølging

I forbindelse med evalueringene organiseres seminarer og møter for å medvirke til utveksling av kunnskap og synspunkter. Rapportene skal inneholde anbefalinger om oppfølging i form av forbedringer og andre endringer av tiltakene som er evaluert. Anbefalingene blir særskilt behandlet og forslag til oppfølging blir forelagt departementets ledelse. Beslutning om oppfølging treffes etter at kommentarer og synspunkter er innhentet fra berørte parter. Iverksettingen er tillagt ansvarlig avdeling i departementet og NORAD, som i løpet av seks måneder skal rapportere tilbake til departementets ledelse om status i arbeidet.

Tidligere foretatte evalueringer ble i 2000 fulgt opp på ulik måte. En særskilt arbeidsgruppe med representanter fra NORAD og Utenriksdepartementet ble opprettet som følge av evalueringen av barnestrategien i utviklingssamarbeidet fra 1998. Evalueringen av de frivillige organisasjonenes informasjonsvirksomhet fra 1998 ble fulgt opp med et opplegg for selvevaluering av organisasjonenes virksomhet. Opplegget ble utarbeidet av organisasjonene i samarbeid med NORAD, Utenriksdepartementet, Statens informasjonstjeneste og konsultentselskapet Agenda. Flere evalueringer av internasjonale organisasjoner i 1998 og 1999 ble lagt til grunn ved utforming av Utenriksdepartementets politikk overfor organisasjonene. Dette gjaldt blant annet evalueringen av organisasjonenes arbeid for kvinner og likestilling fra 1999. Evalueringen av samarbeidet med Tanzania fra 1999 ble benyttet i det videre samarbeidet med landet og har også lagt grunnlag for samordning i forhold til andre giverland. Evalueringen av samarbeidet med Nicaragua fra 1998 viste behovet for en særskilt evaluering av de norske frivillige organisasjoners arbeid i landet, som ble gjennomført i 2000. Avdelinger i Utenriksdepartementet og NORAD brukte materiale fra tidligere kartlegginger og analyser blant annet studien av fattigdomsbekjempelse i norsk bistandssamarbeid fra 1999 og studien av bistandskoordinering, også fra 1999.

Internasjonalt arbeid

Evalueringsevirsomheten er internasjonal, og departementet samarbeider med andre giverland om evaluering av internasjonale organisasjoner og tiltak. Departementet deltar i faglig samarbeid og medvirker til deltakelse av

NICARAGUA © Martin Jager/All Over Press

Frivillige organisasjoner har hatt en sentral rolle i samarbeidet med Nicaragua. Dette arbeidet ble evaluert i 2000.

fagpersoner fra utviklingsland. Departementet var i mars 2000 vertskap for et internasjonalt seminar på Solstrand ved Bergen om erfaringene fra evalueringer om internasjonal bistand til fred og forsoning i konfliktråder. Chr. Michelsens Institutt organiserte og utarbeidet rapport fra seminaret.

Utenriksdepartementet deltar i arbeidsgruppen for evaluering i OECDs utviklingskomité, som holdt to møter i 2000 og utarbeidet blant annet en oversikt over erfaringene med resultatrettet styring og en oversikt over faguttrykk til bruk ved evalueringer. Japan inviterte i samarbeid med arbeidsgruppen til konferanse om bruk av evaluering for kontroll og læring, og Sverige inviterte til det årlige møtet på nordisk plan. I forbindelse med samarbeidet mellom utviklingsministrene i Nederland, Storbritannia, Tyskland og Norge, var det nær kontakt mellom evalueringsvirksomhetene. Departementet deltok på møter i nettverket for evaluering av humanitær bistand, "Active Learning Network on Accountability and Performance in Humanitarian Assistance" (ALNAP), som omfatter femti deltakere blant bilaterale givere, frivillige og internasjonale organisasjoner. Samarbeidsavtalen mellom departementet og evalueringsavdelingen i Verdensbanken ble videreført og evalueringer på områdene miljø- og naturressursforvaltning, kvinner og likestilling, bankens generelle utlånsvirksomhet og utvikling av evalueringskompetanse ble finansiert. De norske forsknings- og konsulentmiljøene NORAGRIC, Norwegian Consulting Group og Hartmark Iras deltok i arbeidet. Avtalen finansierte også en konferanse i Sør-Afrika om evalueringskapasitet i utviklingsland arrangert av den Afrikanske utviklingsbanken og Verdensbanken. Økonomisk støtte ble også i 2000 gitt til "Bistandstorget", som tar sikte på å utvikle evalueringskompetanse blant norske frivillige organisasjoner.

Pågående arbeid

Det var under avslutning en evaluering av norske frivillige organisasjoners arbeid i Nicaragua de siste fem årene og en evaluering av virksomheten til det norske menneskerettighetsfondet. Det var under arbeid en studie av virkningene for utviklingsland ved fjerning av toll og reguleringer ved eksport til industrilandene, og en studie av samarbeidet mellom Bretton Woods-institusjonene om fattigdomsbekjempelse. Det var også startet en evaluering av utviklingssamarbeidet de siste fem årene mellom Bangladesh og Norge. Departementet var videre engasjert i flere internasjonale evalueringer og deltar i styringsgruppe for evalueringen av UNAIDS, Verdensbankens CDF-initiativ, og internasjonal bistand til grunnutdanning, under ledelse av Nederland.

Evalueringsrapporter publisert i 2000

- 1/00 Review of Norwegian Health-related Development Cooperation 1988-1997*
- 2/00 Norwegian Support to the Education Sector: Overview of Policies and Trends 1988-1998*
- 3/00 The Project "Training for Peace in South Africa"*
- 4/00 En kartlegging av erfaringer med norsk bistand gjennom frivillige organisasjoner 1987-1999*

- 5/00 *Evaluation of the NUFU programme: Norwegian Council of Universities' Programme for Development Research and Education*
- 6/00 *Making Government Smaller and More Efficient. The Botswana Case*
- 7/00 *Evaluation of the Norwegian Plan of Action for Nuclear Safety. Priorities, Organisation and Implementation*
- 8/00 *Evaluation of the Norwegian Mixed Credit Programme*
- 9/00 *"Norwegians? Who needs Norwegians?" Explaining the Oslo Back Channel: Norway's Political Past in the Middle East*
- 10/00 *Taken for Granted? An Evaluation of Norway's Special Grant for the Environment*

Forbruk

Utenriksdepartementet brukte i alt 17 millioner kroner til evalueringsevirkosomheten i 2000, og ved utgangen av året var fem personer i Utenriksdepartementet tilknyttet virksomheten.

Forskning og kompetansebygging

Forskning er et sentralt virkemiddel for å bygge opp kunnskap på norsk side om viktige utviklingsspørsmål og om forhold i utviklingsland. Over bistandsbudsjettet gis det bidrag til å videreutvikle slik forskningsbasert kunnskap. Denne kunnskapen er ment å tjene som grunnlag for utformingen av en helhetlig norsk sør-politikk og for planleggingen og oppfølgingen av det multilaterale og bilaterale utviklingssamarbeidet. Samarbeidet foregår i det alt vesentlige innenfor en rammeavtale med Norges forskningsråd. Hovedsatsningen innenfor dette samarbeidet var i 2000 forskningsprogrammet "Globalisering og marginalisering: Fler- og tverrfaglig forskning om utviklingsveier i sør". Innenfor dette programmet prioriterte man i 2000 helserelatert forskning, forskning om utdanning og fattigdomsforskning. Det ble gitt støtte til etablering av såkalte "nettverksknutepunkter" på områdene utdanning og fattigdom. Denne funksjonen er forutsatt å være et bindeledd mellom norske forskningsmiljøer, og er et bidrag til styrkingen av de respektive feltene i Norge.

Det ble i 2000 også gitt støtte til andre forskningsprogrammer under Norges forskningsråd, herunder utviklingsorientert fiskeriforskning, forskning om biologisk mangfold og forskning om det multilaterale systemet på utviklingsområdet. Basisbevilgningen til Chr. Michelsens institutt (CMI) ble også administrert av Norges forskningsråd. Utenriksdepartementet ga i 2000 forøvrig støtte til enkelte konferanser, bokprosjekter og annen forskningsrelatert virksomhet, herunder virksomhet knyttet til menneskerettighetsrelaterte spørsmål.

Satsingen på forskning innebærer også et mer systematisk samarbeid med ulike fagdepartementer og andre offentlige instanser om styrking av norsk forskning relatert til de globale utfordringene. Dette kom blant annet til uttrykk gjennom den norske deltakelsen på den betydelige internasjonale helseforskningskonferansen i Bangkok i oktober 2000. Det ble brukt i underkant av 45 millioner kroner over bistandsbudsjettet til norsk utviklingsforskning i 2000.

TANZANIA © Sean Sprague/Phoenix

Tilgang til informasjon er viktig, i Tanzania som i Norge. Norsk forskning om utviklingsspørsmål brukes til å planlegge og følge opp det bilaterale og det multilaterale arbeidet.

Informasjonsvirksomheten

Et prioritert område på informasjonssiden har også i år vært menneskerettigheter. I tillegg var temaene hiv/aids, korrupsjon og vaksineinitiativet GAVI viktige oppgaver i 2000.

I 2000 ble internett og det nye intranett ekstra viktige kanaler i informasjonssamarbeidet både i NORAD og i Utenriksdepartementet. Innføring av intranett var det viktigste tiltaket innen interninformasjon. Arbeidet med å gjøre nettsidene bedre har pågått fortløpende. Nettsidene i NORAD har fått ny design, det er anskaffet administrativt styringsverktøy og egne ungdomssider er laget. Ambassadeportalene ble etablert i februar 2001.

Et stort GAVI-symposium fant sted i juni i 2000. Symposiet fikk stor presseoppmerksomhet. Årets koordinerte FN-appell for humanitær bistand ble lansert parallelt i flere land, inklusive Norge. Dette bidro også til økt presseoppmerksomhet om appellene.

Det årlige pressestipendet ble tildelt 15 journalister. Tematisk fokus var i 2000 satt på hiv/aids, jenter og utdanning og næringslivssamarbeid. Samarbeidet med mediehogskolene i Oslo og Kristiansand om kurs i internasjonal reportasje fortsatte. Det ble også gitt støtte til en studietur for journalister til Sør-Afrika i regi av Institutt for journalistikk. Opprettelsen av pressetjenesten i NORAD har ført til en hyppigere og mer systematisk kontakt både med bistandsforvaltningen og ikke minst hele mediamiljøet.

NORAD avholdt regionale bistandskonferanser i Trondheim, Elverum og Bodø, med god oppslutning og bra mediadekning.

Avisen Bistandsaktuelt utgis av NORAD og kom i 2000 med 10 utgaver. Avisen blir positivt mottatt og økte antallet abonnenter til 9500. Bistandsaktuelt og øvrig publisert dokumentasjon ble tilrettelagt for Internett. Av andre viktige publikasjoner bør nevnes Norsk bistand i fokus, Årsrapport om menneskerettigheter og NORADs årsrapport.

Nye retningslinjer ble utarbeidet for informasjonsstøtten til organisasjonene som bistandsforvaltningen har rammeavtaler med. Det ble også utviklet kvalitetssikringstiltak og avholdt regelmessige kontaktmøter med de frivillige organisasjonene som mottar støtte fra NORAD og Utenriksdepartementet. Ungdomskampanjen "Involve Yourself" ble gjennomført av Redd Barna, Norsk Folkehjelp, Norges Røde Kors, Flyktningsrådet og Kirkens Nødhjelp i fellesskap med fullfinansiering fra NORAD. Gjennom den årlige tilskuddsordningen for informasjon om nord-sør-spørsmål ble det via organisasjoner fra hele landet fokusert på sentrale spørsmål fra Afrika, Latin-Amerika og Asia. Temaene var særlig menneskerettigheter, informasjon om internasjonale konflikter, økonomiske rammevilkår og miljø. Vennsks- og nettverksarbeid og informasjon om situasjonen i enkeltland var også framtrepende. Utenriksdepartementet støttet også etablering av en norsk felles internettportal for de frivillige organisasjonene.

I tilknytning til den løpende virksomheten ble det utgitt en rekke publikasjoner om norsk utviklingssamarbeid og nord-sør-spørsmål. I samarbeid med frivillige organisasjoner og institusjoner har deler av denne produksjonen rettet seg mot skoleverket. UNIVISJON AS har i denne sammenhengen utviklet fire tematiske TV-sendinger rettet mot videregående skole blant annet om hiv/aids. FN-sambandet utviklet, i samarbeid med UNICEF-komiteen og

GUATEMALA © Ulf Aneer/Phoenix

En rekke norske organisasjoner har utviklet langsiktig samarbeid med lokalsamfunn i sør. Flere kommuner i Guatemala og Norge har etablert vennskapssamarbeid.

UNESCO-kommisjonen, et nytt temablad, GLOBUS, rettet mot skolen.

Organisering og forvaltning

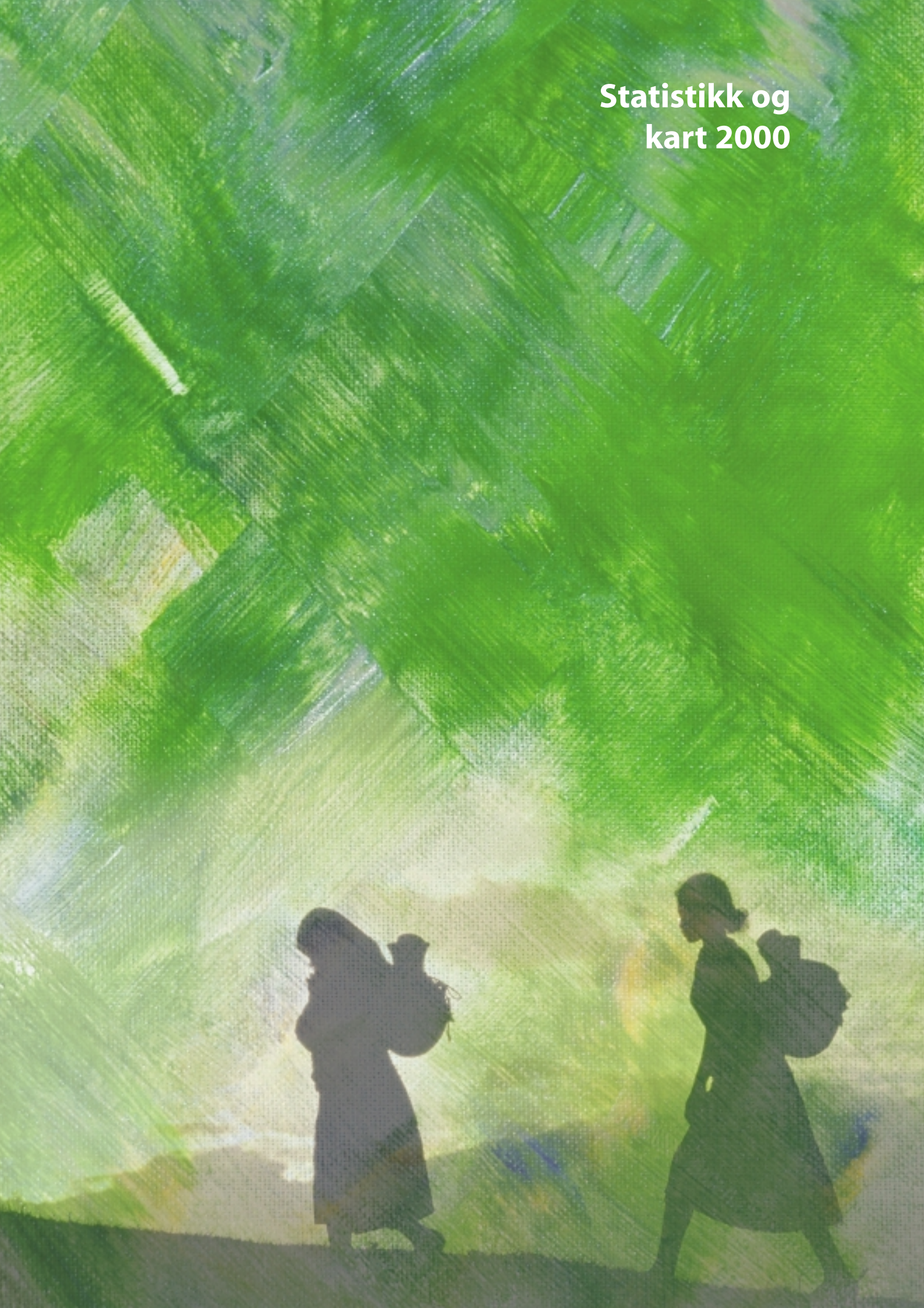
I 2000 var det 520 årsverk knyttet til bistandsadministrasjonen, 172 i departementet, 247 ved NORADs hovedkontor i Oslo og 101 ved utenriksstasjonene.

Den interne opplæringen som skjer i Utenriksdepartementet og NORAD er viktig i arbeidet med å øke kvaliteten på utviklingssamarbeidet og i forvaltningen av bistandsmidlene. Det er naturlig og viktig at opplæringen som tilbys tar utgangspunkt i behovene hos medarbeiderne og i organisasjonen både hjemme og ute.

Det ble ved Utenriktjenestens kompetansesenter (UKS) arrangert om lag 60 kurs tilpasset bistandsforvaltningen. Hovedtyngden av kursene omhandlet utviklingsteori og forvaltning av utviklingssamarbeidet. Eksempler på slike kurs er: "Bistand og utvikling", "Bistand og forvaltning" og "Integrert metode". Noen språkkurs var direkte knyttet til bistandsarbeid, og det samme var tilfelle med enkelte av IT-kursene.

UKS har som oppgave å betjene alle som arbeider i utenriktjenesten. Mange befinner seg på Norges ambassader rundt om i verden. Det ble derfor utviklet og gjennomført fire pilotkurs over internett, blant annet et kurs om godt styresett og korrupsjon og ett om menneskerettigheter. Det er ønskelig å finne ut om internett er et hensiktsmessig verktøy for læring og kompetanseoppbygging i utenriktjenesten. Pilotkursene er i ferd med å bli evaluert, og erfaringene vil bli lagt til grunn for den videre planlegging av eventuelle nye internettbaserte kurs.

**Statistikk og
kart 2000**

Tabell 1. Fordeling av forbruk til bistand 1998 - 2000

	1998		1999 ¹⁾		2000	
	mill kr	%	mill kr	%	mill kr	%
Bilateral bistand	5 226.8	52.2	5 666.6	52.9	6 217.2	55.7
Multi-bi bistand ²⁾	1 540.9	15.4	1 696.7	15.8	1 486.6	13.3
Multilateral bistand ³⁾	2 801.5	28.0	2 831.6	26.4	2 901.3	26.0
Sum bidrag til multilaterale organisasjoner	4 342.4	43.3	4 528.2	42.2	4 387.9	39.3
Administrasjon	449.6	4.5	525.7	4.9	562.7	5.0
Brutto bistand	10 018.8	100.0	10 720.5	100.0	11 167.9	100.0
Avdrag på lån	45.1		40.4		52.7	
Netto bistand	9 973.7		10 680.1		11 115.1	
Hvorav NORFUND	12.9		83.4		95.9	
Netto bistand som prosent av bruttonasjonalinntekt	0.91		0.91		0.80	

¹⁾ Det oppsto en feil i forårets publikasjon. Dette er de korrekte tallene for 1999.

²⁾ Multi-bi-bistand er tosidig bistand administrert av multilaterale organisasjoner.

³⁾ Multilateral bistand er generelle bidrag til multilaterale organisasjoner.

Tabell 2. Brutto bilateral bistand¹⁾ fordelt på verdensdeler og inntektsgruppe MUL (minst utviklede land) 1998 - 2000

	1998		1999 ¹⁾		2000	
	mill kr	%	mill kr	%	mill kr	%
Afrika	3 128	46.2	2 890	39.2	2 978	38.7
Bilateral bistand til MUL-land	2 218	32.8	2 065	28.0	2 154	28.0
Asia & Oceania	1 152	17.0	1 226	16.7	1 307	17.0
Bilateral bistand til MUL-land	500	7.4	500	6.8	518	6.7
Europa	500	7.4	1 274	17.3	1 251	16.2
Latin-Amerika	686	10.1	547	7.4	522	6.8
Bilateral bistand til MUL-land	9	0.1	9	0.1	15	0.2
Midtøsten²⁾	488	7.2	517	7.0	509	6.6
Bilateral bistand til MUL-land	0	0.0	18	0.2	1	0.0
Globalt ufordelt	814	12.0	910	12.4	1 136	14.7
Totalt	6 768	100.0	7 363	100.0	7 704	100.0
Bilateral bistand til MUL-land	2 727	40.3	2 592	35.2	2 688	34.9

¹⁾ Bilateral bistand inkludert multi-bi-bistand.

²⁾ Midtøsten er definert i følge OECDs retningslinjer og var i tidligere årstabeller inkludert under Asia.

Tabell 3. Brutto bilateral bistand¹⁾ fordelt på bistandsformer 1999 - 2000

	1999		2000	
	mill kr	%	mill kr	%
Investeringer	714	9.7	684	8.9
Sektorrettet prosjekt- og programbistand	2 597	35.3	2 827	36.7
Ikke sektorrettet bistand og annen varebistand	2 915	39.6	3 140	40.8
Faglig bistand inkl. institusjonsbygging	1 054	14.3	956	12.4
NORFUND	83	1.1	96	1.2
Totalt	7 363	100	7 704	100

¹⁾ Bilateral bistand inkludert multi-bi bistand.

Tabell 4. Bistand via multilaterale organisasjoner i 2000 (1000 NOK)

	Multilateral bistand ¹⁾	Multi-bi bistand ²⁾	Total
1. FNs utviklingsprogram (UNDP) og fond administrert av UNDP			
FNs utviklingsprogram (UNDP)	574 500	192 440	766 940
FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF)	14 500		14 500
FNs utviklingsfond for kvinner (UNIFEM)	16 000	1 616	17 616
Sum	605 000	194 056	799 056
2. Utviklingsbanker og tilknyttede utviklingsfond			
Det internasjonale utviklingsfond (IDA)	276 000	- 9	275 991
Det afrikanske utviklingsfond (AfDF) - og bank (AfDB)	311 858		311 858
Det asiatiske utviklingsfond (AsDF) - og bank (AsDB)	38 978	12 541	51 519
Den interamerikanske utviklingsbank (IADB) - og fond (IADB Sp. Fund)	11 172	31 673	42 845
Verdensbanken (IBRD)	4 000	268 911	272 911
PRGF ³⁾ i IBRD (tidl. Det internasjonale valutafondet)	14 075		14 075
Internasjonalt fond for landbruksutvikling (IFAD)	48 395		48 395
Nordisk utviklingsfond	71 440		71 440
Gjeldslette via HIPC ⁴⁾	175 674		175 674
Sum	951 592	313 116	1 264 709
3. Organisasjoner for utvikling av jordbruk, fiske og matvarebistand			
Verdens matvareprogram (WFP)	189 212	102 575	291 786
FNs organisasjon for ernæring og landbruk (FAO)	8 505	88 352	96 856
Konsultativ gruppe for internasjonal landbruksforskning (CGIAR)	61 000		61 000
Internasjonalt råd for agroskogbruk (ICRAF)		1 800	1 800
Sum	258 716	192 727	451 443
4. Organisasjoner for barn, befolkning og helse			
FNs befolkningsfond (UNFPA)	200 000	22 209	222 209
Verdens helseorganisasjon (WHO) ⁵⁾	156 840	61 751	218 591
FNs internasjonale barnefond (UNICEF)	280 000	242 510	522 510
UNAIDS	70 800	1 485	72 285
Den pan-amerikanske helseorganisasjon (PAHO)		5 684	5 684
Sum	707 640	333 638	1 041 278
5. Andre FN-organisasjoner			
Bistandsandel av det ordinære bidraget til FN	5 871		5 871
FNs organisasjon for industriell utvikling (UNIDO)	4 662	15 600	20 262
Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO)	1 660	40 034	41 694
FNs org. for utdanning, vitenskap og kultur (UNESCO)	29 246	22 484	51 730
FNs forskningsinstitutt for sosial utvikling (UNRISD)	3 000		3 000
FNs Universitet	800	500	1 300
Den internasjonale sjøfartsorganisasjon (IMO)		10 000	10 000
FNs program for narkotikakontroll (UNDCP)		14 000	14 000
UNCTAD/GATTs internasjonale handelssenter (ITC)		5 490	5 490
FNs konferanse for handel og utvikling (UNCTAD)		15 304	15 304
FNs spesialkoordinator i de palestinske områder (UNSCO)		5 800	5 800
FNs verifikasjonsgruppe i Guatemala (MINUGUA)		6 300	6 300
5. Andre FN-organisasjoner fortsetter			
FNs sekretariat		6 569	6 569
Diverse ⁶⁾		15 731	15 731
Sum	45 240	157 812	203 052
6. FNs miljøfond			
FNs miljøprogram (UNEP) og multilaterale fond under Montreal protokollen	5 810	4 284	10 094
Den globale miljøfasiliteten (GEF)	57 335		57 335
Sum	63 145	4 284	67 429

Fortsettelse tabell 4

7. Internasjonalt humanitært hjelpearbeid og hjelp til flyktninger

FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)	170 000	138 791	308 791
FNs hjelpeorganisasjon for palestinaflyktninger (UNRWA)	100 000	5 000	105 000
UN Office for Coord. of Humanitarian Aid (UNOCHA)		76 789	76 789
Den internasjonale organisasjon for migrasjon (IOM)		8 889	8 889
FNs senter for menneskerettigheter (UNCHR)		21 000	21 000
Humanitært hjelpearbeid, diverse ⁷⁾		40 495	40 495
Sum	270 000	290 964	560 964
Total	2 901 333	1 486 597	4 387 930

¹⁾ Multilateral bistand er definert som generelle tilskudd til multilaterale organisasjoner.

²⁾ Multi-bi-bistand er definert som øremerket støtte til prosjekter administrert av multilaterale organisasjoner.

³⁾ Bidrag til PRGF (Poverty reduction growth facility) var lagt inn under Det internasjonale valutafondet frem til og med 1999 hvorpå den ble overtatt av Verdensbanken.

⁴⁾ HIPC: Highly Indebted Poor Countries.

⁵⁾ Inkluderer WHO, Alliance for health Policy og Global Forum for Health Research.

⁶⁾ Omfatter UN Centre for Human Settlement, UN's Economic Commission for Africa, UN International Decade Natural Disaster Reduction,

UN Mine Action Service, UN Staff College, World Meteorological Org. og diverse UN.

⁷⁾ Omfatter UN Dep. of Political Affairs, UN Dep. of Peace Keeping Operations, UN War-torn Societies Project, UN Adm. Committee on Coord. on Nutrition,

UN Delegation New York, UN Electoral Assistance Division, UN General Trust Fund, UN Interim Administrations og diverse UN.

Tabell 5. Generelle bidrag til multilaterale organisasjoner 1996 - 2000

	1996	1997	1998	1999	2000
	1000 kr	1000 kr	1000 kr	1000 kr	1000 kr
1. FN's utviklingsprogram (UNDP) og fond administrert av UNDP	537 000	564 000	605 500	596 000	605 000
FNs utviklingsprogram (UNDP)	500 000	524 000	560 000	550 000	574 500
FNs kapitalutviklingsfond (UNCDF)	28 000	30 000	30 000	30 000	14 500
FNs utviklingsfond for kvinner (UNIFEM)	9 000	10 000	15 500	16 000	16 000
2. Utviklingsbanker og tilknyttede utviklingsfond.	698 778	988 009	900 976	862 820	951 592
Det internasjonale utviklingsfondet (IDA)	501 000	341 525	361 465	410 000	276 000
Det internasjonale finansieringsinstitutt (IFC)		11 737			
Det afrikanske utv.fond (AfDF) og -bank (AfDB)	148 482	207 146	257 431	195 096	311 858
Det asiatiske utv.fond (AsDF) og -bank (AsDB)	2 319	41 573	41 711	41 865	38 978
Den interamerikanske utviklingsbanken (IADB) og fond (IADB Sp. Fund)	11 430	11 457	12 286	11 089	11 172
Verdensbanken (IBRD)		63 800		4 000	4 000
PRGF ¹⁾ i IBRD (tidl. Det internasjonale valutafondet)		20 000	20 000	10 000	14 075
Internasjonalt fond for landbruksutvikling (IFAD)		40 000	70 000	38 216	48 395
Nordisk utviklingsfond	35 547	89 771	48 083	76 553	71 440
Gjeldslette via HIPC ²⁾		161 000	90 000	80 000	175 674
3. Utvikling av jordbruk og fiske, matvarebistand	269 658	255 522	278 525	265 784	258 716
Verdens matvareprogram (WFP) ³⁾	219 076	208 255	209 998	197 087	189 212
FNs org. for ernæring og landbruk (FAO)	6 582	6 267	7 527	7 697	8 505
Konsultativ gruppe for internasjonal landbruksforskning (CGIAR)	44 000	41 000	61 000	61 000	61 000
4. Program for helse, mor og barn omsorg, familieplanlegging	547 366	640 542	691 730	692 686	707 640
FNs befolkningsfond (UNFPA)	185 000	200 000	210 000	200 000	200 000
Verdens helseorganisasjon (WHO) ⁴⁾	89 366	120 663	141 230	156 186	156 840
FNs internasjonale barnefond (UNICEF)	255 000	271 000	290 000	280 000	280 000
UNAIDS	18 000	48 879	50 500	56 500	70 800
5. Andre FN-organisasjoner	39 248	30 332	39 363	51 236	45 240
Bistandsandel av det regulære bidrag til FN	4 563	3 874	5 647	5 408	5 871
FNs org. for industriell utvikling (UNIDO)	4 708	4 405	3 839	4 077	4 662
Den internasjonale arbeidsorg. (ILO)	1 977	1 610	1 477	1 654	1 660
FNs kommisjon for barns rettigheter	2 000	2 000	2 000		
FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur (UNESCO)	23 000	15 130	20 900	31 326	29 246
FNs forskningsinst. for sosial utv. (UNRISD)	1 000	2 000	3 000	3 000	3 000
FNs Universitet				771	800
FNs program for narkotikakontroll (UNDCP)			2 000	5 000	
Det internasjonale forsknings- og opplæringsinstitutt for kvinner (INSTRAW)	2 000	1 000	500		
Adm. Com. on Coordination/Sub-Com. Nutrition		313			

6. FNs miljøfond	51 463	46 550	15 408	93 035	63 145
Den globale miljøfasiliteten (GEF)	46 200	46 550		85 027	57 335
Multilateralt fond under Montrealprotokollen (UNEP)	5 263		15 408	8 008	5 810
7. Internasjonalt humanitært hjelpearbeid og hjelp til flyktninger	225 000	235 000	270 000	270 000	270 000
FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR)	150 000	150 000	170 000	170 000	170 000
FNs hjelpeorganisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)	75 000	85 000	100 000	100 000	100 000
Total	2 368 513	2 759 955	2 801 502	2 831 562	2 901 333

¹⁾ Bidrag til ESAF (Enhanced Structural Adjustment Policy) i 1997 og 1998, PRGF (Poverty Reduction Growth Facility) i 1999. Ordningen var lagt inn under Det internasjonale valutafondet fram til og med 1999 hvorpå den ble overtatt av Verdensbanken.

²⁾ HIPC: Highly Indebted Poor Countries.

³⁾ Inkluderer generelle bidrag til WFP, IEFER og FAC.

⁴⁾ Inkluderer WHO, Alliance for Health Policy og Global Forum for Health Research.

Tabell 6. Bilateral bistand¹⁾ til internasjonale frivillige organisasjoner²⁾ i 2000 (1000 kr)

Den internasjonale føderasjon for familieplanlegging (IPPF)	45 000
Worldview International Foundation (WIF)	20 035
The World Conservation Union (IUCN)	17 496
International Organisation for Migration (IOM)	13 003
Women's World Banking (WWB)	10 000
Stiftelsen IDI	6 317
Int. Union Against Tuberculosis & Lung Disease (IUATLD)	5 600
Int. Institute for Demo. & Elect. Assist. (IDEA)	5 581
The Panos Institute	4 220
Worldview Rights	4 163
International Development Law Institute (IDLI)	4 000
Trauma Care Foundation	3 454
International Food Policy Research Institute (IFPRI)	3 000
Legal Resource Foundation	2 830
Int. Work Group for Indigenous Affairs (IWGIA)	2 800
Transparency international	2 400
International Foundation of Science (IFS)	2 250
International Institute for Environment & Development (IIED)	1 710
Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA)	1 650
International Alert	1 300
International Council for Adult Education	1 100
Women for Change (WFC)	1 000
International Civil Aviation Organisation (ICAO)	985
Women Living under Muslim Law	880
Earth Action	850
Human Rights Information and Documentation Systems (HURIDOCS)	800
International Women's Health Coalition (IWHC)	800
International Collective in Supp. Fishworkers (ICSF)	800
Isis International	800
Women's Environment & Development Organisation (WEDO)	763
Isis- Women's International Cross Cultural Exchange (Isis-WICCE)	750
PENHA	750
Minority Rights Group	600
Handicap International	550
The Institute of Water and Sanitation Development (IWSD)	540
International Service for Human Rights	511
Coalition to Stop the Use of Child Soldiers	500
Index on Censorship	500
Defence for Children International	500
Women for Women	500
Andre internasjonale frivillige organisasjoner	2 065
Total	173 352

1) Bilateral bistand inkludert multi-bi.

2) De organisasjonene som står oppført med uthevet skrift har mottatt støtten som generelle bidrag.

Tabell 7. Netto bilateral bistand¹⁾ til land og områder 1998-2000

	1998		1999		2000	
	1000 kr	%	1000 kr	%	1000 kr	%
Mosambik	373 435	5.6	285 903	3.9	336 089	4.4
Tanzania	336 312	5.0	387 688	5.3	309 419	4.0
Zambia	240 240	3.6	213 241	2.9	218 038	2.8
Etiopia	201 621	3.0	186 540	2.5	207 321	2.7
Uganda	236 073	3.5	198 421	2.7	184 716	2.4
Somalia	61 474	0.9	81 149	1.1	176 878	2.3
Angola	174 566	2.6	153 966	2.1	145 937	1.9
Sør-Afrika	165 895	2.5	123 649	1.7	129 573	1.7
Sudan	144 316	2.1	110 964	1.5	124 728	1.6
Zimbabwe	104 404	1.6	103 945	1.4	85 951	1.1
Sierra Leone	29 802	0.4	48 144	0.7	77 137	1.0
Namibia	82 752	1.2	41 724	0.6	63 006	0.8
Malawi	107 886	1.6	96 932	1.3	59 827	0.8
Mali	61 118	0.9	67 517	0.9	57 916	0.8
Eritrea	40 631	0.6	58 005	0.8	56 392	0.7
Andre land	318 914	4.7	272 080	3.7	351 246	4.6
Afrika uspesifisert	425 095	6.3	452 786	6.2	393 757	5.1
Sum Afrika	3 104 534	46.2	2 882 652	39.4	2 977 930	38.9
Bangladesh	225 400	3.4	266 477	3.6	161 649	2.1
Sri Lanka	99 628	1.5	109 301	1.5	128 117	1.7
Afghanistan	61 315	0.9	55 564	0.8	110 547	1.4
Kina	89 882	1.3	109 689	1.5	87 087	1.1
Nepal	66 435	1.0	57 670	0.8	78 399	1.0
Laos	53 960	0.8	51 121	0.7	74 760	1.0
India	83 394	1.2	76 780	1.0	70 673	0.9
Pakistan	40 248	0.6	36 254	0.5	58 658	0.8
Andre land	313 367	4.7	337 585	4.6	396 417	5.2
Asia & Oceania uspesifisert	96 722	1.4	109 291	1.5	140 942	1.8
Sum Asia & Oceania	1 130 351	16.8	1 209 731	16.5	1 307 248	17.1
Serbia & Montenegro	80 044	1.2	749 755	10.2	628 756	8.2
Bosnia-Hercegovina	210 464	3.1	246 136	3.4	270 729	3.5
Andre land	209 819	3.1	277 783	3.8	145 276	1.9
Europa uspesifisert	0	0.0	0	0.0	206 536	2.7
Sum Europa	500 327	7.4	1 273 674	17.4	1 251 297	16.4
Nicaragua	126 548	1.9	132 175	1.8	116 508	1.5
Guatemala	86 714	1.3	102 801	1.4	71 390	0.9
Andre land	230 591	3.4	211 629	2.9	248 221	3.2
Latin-Amerika uspesifisert	241 765	3.6	100 870	1.4	86 336	1.1
Sum Latin-Amerika	685 618	10.2	547 475	7.5	522 456	6.8
Det palestinske området	302 752	4.5	216 833	3.0	245 678	3.2
Irak	86 968	1.3	172 989	2.4	123 278	1.6
Andre land	60 969	0.9	95 081	1.3	124 388	1.6
Midtøsten uspesifisert	36 873	0.5	31 635	0.4	15 970	0.2
Sum Midtøsten	487 562	7.3	516 538	7.1	509 315	6.7
Globalt uspesifisert	814 265	12.1	892 730	12.2	1 082 862	14.2
Sum prioriterte land	2 158 613	32.1	2 096 297	28.6	1 942 425	25.4
Totalt	6 722 657	100.0	7 322 801	100.0	7 651 107	100.0

¹⁾ Bilateral bistand inkludert multi-bi-bistand og fratrukket avdrag på lån.

Tabell 8. Bistand¹⁾ fordelt på land og kanaler i 2000 (1000 kr)

NORSKE OG INTERNASJONALE FRIVILLIGE ORGANISASJONER					
	Norske friv. org.	Lokale friv. org. ²⁾	Regionale friv. org.	Internasj. forsk.	Stiftelser, forskn. inst.
Prioriterte land					
Mosambik	54 761	4 931		670	
Tanzania	27 174	5 508			745
Zambia	21 936	36 133	30	2 400	195
Etiopia	117 110	2 763		37	3 121
Uganda	39 061	1 000			
Bangladesh	20 392	20 770		500	
Sri Lanka	33 419	11 020		75	215
Nicaragua	35 926	8 657	95		
Zimbabwe	17 514	8 927	594	1 480	
Nepal	14 622	1 256		1 600	
Malawi	1 114	1 680			1 599
Eritrea	22 556	300			
Delsum	405 586	102 946	719	6 762	5 874
Serbia & Montenegro	109 733				400
Bosnia-Hercegovina	60 381				113
Det palestinske området	65 810	6 027			3 330
Somalia	26 399				
Angola	61 935	7 079	14	352	153
Sør-Afrika	48 319	25		1 280	12 695
Sudan	80 801				
Irak	30 488			1 307	
Afghanistan	35 536				174
Kina	23 065	3 321	688	1 523	6 205
Sierra Leone	32 107				
Laos	15 816				
Guatemala	32 038	5 836	1 214		
India	20 220	18 867		150	900
Namibia	11 765				980
Pakistan	1 586	14 729		3 413	
Mali	38 312			1 710	1 004
Vietnam	12 130				
Kambodsja	23 571	2 840		835	
Colombia	31 867		2 378		840
Indonesia	19 735	1 828			121
Kongo (Dem Rep)	30 100				
Burundi	37 097			500	
Iran		80		264	
Kroatia	25 207				1 500
Filippinene	8 491				
Madagaskar	12 287	1 200			
Rwanda	34 741				
Libanon	30 569				
Albania	15 366				
Øst-Timor	4 097				3 221
Jordan	205				3 500
Nord-Korea	11 000				
Andre land	230 257	8 968	1 760	1 352	5 018
Uspesifisert	708 932	730 195	-10 534	296 718	9 894
Totalt	1 923 333	183 641	57 388	173 352	71 301
I prosent	25.1	2.4	0.8	2.3	0.9

Fortsettelse tabell 8

	ANDRE KANALER				Totalt
	Multi-bi-bistand	Næringslivsordn. ³⁾	Flyktninger i Norge ⁴⁾	Annet ⁵⁾	
Prioriterte land					
Mosambik	39 899	9 357	575	225 896	336 089
Tanzania	15 690	35 055	844	224 404	309 419
Zambia	3 435	48 715		105 194	218 038
Etiopia	56 207		12 936	15 147	207 321
Uganda	32 869	10 988	794	100 004	184 716
Bangladesh	1 442	2 458	4 084	112 002	161 649
Sri Lanka	1 641	24 305	15 447	41 994	128 117
Nicaragua	15 816	35 900		20 114	116 508
Zimbabwe	3 337	4 548		49 551	85 951
Nepal	16 269	3 325	2 659	38 668	78 399
Malawi	6 725	467		48 242	59 827
Eritrea	13 615		7 813	12 107	56 392
Delsum	206 946	175 119	45 151	993 323	1 942 425
Serbia & Montenegro	9 378		324 440	184 805	628 756
Bosnia-Hercegovina	16 300	89 724	37 753	66 460	270 729
Det palestinske området	40 424	17 545		112 542	245 678
Somalia	14 059		134 319	2 100	176 878
Angola	45 451	927	575	29 450	145 937
Sør-Afrika	753	3 038	103	63 359	129 573
Sudan	33 650		4 934	5 342	124 728
Irak			91 483		123 278
Afghanistan	21 380		53 291	165	110 547
Kina		14 043	2 659	35 584	87 087
Sierra Leone	41 000		4 030		77 137
Laos	23 757	34 796		390	74 760
Guatemala	20 123			12 178	71 390
India	6 721	1 709	575	21 530	70 673
Namibia	16	36 558	164	13 522	63 006
Pakistan	6 736	16	26 310	5 869	58 658
Mali	13 294	544		3 053	57 916
Vietnam	7 325	183	114	34 540	54 292
Kambodsja	20 005	6 604		235	54 090
Colombia	8 500		756	6 701	51 041
Indonesia	18 500	1 422	76	9 305	50 986
Kongo (Dem Rep)	14 935		139	4 634	49 808
Burundi	5 237		1 480	2 660	46 973
Iran	3 657		41 622	80	45 703
Kroatia	4 000		3 995	9 438	44 140
Filippinene	2 319	23 440	55	5 899	40 203
Madagaskar	22 691			3 489	39 667
Rwanda	1 000		1 480	378	37 600
Libanon	450		1 809		32 828
Albania			7 237	8 584	31 187
Øst-Timor	22 280			1 312	30 909
Jordan			710	25 153	29 568
Nord-Korea	18 000			275	29 275
Andre land	107 514	33 787	84 864	84 013	557 533
Uspesifisert	50 615	153 905	25 274	1 148	1 966 147
Totalt	1 486 597	428 922	871 274	2 455 299	7 651 107
I prosent	19.4	5.6	11.4	32.1	100.0

1) Bilateral bistand inkludert multi-bi-bistand og fratrukket avdrag på lån.

2) I mottakerlandet.

3) Da det forekommer multi-bi-bistand i Næringslivsordningene er ikke tallet for sistnevnte komplett. Netto Næringslivsordninger beløp seg til 442 124 (1000 NOK).

4) Omfatter midler til flyktninger i Norge og avskrivning av studielån.

5) Annet omfatter tiltak fra midler over Land/regionbevilgningene, Opplysningsarbeid, organisasjonsliv og mellomfolkelig samarbeid, Kvinnetiltak, Utredning, forskning og evaluering, Menneskerettigheter, humanitær bistand og flykningetiltak og Fred, forskning og demokrati.

Tabell 9. Bistand¹⁾ over Næringslivsordningene (1000 kr)

	Investerings ordningene	Parallell finansiering	Blandede kreditter	Oppl. v/eksport & veil. til prod. utv.	Div. låne- ordninger	NORFUND	Total
Angola	927						927
Botswana	650						650
Egypt				1 034			1 034
Etiopia		3 765					3 765
Ghana	171						171
Kapp Verde	282						282
Malawi	95			372			467
Mali	35			510			544
Mauritius						8 180	
Mosambik	965	3 765				4 627	9 357
Namibia	58		34 000		2 500		36 558
Nigeria	50						50
Sao Tome & Principe							
Sør Afrika	2 993			45			3 038
Tanzania	2 970	23 721			1 200	7 164	35 055
Uganda	252	10 590		146			10 988
Zambia	29	48 686					48 715
Zimbabwe	37	4 511					4 548
Afrika uspesifisert						6 599	
Sum Afrika	9 514	91 273	34 000	2 107	3 700	26 570	152 385
Bangladesh	226			2 043		189	2 458
Bhutan	207						207
India	590			318	800		1 709
Indonesia	1 151			270			1 421
Kina	1 668		11 670	705			14 043
Fillippinene	675		2 765			20 000	23 440
Kambodsja		6604					6 604
Laos	252	17 504	16 841	200			34 796
Maldivene				90			90
Nepal	3 287			529			3 815
Pakistan	16						16
Sri Lanka	5 962	15 285		2 149	2 550		25 947
Thailand	371						371
Usbekistan				760			760
Vietnam	160			23			183
Asia uspesifisert	255			40			295
Sum Asia	14 820	39 394	31 276	7 127	3 350	20 189	116 156
Det palestinske området	93	17 352		100			17 545
Sum Midtøsten	93	17 352		100			17 545
Cuba	95						95
Ecuador						3 097	
Nicaragua		10 877			10 000	15 023	35 900
Paraguay	349				14 000	4 451	18 800
Amerika uspesifisert	70	8 884		4 650		2 907	16 511
Sum Latin-Amerika	514	19 761		4 650	24 000	25 478	71 306
Bosnia-Hercegovina	1 770	78 148				9 806	89 724
Tidl. Jugoslavia uspes.	357				1 000	10 206	11 563
Sum Europa	2 127	78 148			1 000	20 012	101 287
Globalt uspesifisert	7 937	2 110		4 559		3 700	18 307
Total brutto	35 006	248 038	65 276	18 543	32 050	95 949	494 862
Avdrag på lån							-52 738
Total netto							442 124

¹⁾ Tabellen omfatter alle midler over kapittel 0157 Næringslivsordningenes samt kapittel 3157 Tilbakeføring avdrag på lån.

Tabell 10. Netto bilateral bistand¹⁾ etter resultatområde og sektor 1999 og 2000

		1999		2000	
		mill kr	%	mill kr	%
Sosial utvikling					
111	Utdanning	167.2	2.3	133.5	1.7
112	Grunnutdanning	300.3	4.1	290.5	3.8
113	Videregående utd.	71.4	1.0	37.3	0.5
114	Universitets- & høyskoleutd.	152.8	2.1	185.7	2.4
121	Helse, generell	177.6	2.4	176.4	2.3
122	Primærhelse	128.3	1.8	191.9	2.5
130	Befolkningsprog. & reprod. helse	132.0	1.8	181.7	2.4
140	Vannforsyning & sanitær	227.3	3.1	214.2	2.8
161	Sysselsetting	94.1	1.3	150.5	2.0
162	Bolig	33.4	0.5	70.1	0.9
163	Andre sosiale tjenester	392.1	5.4	447.6	5.9
430.20	Grunnl. sos. tjenester (Multisektor)	74.9	1.0	88.9	1.2
Sum		1951.3	26.6	2168.3	28.3
Fred, menneskerettigheter og demokrati					
150	Off. forvaltning og folkelig deltakelse	992.0	13.5	1235.5	16.1
Sum		992.0	13.5	1235.5	16.1
Økonomisk utvikling					
210	Transport og lagerhold	72.7	1.0	56.8	0.7
220	Kommunikasjon	58.6	0.8	52.0	0.7
230	Energi	496.3	6.8	394.4	5.2
240	Bank og finansielle tjenester	106.3	1.5	63.4	0.8
250	Næringsliv og andre tjenester	96.1	1.3	131.8	1.7
311	Landbruk	194.8	2.7	243.2	3.2
312	Skogbruk	59.4	0.8	69.6	0.9
313	Fiske	78.3	1.1	155.0	2.0
321	Industri	123.1	1.7	53.8	0.7
322	Mineralressurser og gruvedrift	5.6	0.1	8.4	0.1
323	Bygg		0.0		0.0
331	Handel	17.3	0.2	22.8	0.3
332	Reiseliv	0.3	0.0	0.7	0.0
430	Multisektoriell innsats	143.5	2.0	148.9	1.9
510	Strukturtilpasningsprog. IBRD/IMF		0.0		0.0
520	Matvarehjelp/matvaresikkerhet		0.0		0.0
530	Annen generell program- og varebistand	85.0	1.2	130.0	1.7
600	Tiltak vedrørende gjeld	182.7	2.5	81.9	1.1
Sum		1719.9	23.5	1612.7	21.1
Humanitær innsats					
710	Nødhjelp matvarer	224.2	3.1	152.8	2.0
720	Annen nødhjelp/krisehjelp/flyktninger	1680.1	22.9	1637.4	21.4
Sum		1904.3	26.0	1790.2	23.4
Annet					
410	Multisektoriell miljøinnsats	353.0	4.8	331.5	4.3
420	Multisektorielt kvinner og utvikling (WID)	73.3	1.0	70.9	0.9
998	Uallokert/uspesifisert	329.0	4.5	442.1	5.8
Sum		755.3	10.3	844.5	11.0
Total		7322.8	100.0	7651.1	100.0

¹⁾ Bilateral bistand inkludert multi-bi-bistand og fratrukket avdrag på lån.

Tabell 11. Netto bilateral bistand¹⁾ fordelt på resultatområder og regioner 2000

	Sosial utvikling		Økonomisk utvikling		Fred demokrati & menneskerettigheter		Humanitær innsats	
	1000 kr	%	1000 kr	%	1000 kr	%	1000 kr	%
Afrika	957 468	32	838 913	28	395 213	13	641 164	22
Asia & Oceania	418 387	32	242 174	19	142 337	11	354 870	27
Latin-Amerika	145 759	28	167 177	32	138 124	26	30 280	6
Europa	253 983	20	189 166	15	338 926	27	467 654	37
Midtøsten	143 350	28	60 196	12	86 310	17	212 097	42
Globalt uspesifisert	249 298	23	115 081	11	134 543	12	84 123	8
Total	2 168 245		1 612 707		1 234 453		1 790 189	
Prosent av netto bilateral bistand		28		21		16		23

Fortsettelse tabell 11

	Annet ²⁾		Total
	1000 kr	%	1000 kr
Afrika	146 171	5	2 977 930
Asia & Oceania	149 479	11	1 307 248
Latin-Amerika	41 116	8	522 456
Europa	1 568	0	1 251 297
Midtøsten	7 362	1	509 315
Globalt uspesifisert	499 817	46	1 082 862
Total	845 514		7 651 107
Prosent av netto bilateral bistand		11	100

¹⁾ Bilateral bistand inkludert multi-bi bistand og fratrukket avdrag på lån

²⁾ Annet omfatter DAC-hovedsektorene 410 (Miljøvern), 420 (Kvinneprosjekter) og 998 (Annet). Dette er generelle tiltak som ikke kan fordeles til en spesiell sektor.

Tabell 12. Netto bilateral bistand¹⁾ hvorav Kvinner og miljø som mål

	Total	Hvorav : Kvinner og likestilling		Hvorav: Miljø og naturessurs forvaltning	
	1000 kr	1000 kr	%	1000 kr	%
Afrika	2 977 930	611 706	21	471 712	16
Asia & Oceania	1 307 248	269 146	21	318 202	24
Latin-Amerika	522 456	129 703	25	101 040	19
Europa	1 251 297	60 289	5	28 864	2
Midtøsten	509 315	11 950	2	15 064	3
Globalt uspesifisert	1 082 862	68 398	6	178 370	16
Total	7 651 107	1 151 192		1 113 251	
Prosent av netto bilateral bistand	100		15		15

¹⁾ Bilateral bistand inkludert multi-bi bistand og fratrukket avdrag på lån.

Tabell 13. Bistand¹⁾ hvor godt styresett, menneskerettigheter, folkelig deltakelse eller demokratisering er et mål 1999 - 2000 (1000 kr)

	1999	1999	1999	2000	2000	2000
	Hovedmål	Delmål	Total	Hovedmål	Delmål	Total
Det palestinske området	20 361	19 595	39 955	52 717	45 685	98 402
Serbia og Montenegro	15 407		15 407	59 452	11 049	70 502
Mosambik	60 951	21 286	82 237	47 603	13 599	61 202
Guatemala	71 381	9 061	80 441	48 441	6 627	55 068
Angola	36 870	37 165	74 035	29 953	17 296	47 249
Zambia	23 681	6 829	30 510	34 256	7 315	41 571
Sudan	2 683	552	3 235	10 851	29 645	40 495
Sør-Afrika	31 454	8 384	39 839	29 506	7 209	36 715
Nicaragua	24 097	9 715	33 812	20 976	15 460	36 436
Zimbabwe	13 458	18 166	31 624	17 060	17 608	34 668
Colombia	8 356	1 660	10 016	23 005	11 000	34 005
Tidligere Jugoslavia	43 681		43 681	31 094	1 990	33 084
India	20 791	9 737	30 528	22 578	9 228	31 806
Bangladesh	23 184	6 917	30 100	17 038	11 383	28 421
Bosnia-Hercegovina	14 043	5 075	19 118	24 328	3 225	27 553
Etiopia	13 533	9 820	23 353	21 011	6 406	27 417
Tanzania	7 545	18 237	25 782	10 442	15 048	25 491
Kina	6 309	2 385	8 694	16 143	6 823	22 966
Sri Lanka	13 775	7 441	21 216	18 134	4 374	22 508
Rwanda	6 983		6 983	14 277	6 042	20 320
Sierra Leone	300		300	19 235		19 235
Brasil	7 347	5 403	12 750	10 494	8 042	18 536
Mali	7 273	8 397	15 670	7 154	9 664	16 818
Kambodsja	4 670	2 324	6 994	9 610	6 984	16 594
Uganda	17 609	5 093	22 702	14 409	1 706	16 115
Indonesia	5 739	1 320	7 059	14 735	1 153	15 888
Nepal	3 994	2 236	6 230	6 186	7 436	13 622
Laos	6 368	175	6 543	12 382	712	13 094
Pakistan	8 692	3 340	12 032	8 189	3 879	12 068
Albania	12765		12 765	12 029		12 029
Afghanistan	998	922	1 920	895	10 500	11 395
Burma	2901	466	3 367	10 163	479	10 642
Malawi	9 800		9 800	9 168	422	9 590
Bhutan					9 409	9 409
El Salvador	7 492	2 781	10 273	6 334	2 696	9 030
Jordan	137		137	8 892		8 892
Eritrea	1 510	6 631	8 141	3 683	5 037	8 719
Øst Timor				8 193	500	8 693
Kenya	2 445	3 540	5 985	2 927	5 740	8 667
Botswana	2 942	6 849	9 791	2 896	5 044	7 940
Equador	2 195	3 823	6 018	2 173	5 598	7 770
Peru	3 677	1 868	5 545	4 862	2 035	6 897
Andre land	66 747	33 728	100 475	83 226	36 912	105 469
Midtøsten uspesifisert	13 932	560	14 492	6 691	3 080	9 771
Afrika uspesifisert	36 426	57 458	93 883	42 166	65 808	107 975
Asia uspesifisert	8 006	8 976	16 982	10 361	18 822	29 183
Latin-Amerika uspesifisert	15 948	11 888	27 836	15 898	7 685	23 583
Europa uspesifisert				136 586	20	136 606
Globalt uspesifisert	80 155	97 173	177 328	113 959	170 948	284 907
Total	782 739	451 285	1 234 024	1 125 323	629 692	1 755 015

¹⁾ Bilateral bistand inkludert multi-bi-bistand.

Tabell 14. Bistand¹⁾ hvor kvinner og likestilling er et mål²⁾ i 2000 (1000 kr)

	Kvinner og likestilling som hovedmål	Kvinner og likestilling som delmål	Total
Angola	17 910	60 309	78 219
Zambia	2 485	56 486	58 971
Sør-Afrika	4 866	40 864	45 730
Tanzania	1 901	43 281	45 183
Mali	28 942	13 201	42 144
Zimbabwe	17 005	23 672	40 678
Etiopia	5 321	27 430	32 750
Sudan	16 777	15 460	32 237
Uganda	1 989	27 109	29 099
Mosambik	1 112	23 463	24 575
Madagaskar		21 548	21 548
Malawi	1 372	16 442	17 814
Botswana	2 095	7 781	9 876
Kenya	4 860	3 670	8 530
Eritrea	1 618	3 947	5 565
Andre land	6 965	13 219	20 184
Afrika uspesifisert	53 711	44 893	98 604
Sum Afrika	168 929	442 778	611 706
Bangladesh	60 579	11 120	71 699
India	19 007	24 066	43 073
Sri Lanka	892	22 805	23 697
Pakistan	5 420	13 088	18 508
Nepal	6 506	7 868	14 374
Kambodsja		13 465	13 465
Indonesia	66	10 391	10 458
Bhutan		9 409	9 409
Laos	2 723	3 410	6 133
Filippinene	1 134	4 981	6 115
Vietnam	185	4 074	4 259
Andre land	3 054	10 305	13 358
Asia uspesifisert	22 300	12 299	34 599
Sum Asia og Oceania	121 865	147 281	269 146
Sum Midtøsten	5 514	6 436	11 950
Guatemala	9 343	27 041	36 384
Nicaragua	8 101	17 819	25 920
Bolivia	1 422	10 115	11 537
Andre land	4 291	18 513	22 804
Latin-Amerika uspesifisert	4 796	28 262	33 058
Sum Latin-Amerika	27 954	101 749	129 703
Serbia & Montenegro	3 719	20 474	24 194
Andre land	6 065	4 254	10 319
Europa uspesifisert	12 175	13 601	25 776
Sum Europa	21 960	38 329	60 289
Globalt uspesifisert	23 462	44 936	68 398
Sum bilaterale tiltak	369 684	781 508	1 151 192
Multilaterale ³⁾ bidrag		16 000	16 000
Sum totalt	369 684	797 508	1 167 192
Total			1 167 192

¹⁾ Tabellen omfatter bilateral bistand, multi-bi-bistand samt multilateral bistand.

²⁾ Tabellen omfatter tiltak hvor kvinner er hoved- og delmål. Disse forekommer over særbevilgninger for kvinner og andre kapitler i budsjettet.

³⁾ Generell støtte til UNIFEM.

Tabell 15. Bistand¹⁾ hvor miljø er et mål²⁾ i 2000 (1000 kr)

	Miljø som hovedmål	Miljø som delmål	Total
Tanzania	45 324	25 783	71 107
Angola	3 899	38 493	42 392
Etiopia	25 150	9 520	34 670
Mosambik	7 352	23 544	30 896
Sør-Afrika	7 430	22 903	30 333
Mali	17 991	11 916	29 906
Zambia	24 446	1 431	25 877
Zimbabwe	10 701	11 238	21 939
Uganda	1 963	19 149	21 112
Madagaskar	2 299	17 475	19 774
Botswana	5 080	2 692	7 773
Andre land	8 139	26 785	34 924
Afrika uspesifisert	32 143	68 865	101 007
Sum Afrika	191 918	279 795	471 712
Kina	43 681	580	44 262
India	23 240	16 589	39 828
Sri Lanka	24 651	7 230	31 881
Laos	6 118	17 956	24 074
Vietnam	18 255	4 229	22 484
Nepal	1 709	19 871	21 579
Pakistan	9 423	4 950	14 373
Bhutan	0	9 514	9 514
Indonesia	8 665	0	8 665
Filippinene	2 626	4 759	7 384
Mongolia	4 500	2 300	6 800
Kambodsja	6 604	0	6 604
Andre land	6 872	9 566	16 438
Asia uspesifisert	63 247	1 068	64 314
Sum Asia og Oceania	219 591	98 611	318 202
Det palestinske området	340	5 081	5 420
Andre land og Midtøsten uspesifisert	8 160	1 483	9 643
Sum Midtøsten	8 500	6 564	15 064
Nicaragua	10 081	3 164	13 244
Bolivia	2 052	8 743	10 795
Brasil	5 037	3 000	8 037
Guatemala	504	6 838	7 342
Andre land	9 561	19 034	28 595
Latin-Amerika uspesifisert	25 504	7 522	33 026
Sum Latin-Amerika	118 854	59 516	178 370
Serbia & Montenegro	5 292	10 375	15 667
Tidl. Jugoslavia uspesifisert	0	6 708	6 708
Andre land og Europa uspesifisert	2 609	3 879	6 489
Sum Europa	7 902	20 963	28 864
Globalt uspesifisert	52 739	48 301	101 040
Sum bilaterale tiltak	599 503	513 748	1 113 252
Multilaterale bidrag ³⁾	63 145	0	63 145
Sum totalt	662 648	513 748	1 176 397
Total	0	0	1 176 397

¹⁾ Tabellen omfatter bilateral bistand, multi-bi-bistand samt multilateral bistand.

²⁾ Tabellen omfatter miljøstøtte over særbevilgningene for miljø samt miljøstøtte utbetalt over andre kapitler i budsjettet.

³⁾ Generell støtte til GEF og Montrealprotokollen.

Tabell 16. Bistand hvor en eller flere hovedgrupper¹⁾ er spesifisert i 2000 (1000 kr)

	Barn	Flyktninger	Kvinner	Urfolk	Funksjons- hemmede
Algerie	3 500	5 840	1 000		
Angola	77 016	49 470	66 233		10 004
Botswana	1 308	29	3 521	2 714	
Burkina Faso	3 679		3 741		
Burundi	5 703	28 323	4 067		
Egypt		741			
Elfenbenskysten	685		685		
Eritrea	7 330	16 027	4 873	968	2 214
Etiopia	58 605	20 126	49 420	9 576	10 243
Ghana	213	329	213		857
Kamerun	1 039	1 974	1 147	816	
Kenya	14 238	1 508	14 646		339
Kongo	4 000	6 455	9 000		
Kongo (Dem Rep)	4 067	16 290	4 006		
Lesotho			1 086		466
Liberia	1 563	710			
Madagaskar	12 693				66
Malawi	530		1 147		
Mali	2 165	1 406	32 879		
Marokko		1 069			
Mauretania		482			
Mosambik	37 721	1 550	18 171		2 885
Namibia	3 709	1 787			1 407
Niger		164	3 605		
Nigeria		2 220			
Rwanda	271	1 523	1 254	212	
Senegal		522	522		522
Sierra Leone	10 405	53 652	1 198		
Somalia	16 559	138 375	14 056	5 000	4 832
Sudan	34 664	24 459	21 554	429	4 001
Swaziland	555		320		
Sør-Afrika	27 594		23 110	3 870	855
Tanzania	10 831	11 864	11 996		2 532
Tchad	60	164	154		
Tunisia	200	329	856		
Uganda	31 528	12 825	33 048	1 000	10 263
Zambia	61 218	339	51 344	3 056	6 382
Zimbabwe	28 201	1 254	33 155	7 122	4 539
Sør for Sahara uspesifisert	1 836		765		
Afrika uspesifisert	83 665	29 127	32 073	3 139	8 440
Sum Afrika	547 355	430 933	444 845	37 901	70 849
Afghanistan	16 331	79 406	14 228	15	8 116
Armenia		10 527			
Aserbajdsjan	754	6 945		754	
Bangladesh	64 374	4 030	70 299	1 142	5 851
Bhutan	630	330	630		570
Burma	602	9 417	746	1 200	
Filippinene	6 464	794	4 568	52	3 853
Georgia		5 247			
India	41 306	1 427	44 378	21 253	1 866
Indonesia	625		2 383	1 841	
Kambodsja	18 802	14 909	10 036		8 111
Kasakhstan		7 237			
Kina	6 418	4 828	3 051	1 674	5 290
Kirgisistan		2 386			
Laos	6 339		2 874	3 556	127
Malaysia				704	
Mongolia	3 635	164	4 814		4 541
Nepal	30 731	2 220	8 089		
Nord-Korea	6 000		4 000		
Pakistan	6 884	27 292	13 097	5 708	1 232
Sri Lanka	7 427	28 130	1 839		1 102
Tadsjikistan		3 125			
Thailand	500				
Turkmenistan		904			

Fortsettelse tabell 16

	Barn	Flyktninger	Kvinner	Urfolk	Funksjons- hemmede
Usbekistan		329			
Vietnam	9 384		3 978	267	982
Øst-Timor	2 000	8 455			500
Asia uspesifisert	19 741	24 100	17 494	12 629	
Sum Asia	248 947	242 201	206 504	50 795	42 141
Irak	5 869	98 283	2 060		5 000
Iran		41 622			
Jordan		8 675			
Libanon	2 219	18 756	866	422	9 640
Det palestinske området	11 503	19 166	25 488	200	6 853
Syria		11 990			312
Yemen	1 000		1 000		
Midtøsten uspesifisert	47	7 376			
Sum Midtøsten	20 638	205 867	29 414	622	21 806
Argentina	64		64		
Bolivia	8 692		14 753	13 441	137
Brasil	6 887		2 675	14 723	
Chile	916	1 280		2 272	
Colombia	314	21 032	11 255	1 010	
Costa Rica	2 687			557	
Cuba			277		293
Ecuador	205		11 226	6 954	
El Salvador	2 903	164	3 862		339
Guatemala	16 432	13 028	22 667	33 222	2 081
Haiti		1 448	633		
Honduras	4 620		4 292	3 350	
Jamaica					448
Mexico	3 381		3 416	332	
Nicaragua	27 387		23 764	4 717	3 481
Paraguay	2 444			3 716	1 104
Peru	2 855	164	5 223	3 895	
Uruguay					233
Amerika uspesifisert	12 383	700	25 336	12 429	2 200
Sum Latin-Amerika	92 169	37 816	129 442	100 616	10 316
Albania	4 021	8 536	1 499	8 657	5 073
Bosnia-Hercegovina	8 770	42 927	1 515		3 127
Kroatia		3 995			
Makedonia (Fyrom)	2 013	3 645	2 000	2 589	2 000
Moldova	289	5 263	289	89	289
Serbia & Montenegro	21 240	365 837	26 968	39 590	34 863
Slovenia		575			
Tidl. Jugoslavia uspesifisert	6 466	12 928	7 690	2 500	2 700
Tyrkia		13 488	170		
Europa uspesifisert	82 562	93 305	83 543	138 717	87 931
Sum Europa	125 360	550 499	123 673	192 142	135 983
Fiji-Øyene	912		912		
Papua Ny-Guinea				1 315	
Sum Oceanea	912		912	1 315	
Globalt uspesifisert	120 268	31 345	56 821	8 714	12 015
Sum bilaterale tiltak	1 155 649	1 498 661	991 611	392 108	293 109
Multilaterale bidrag	280 000	270 000	16 000		
Totalt	1 435 649	1 768 661	1 007 611	392 108	293 109

¹⁾ Bistand kan ha en eller flere hovedgrupper. Kolonnene kan derfor ikke legges sammen da et tiltak kan dukke opp i flere kolonner.

Tabell 17. Totaloversikt over norsk personell i tjeneste i utviklingsland 1998 - 2000

	1998		1999		2000	
	Årsverk i alt	Årsverk kvinner	Årsverk i alt	Årsverk kvinner	Årsverk i alt	Årsverk kvinner
Ekspertes i Afrika	19	2	12	1	6	0
Fredskorpsdeltakere	48	13	26	9	0	0
Juniorekspertes	2	0	1	0	29	17
Afrika					9	5
Asia & Oceania	2	0	1	0	12	6
Midtøsten					1	1
Latin-Amerika					7	5
Europa					1	1
Sum bilateralt personell	69	15	38	10	34	17
Sum multilateralt personell	55	34	67	44	26	21
Totalt	124	49	105	54	61	39

Land og territorier som er berettiget til å motta bistand

Listen er godkjent av OECD/DAC og gjelder fra 1. januar 2000 til 31. desember 2002

Høyinntektsland

2 land

Malta
Slovenia

Øvre middel- inntektsland

34 land

Botswana
Brasil
Chile
Cookøyene
Gabon
Grenada
Kroatia
Libanon
Malaysia
Mauritius
Mayotte
Mexico
Nauru
Palau Islands
Panama
Sør-Afrika
St. Helena
St. Lucia
Trinidad og Tobago
Tyrkia
Uruguay
Venezuela

*Grense for hvilke land
som er berettiget til lån
fra Verdensbanken
– 5280 US dollar i 1995*

Anguilla
Antigua and Barbuda
Argentina
Bahrain
Barbados
Montserrat
Oman
St. Kitts-Nevis
Saudi Arabia
Seychellene
Turks og Caicos-øyene

Lavere middel- inntektsland

46 land

Albania
Algerie
Belize
Bolivia
Bosnia-Hercegovina
Costa Rica
Colombia
Cuba
Dominica
dominikanske republikk,
Den
Ecuador
Egypt
El Salvador
Fiji
Filippinene
Georgia
Guatemala
Guyana
Iran
Irak
Jamaica
Jordan
Kasakhstan
Makedonia
Marokko
Marshalløyene
Mikronesiaføderasjonen
Namibia
Niue
Palestinsk adm. omr.
Papua Ny Guinea
Paraguay
Peru
St. Vincent og Grenadine
Sri Lanka
Surinam
Swaziland
Syria
Thailand
Tidligere Jugoslavia
Timor
Tokelau
Tonga
Tunisia
Usbekistan
Wallis og Futuna

Lavinntektsland

71 land

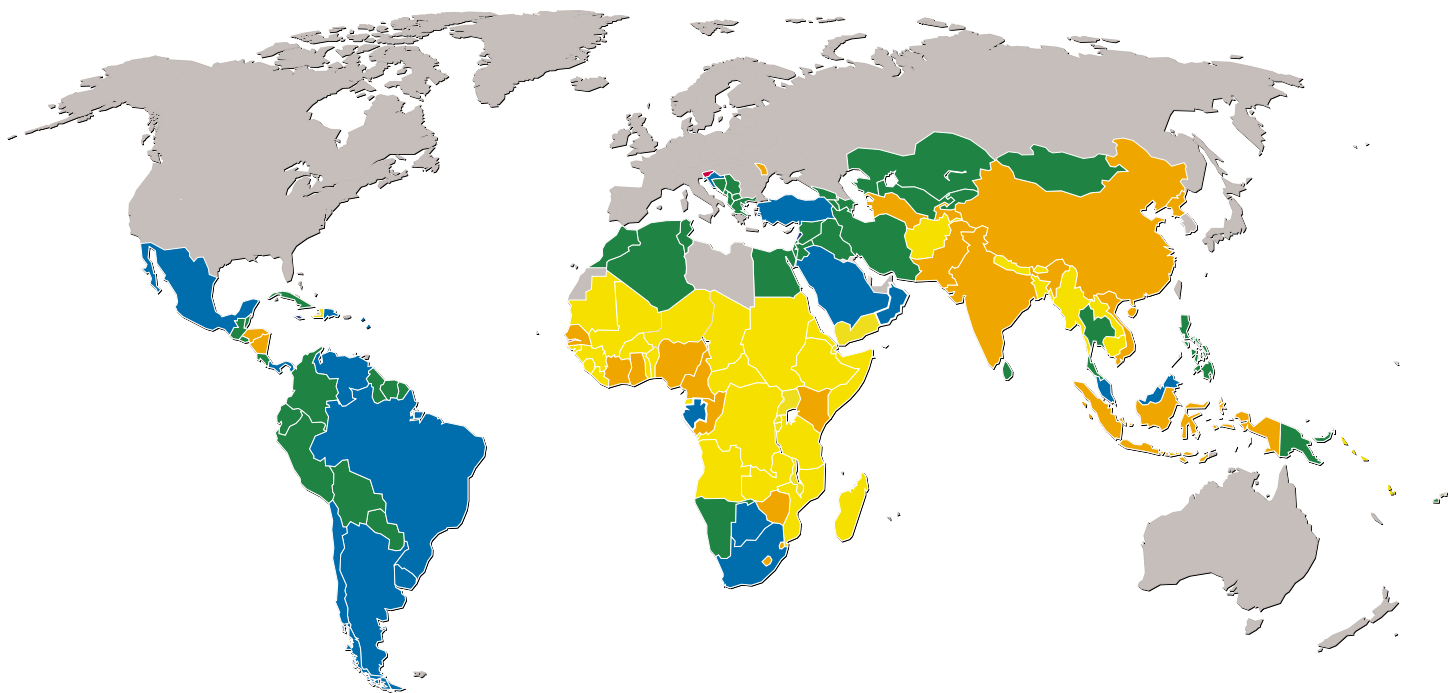
Minst utviklede land,
MUL
48 land

Afghanistan
Angola
Bangladesh
Benin
Bhutan
Burkina Faso
Burma
Burundi
Djibouti
Ekvatorial-Guinea
Eritrea
Etiopia
Gambia
Guinea
Guinea-Bissau
Haiti
Kambodsja
Kapp Verde
Kiribati
Kongo, Den Demokratiske
Republikken
Komorene
Laos
Lesotho
Liberia
Madagaskar
Malawi
Maldivene
Mali
Mauretania
Mosambik
Nepal
Niger
Rwanda
Sao Tomé og Príncipe
sentralafrikanske republikk,
Den
Sierra Leone
Solomonøyene
Somalia
Sudan
Tanzania
Tchad
Togo
Tuvalu
Uganda
Vanuatu
Vest-Samoa
Yemen
Zambia

Andre lavinntektsland

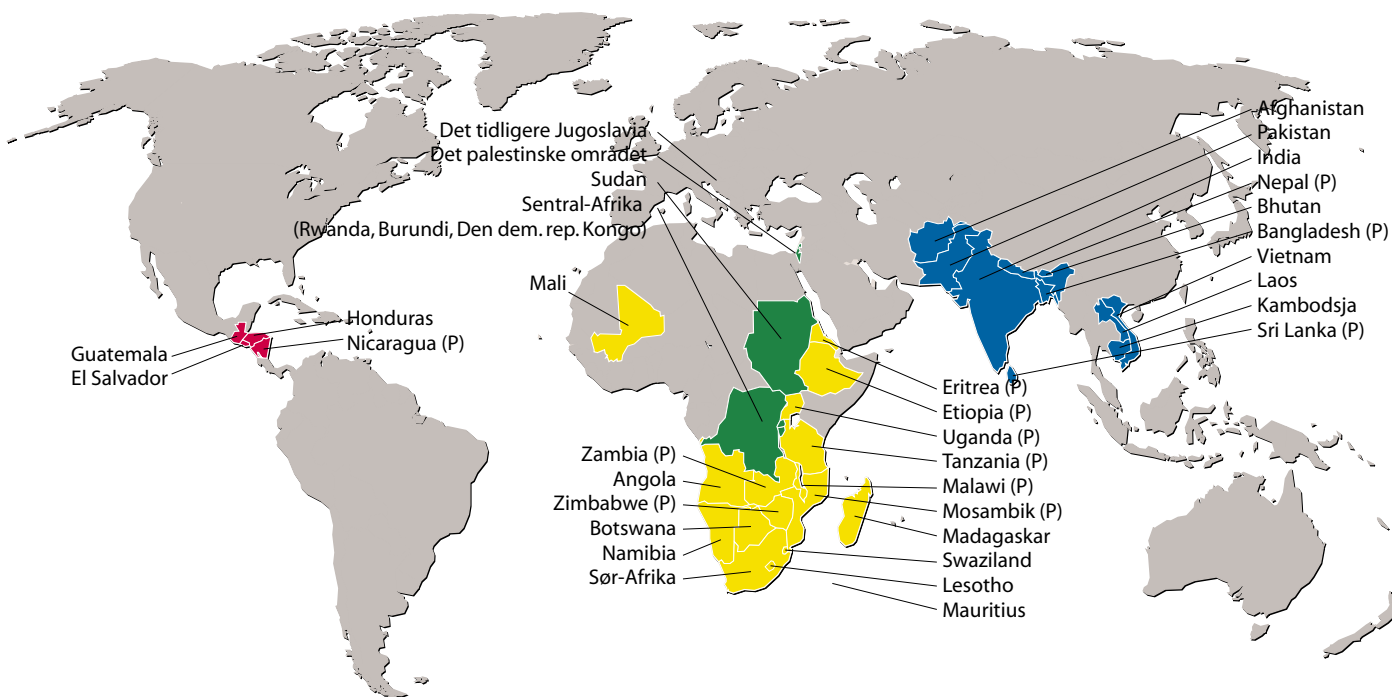
23 land

Armenia
Aserbajdsjan
Elfenbenskysten
Ghana
Honduras
India
Indonesia
Kamerun
Kenya
Kina
Kirgisistan
Kongo, Republikken
Moldova
Mongolia
Nicaragua
Nigeria
Nord-Korea
Pakistan
Senegal
Tadsjikistan
Turkmenistan
Vietnam
Zimbabwe

- Høyinntektsland (2 land)
- Øvre mellominntektsland (34 land)
- Lavere mellominntektsland (46 land)
- Lavinntektsland (72 land)
- Andre lavinntektsland (23 land)

Samarbeidsregioner

- Samarbeidsregion Mellom-Amerika
  - Samarbeidsregion Sør- og sørøstlige Afrika og Mali
  - Samarbeidsregion Sør- og sørøstlige Asia
  - Andre land og områder hvor Norge over tid har bidratt med betydelig humanitær bistand, fredsarbeid og demokratibyggning
- (P) Prioriterte land som vedtatt av Stortinget f.o.m. 1997

Forkortelser

ADEA

Nettverk for utdanning i Afrika

AfDB

Den afrikanske utviklingsbank

AHLC

Den internasjonale giverlandsgruppen for Det Palestinske området

AsDB

Den asiatiske utviklingsbank

AsDF

Det asiatiske utviklingsfondet

BNI

Bruttonasjonalinntekt

BNP

Bruttonasjonalprodukt

CDC

Commonwealth Development Corporation

CESAR

Senter for miljøstudier og ressursforvaltning

CDF

Comprehensive Development Framework

CGAP

Verdensbankens giverforum

CGIAR

Den konsultative gruppen for internasjonal landbruksforskning

CMI

Chr. Michelsens Institutt

CSD

FNs kommisjon for bærekraftig utvikling

DAC

OECDs Utviklingskomité (Development Assistance Committee)

DiS

Diakonhjemmets Internasjonale Senter

DMFAS

Gjeldsstyringsverktøy (Debt Management and Financial Analysis System)

ECOSOC

FNs økonomiske og sosiale råd

FAFO

Fagbevegelsens senter for utredning og dokumentasjon

FAO

FNs organisasjon for ernæring og landbruk

FN

De forente nasjoner

GAVI

Det globale vaksineinitiativet

GEF

Den globale miljøfasiliteten

GSP

Det generelle tollpreferansesystemet (Generalised System of Preferences)

HIPC

Gjeldsinitiativet for særlig gjeldstyngede fattige land (Heavily Indebted Poor Country Debt Initiative)

HURIST

FNs program for fremme av menneskerettigheter

ICCROM

The International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property

ICIMOD

Det internasjonale sentret for integrert utvikling i fjellområder

IDA

Det internasjonale utviklingsfondet (Verdensbanken)

IDB

Den inter-amerikanske utviklingsbank

IFAD

Internasjonalt fond for landbruksutvikling

IIC

Inter-American Investment Corporation

IIEP

Det internasjonale institutt for utdanningsplanlegging

IFC

Det internasjonale finansieringsinstitutt (Verdensbanken)

ILO

Verdens arbeidsorganisasjon

IMF

Det internasjonale valutafond

INBIO

Det internasjonale biodiversitetsinstitutt

INSTRAW

Det internasjonale forsknings- og opplæringsinstitutt for fremme av kvinners stilling

ITC

Det internasjonale handelssenter

IUCN

Den internasjonale naturvernunion

MINUGUA

FNs verifikasjonsteam for gjennomføring av fredsavtalen i Guatemala

MUL

Minst utviklede land

Multi-bi

Øremerket støtte til prosjekter og programmer administrert av multilaterale organisasjoner

NCG

Nordic Consulting Group

NDF

Det nordiske utviklingsfond

NORAD

Direktoratet for utviklingssamarbeid

NORFUND

Statens investeringsfond for næringsvirksomhet i utviklingsland

NUFU

Det norske universitets- og høskoleråds utvalg for utviklingsrelatert forskning og utdanning

OAU

Organisasjonen av amerikanske stater

OCHA

FNs kontor for koordinering av humanitær bistand

ODA

Offentlig utviklingshjelp (Official Development Aid)

OECD

Organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling

OSSE

Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa

Parisklubben

Vestlige kreditorland som møtes månedlig i Paris for drøfting/
forhandling av utestående gjeldsspørsmål

PRIDE

Promotion of Rural Initiatives and development Enterprises

PRSP

Poverty Reduction Strategy Papers

SADC

Regional samarbeidsorganisasjon i det sørlige Afrika
(Southern African Development Community)

SIDA

Swedish International Development Cooperation Agency

UKS

Utenriktjenestens kompetansesenter

UNAIDS

FNs felles aidsprogram

UNCTAD

FNs organisasjon for handel og utvikling

UNDAF

FNs rammeverk for utviklingshjelp

UNDCP

FNs program for narkotikabekjempelse

UNDG

FNs utviklingsgruppe (bestående av UNDP, UNFPA og UNICEF)

UNDP

FNs utviklingsprogram

UNEP

FNs miljøprogram

UNESCO

FNs organisasjon for utdanning, vitenskap og kultur

UNFPA

FNs befolkningsfond

UNHCHR

FNs høykommissær for menneskerettigheter

UNHCR

FNs høykommissær for flyktninger

UNICEF

FNs barnefond

UNIFEM

FNs utviklingsfond for kvinner

UNIDO

FNs organisasjon for industriell utvikling

UNSO

UNDPs kontor for kampen mot forørkning og tørke

WFP

Verdens matvareprogram

WHO

Verdens helseorganisasjon

WTO

Verdens handelsorganisasjon

WWB

Kvinnernes internasjonale garantifond

FOTO

Forside: Etiopia © Peter Mark/BAM/Samfoto

Småbilder indre omslag foran og side 1:

Eritrea © Patrick Cages/All Over Press

Etiopia © Peter Mark/BAM/Samfoto

Bangladesh © Trygve Bølstad/Samfoto

Etiopia © S. Morgan/Spooner/All Over Press

Side 4: Bangladesh © Trygve Bølstad/Samfoto

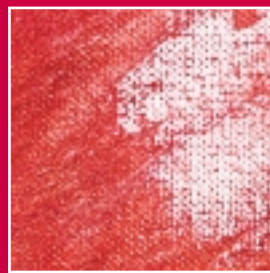
Side 16: Eritrea © Patrick Cages/All Over Press

Side 64: Etiopia © S. Morgan/Spooner/All Over Press

Bakside: 1 Sør-Afrika © Eric Miller/Phoenix

Bakside: 2 Benin © Heldur Netocny/Phoenix

Bakside: 3 Mosambik © Nina Ruud/VG/Scanpix

Utgitt av: Det kongelige utenriksdepartement
7. juniplassen/Victoria terrasse
Postboks 8114 DEP, 0032 OSLO

November 2001

Telefon: 22 24 36 00
Telefaks: 22 24 95 80/81

Internett: www.odin.dep.no/ud
E-post: infosek@mfa.no

ISBN: 82-7177-656-8
E-700 B

Grafisk design og produksjon: Duo Design AS
Trykk og repro: Gunnarshaug AS

Opplag: 10.000

